SPRAWOZDANIE

POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

ZA ROK BUDŻETOWY

1936/37

1 9 T O R U Ń 3 7

NAKŁADEM POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

SPRAWOZDANIE

POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

ZA ROK BUDŻETOWY

1936/37

1 9 T O R U Ń 3 7

NAKŁADEM POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

DRUKARNIA J. K. KUSZEL,
ZRZESZENIE b. PRACOWNIKÓW POM. DRUKARNI ROLNICZEJ S. A. TORUŃ

CZĘŚĆ OGÓLNA

Władze Izby

1. Prezes: *Jan Donimirski*, Łysomice, p. Toruń

Członkowie Zarządu:

2. Wiceprezes: *Leon Schedlin-Czarliński*, Brąchnówko p. Chełmża
3. Członek: *Jan Daroń*, Kamień Pom. p. loco
4. „ *Stanisław Kazimierski*, Turznice p. Dębiniec
5. „ *Mieczysław Malinowski*, Cieszyny p. Małki
6. „ *Florian Poćwiardowski*, Elżbietowo, p. Żukowo
7. „ *Franciszek Rząsa*, Brudzawki, p. Książki

Członkowie Rady:

8. Radca: *Władysław Adamczyk*, Rogówko, p. Turzno
9. „ *Józef Balcerowicz*, Lisewo, p. Golub
10. „ *Inż. Franciszek Baranowski*, Dyr. Szkoły Roln. Grudziądz
11. „ *Paweł Celmer*, Toruń, ul. Mickiewicza 55
12. „ *Józef Czajkowski*, Płochocin, p. Warlubie
13. „ *Albin Czarnecki*, Młyniec, p. Lubicz
14. „ *Wacław Dykier*, Szpęgawa p. Tczew
15. „ *Bolesław Formella*, poseł na Sejm, Tłuczewo, p. Strzepcz
16. „ *Michał Gruba*, Grzybowski Młyn p. Kościerzyna
17. „ *Inż. Jerzy Jaworski*, Augustowo, p. Niem. Brzozie
18. „ *Dr. Fryderyk Koerner*, Mlewiec, p. Rychnowo
19. „ *Tomasz Komierowski*, Komierowo, p. Przepałkowo
20. „ *Maksymilian Konkolewski*, Orle, p. Liniewo
21. „ *Teofil Kowalski*, Goczałki, p. Plesewo
22. „ *Teodor Kuhnke*, Zagórze, p. loco
23. „ *Rudolf Lass*, W. Podleś, p. W. Klińcz
24. „ *Tadeusz Lerchenfeld*, Żychce, p. Konarzyny
25. „ *Jan Lewicki*, Bobowo, p. loco
26. „ *Jan Łączewski*, Iłowo, p. loco

27. Radca: *Władysław Maleszewski*, Szarnoś, p. Lisnowo
28. „ *Franciszek Marcinkowski*, Ogorzeliny, p. loco
29. „ *Aleksander Murawski*, Kuligi, p. Pokrzydowo
30. „ *Dyr. Teofil Narbutt*, Warszawa, ul. Senatorska 15
31. „ *Emilia Parczewska*, Poznań, ul. Sołacka 9
32. „ *Czesław Płócieniak*, Wola, p. Pelplin
33. „ *Lucjan Prądzyński*, Skarpa, p. Sępolno
34. „ *Dyr. Mgr. Stefan Preibisz*, Toruń, ul. Krasińskiego 44
35. „ *Aleksander Szulc*, Napole, p. Trzebczyk
36. „ *Augustyn Serożyński*, Senator, Lekarty, p. Skarlin
37. „ *Dr. Konrad Siudowski*, Senator, Przydatki, p. Brodnica
38. „ *Józef Sojecki*, Orzechowo, p. Kowalewo II
39. „ *Jan Ślaski*, Poseł na Sejm, Trzebcz, p. Trzebczyk
40. „ *Jan Szwoch*, Zelgoszcz, p. loco
41. „ *Władysław Tittenbrun*, Przysiersk, p. loco
42. „ *Józef Wegner*, Stobno, p. Raciąż
43. „ *Władysław Wieczór*, Klonowo, p. loco
44. „ *Stanisław Woziwoda*, Gostkowo, p. Turzno
45. „ *Walerian Ziółkowski*, W. Bałówki, p. Mikołajki
46. „ *Ignacy Żylicz*, Góra p. Zamostne

KOMISJE.

1. Komisja Finansowo-Budżetowa.

1. Przewodniczący: *Tadeusz Lerchenfeld*
2. Zast. Przewodn.: *Franciszek Marcinkowski*
3. Członek: *Dyr. inż. Franciszek Baranowski*
4. „ *Dr. Konrad Siudowski*
5. „ *Władysław Tittenbrun*

2. Komisja Rewizyjna.

1. Przewodniczący: *Lucjan Prądzyński*
2. Zast. Przewdn.: *Władysław Maleszewski*
3. Członek: *Teodor Kuhnke*
4. „ *Dyr. Teofil Narbutt*
5. „ *Dyr. Mgr. Stefan Preibisz*

3. Komisja Ekonomiczna.

1. Przewodniczący: *Wacław Dykier*
2. Zast. Przewodn.: *Jan Ślaski*
3. Członek: *Maksymilian Konkolewski*

4. Członek: *Dyr. Teofil Narbutt*
5. „ *Dyr. Mgr. Stefan Preibisz*
6. „ *Dr. Konrad Siudowski*
7. „ *Stanisław Woziwoda*
8. „ *Czesław Klafkowski (z kooptacji)*
9. „ *Dr. Stefan Goldman* „
10. „ *Dyr. Hilary Gottowt* „

4. Komisja Oświatowa.

1. Przewodniczący: *Leon Schedlin-Czarliński*
2. Zast. Przewodn. *Bolesław Formella*
3. Członek: *Dyr. Inż. Franciszek Baranowski*
4. „ *Władysław Wieczór*
5. „ *Franciszek Rząsa*
6. „ *Wizyt. Sylwester Dybczyński* (z kooptacji)

5. Komisja Kół Gospodyń Wiejskich

(do dnia 31. III. 1937 nieukonstytuowana).

1. Członek: *Leon Schedlin-Czarliński*
2. „ *Rudolf Lass*
3. „ *Emilia Parczewska*
4. i 5. „ vacat (z kooptacji)

6. Komisja Wytwórczości Roślinnej.

1. Przewodniczący: *Józef Czajkowski*
2. Zast. Przewodn.: *Jan Lewicki*
3. Członek: *Władysław Adamczyk*
4. „ *Józef Balcerowicz*
5. „ *Dr. Fryderyk Koerner*
6. „ *Teofil Kowalski*
7. „ *Czesław Płócieniak*
8, 9 i 10 „ vacat (z kooptacji)

7. Komisja Wytwórczości Zwierzęcej.

1. Przewodniczący: *Inż. Jerzy Jaworski*
2. Zast. Przewodn.: *Tadeusz Lerchenfeld*
3. Członek: *Dyr. Inż. Franciszek Baranowski*
4. „ *Tomasz Komierowski*
5. „ *Aleksander Szulc*
6. „ *Jan Szwoch*

7. Członek: *Ignacy Żylicz*
8. „ *Inż. Stanisław Haertlé* (z kooptacji)
9. „ *Ewald Kries* „
10. „ *Prof. Dr. Zygmunt Moczarski* „
11. „ *Dyr. Zdzisław Koziełł-Poklewski* (z koop.)
12. „ *Anastazy Rekowski* „

8. Komisja Organizacji Gospodarstw Małych.

1. Przewodniczący: Senator *Augustyn Serożyński*
2. Zast. Przewodn.: *Franciszek Rząsa* (z kooptacji)
3. Członek: *Stanisław Kazimierski*
4. „ *Władysław Maleszewski*
5. „ *Stanisław Woziwoda*
6. „ Dyr. Inż. *Józef Kałczyński* (z koopt.)

9. Komisja Rachunkowości Rolniczej i Organizacji Gospodarstw (do dnia 31. III. 1937 nieukonstytuowana).

1. Członek: *Dr. Fryderyk Koerner*
2. „ *Senator Dr. Konrad Siudowski*
3. „ *Jan Łączewski*
4. „ vacat (z kooptacji)

10. Komisja Majątków Ziemskich P. I. R. (do dnia 31. III. 1937 nieukonstytuowana)

1. Członek: *Lucjan Prądzyński*
2. „ *Senator Augustyn Serożyński*
3. „ *Walerian Ziółkowski*
4. „ vacat (z kooptacji)

11. Komisja Doświadczalna.

1. Przewodniczący: *Józef Sojecki*
2. Zast. Przewodn.: *Jan Ślaski*
3. Członek: *Jan Daroń*
4. „ *Prof. Dr. Zygmunt Pietruszyński* (z kooptacji)
6. „ *Prof. Dr. Marian Górski* „

12. Komisja Ogrodnicza (do dnia 31. III. 1937 nieukonstytuowana).

1. Członek: *Paweł Celmer*
2. „ *Dyr. Wacław Dykier*

3. Członek: *Teodor Kuhnke*
4 i 5 „ vacat (z kooptacji)

13. Komisja Leśna.

1. Przewodniczący: *Tomasz Komierowski*
2. Zast. Przewodn.: *Jan Górski* (z kooptacji)
3. Członek: *Prezes Jan Donimirski*
4. „ *Henryk Keyserlingk (jun.)* z kooptacji
5. „ *Maksymilian Konkolewski*

14. Komisja Mleczarska.

1. Przewodniczący: *Senator Dr. Konrad Siudowski*
2. Zast. Przewodn.: *Władysław Tittenbrun*
3. Członek: *Teodor Kuhnke*
4. „ *Florian Poćwiardowski*
5. „ *Dyr: Mgr. Stefan Preibisz*

Personel Biura Pomorskiej Izby Rolniczej

według stanu w dniu 31 marca 1937 r.

1. Dyrektor Biura — *Inż. Józef Buczek*

I. WYDZIAŁ OGÓLNO-ADMINISTRACYJNY.

A. Dział ogólno-administracyjny.

2. Naczelnik Wydziału i zastępca Dyrektora . *Inż. Serczyk Wojciech*
3. Kierownik Biura rachuby i kontroli . . . . . *Żółtowski Henryk*
4. Kierownik kancelarii . . *Suwald Otton*
5. Kierownik buchalterii . . *Pawłowski Leonard*
6. Referent personalny . . . *Sikorska Ewa*
7. Kasjerka . . . . . *Jurkiewiczówna Jadwiga*
8. Księgowy . . . . . *Myjkowski Franciszek*
9. „ . . . . . *Kosiński Witold*
10. Asystent biura rachuby . *Loppe Jadwiga*
11. „ „ „ . *Kryszewska Józefa*
12. „ podatkowy . . . *Podaszewski Bolesław*
13. „ „ . . . . *Wiencekówna Maria*
14. „ „ . . . . *Machlitówna Lidia*
15. „ „ . . . . *Kowalski Józef*
16. Stenotypistka . . . . . *Kaniewska Leokadia*
17. „ . . . . . *Moulis Nepomucena*
18. „ . . . . . *Grabowska Eugenia*
19. „ . . . . . *Dębecka Helena*
20. „ . . . . . *Gardzielewska Genowefa*
21. „ . . . . . *Krzyżanowska Urszula*

22. Telefonistka . . . . . *Czaplicka Zofia*
23. Registrator . . . . . *Bielicki Stefan*
24. „ . . . . . *Wesołowski Witold*
25. „ . . . . . *Derebecki Edmund*
26. Praktykant . . . . . *Adamski Jan*
27. Woźny . . . . . *Michalski Antoni*
28. Szofer . . . . . *Karrasch Jan*
29. Goniec . . . . . *Gutowski Józef*
30. „ . . . . . *Sosnowski Bernard*
31. „ . . . . . *Kamiński Maksymilian*
32. „ . . . . . *Kaliszak Leon*
33. „ . . . . . *Michalski Edmund*

B. Okręgowy wydział bezpieczeństwa pracy w roln.

34. Inspektor . . . . . *Otmianowski Zygmunt*
35. Sekretarz . . . . . *Kociurski Leon*

C. Gospodarstwo w Dźwierznie.

36. Rządca . . . . . *Zajdlewicz Jan*
37. Młodszy urzędnik . . . . *Łącki Augustyn*
38. Kasjerka . . . . . *Szynakiewiczówna Zofia*
39. Praktykant gosp. . . . . *Niestatek Apolinary*
40. Zarządczyni domu . . . *Niesiołowska Olga*
41. Praktykantka . . . . . *Zieńkiewiczowa Wanda*

II. WYDZIAŁ WYTWÓRCZOŚCI ROŚLINNEJ.

A. Dział ogólno-rolniczy.

42. Naczelnik Wydziału . . . *Inż. Władysław Jacyna*
43. Inspektor nasiennictwa zastępca Naczelnika Wydz. *Inż. Stanisław Piechociński*
44. Inspektor doświadczaln. . *Inż. Stanisław Stankiewicz*
45. Inspektor łąkarski . . . . *Inż. Józef Krzysztofowicz*
46. Inspektor ogrodnictwa . . *Inż. Jan Fidler*
47. Referent . . . . . *Swirtun Eliza*
48. Technik melioracyjny . . *Lubierski Józef*

B. Zakład Doświadczalny w Kończewicach.

49. Kierownik Zakładu . . . *Inż. Diffenbach Julian*
50. Asystent I . . . . . *Krzywicki Bolesław*
51. „ II . . . . . *Inż. Ramotowski Marian*
52. Asystent zootechnik . . . *Inż. Firaś Ireneusz*

C. Stacja Ochrony Roślin.

53. Kierownik Stacji . . . . *Inż. Schulz Paweł*
54. Inspektor . . . . . *Inż. Dzięgielewski Stanisław*
55. Asystent . . . . . *Inż. Kowalski Józef*

D. Stacja Oceny Nasion.

56. Kierownik Stacji . . . . *Huppenthal Karol*
57. Astystent I . . . . . *Kazimierz Górecki*
58. „ II . . . . . *Lampkowska Wanda*
59. Laborant . . . . . *Tomaszewska Anna*

E. Laboratorium chemiczne.

60. Kierownik Laboratorium . *Dr. Wiadrowski Adam*
61. Asystent . . . . . *Skibińska Zofia*
62. Laborant . . . . . *Bielicki Edmund*

F. Szkółki drzew owocowych w Kończewicach.

63. Kierownik Szkółek . . . *Różyczka Antoni sen.*
64. Ogrodnik . . . . . *Różyczka Antoni jun.*

III. WYDZIAŁ WYTWÓRCZOŚCI ZWIERZĘCEJ.

65. Naczelnik Wydziału i Inspektor hodowli koni . . *Szczepski Maksymilian*
66. Inspektor hodowli bydła i zastępca nacz. Wydziału *Inż. Skrzypek Władysław*
67. Inspektor hodowli owiec . *Inż. Jełowicki Stanisław*
68. Inspektor hodowli trzody chlewnej . . . . . *Inż. Krautforst Wiesław*

69. Inspektor kontroli mleczności i mleczarstwa . . *Inż. Komar Franciszek*
70. Inspektor rybactwa . . *Inż. Sakowicz Leonard*
71. „ hodowli drobiu . *Dabinski Florentyn*
72. Konsulent hodowli bydła *Dyr. Wiśniewski Stefan PTZ.*
73. Instruktor serowarstwa . *Inż. Platé Czesław*
74. Instr. hod. trzody chlewn. *Inż. Klupieć Stefan (Grudziądz)*
75. „ „ „ „ . *Dubielski Jan (Toruń)*
76. „ „ „ „ . *Furmańczyk Roman (Lubawa)*
77. „ „ „ „ . *Gebauer Teodor (Chojnice)*
78. „ „ „ „ . *Holtz Paweł (Grudziądz)*
79. „ „ „ „ . *Kugler Henryk (Świecie)*
80. „ „ „ „ . *Grochowski Bolesław (Nowemiasto)*
81. „ „ „ „ . *Fonrobert Józef (Kościerzyna)*
82. „ „ „ „ . *Żurkowski Zdzisław (Tczew)*
83. „ „ owiec . . . . *Wyborski Leon (Kościerzyna)*
84. Referent hodowli . . . . *Inż. Raciborski Rudolf*
85. „ „ . . . . *Schulz Edmund*
86. „ „ . . . . *Jankiewicz Tadeusz*
87. „ „ . . . . *Skowron Antoni*
88. Praktykant . . . . . *Jędryczka Kazimierz*
89. Kontroler mleczności . . *Baumgart Roman (Chełmża)*
90. „ „ . . *Jarocki Julian (Chełmża)*
91. „ „ . . *Kazimierowski Lucjan (Wąbrzeźno)*
92. „ „ . . *Bieniaszewski Maksymilian (Nogat pow. Grudziądz)*
93. „ „ . . *Schmidt Tadeusz (Brodnica)*
94. „ „ . . *Wiśniewski Tadeusz (Lubawa)*
95. „ „ . . *Wiśniewski Bronisław (Świecie)*
96. „ „ . . *Zakryś Leonard (Świecie)*
97. „ „ . . *Deręgowski Józef (Świecie)*
98. „ „ . . *Igliński Alfons (Kościerzyna)*
99. „ „ . . *Górski Antoni (Pawłowo k. Chojnic)*
100. „ „ . . *Bierwagen Feliks (Pawłowo k. Chojnic)*
101. „ „ . . *Krefta Franciszek (Bobowo, pocz. Starogard)*
102. „ „ . . *Mroziński Teofil (Gniew)*

IV. WYDZIAŁ OŚWIATY i SZKOLNICTWA ROLNICZEGO.

A. Dział ogólno-oświatowy.

103. Naczelnik Wydziału . . *Makowski Czesław*
104. Inspektor przysp. roln. i zast. nacz. Wydziału . *Inż. Miksiewicz Andrzej*

105. Referent . . . . . *Bernolakówna Maria*
106. Redaktor czasop. „Kłosy" *Szydłowski Stanisław*
107. Administr. „ „ *Ziółkowski Bernard*
108. Inspekt. Kół Gosp. Wiejsk. *Wilkuszówna Julia*
109. Instruktor przysp. roln. . *Piłat Feliks (Grudziądz)*

B. Szkoły rolnicze męskie.

110. Dyr. szkoły w Chełmży . *Inż. Adamiec Stanisław*
111. Naucz. „ „ „ . *Inż. Walis Jan*
112. „ „ „ „ . *Inż. Niedziółka Julian*
113. Dyr. szkoły w Brodnicy . *Inż. Iglewski Wiktor*
114. Naucz. „ „ „ . *Inż. Butryn Bazyli*
115. „ „ „ „ . *Inż. Chwiłowicz Władysław*
116. Dyr. szk. w Świecu (pol.) *Jagła Paweł*
117. Naucz. „ „ „ . . . *Inż. Bogusławski Florian*
118. „ „ „ „ . . . *Janowski Franciszek*
119. „ „ „ „ (niem.) *Sikorski Alfons*
120. Dyr. szkoły w Pawłowie . *Inż. Janicki Marian*
121. Naucz. „ „ „ . *Inż. Czekała Edmund*
122. „ „ „ „ . *Inż. Strada Włodzimierz*
123. Dyr. szk. w Kościerzynie . *Inż. Różański Leopold*
124. Naucz. „ „ „ . *Inż. Rosiek Stanisław*
125. „ „ „ „ . *Adamowicz Seweryn*

C. Szkoły przysposobienia gospodyń wiejskich.

126. Kier. szkoły w Kowalewie *Inż. Chmielecka Anna*
127. Naucz. „ „ „ *Kaczorowska Halina*
128. „ „ „ „ *Gałozińska Teofila*
„ „ „ „ *vacat*
129. Kier. szkoły w Zagórzu . *Inż. Kotnisówna Wiktoria*
130. Naucz. „ „ „ . *Kowalska Helena*
131. „ „ „ „ . *Kossecka Maria*
132. „ „ „ „ . *Pietruczakówna Sabina*

V. WYDZIAŁ EKONOMICZNY.

133. Naczelnik Wydziału . . *Mgr. Głębowicz Jan*
134. St. referent . . . . . *Manthey Stanisław*
135. Referent . . . . . *Mgr. Radtke Jerzy*
136. „ . . . . . *Machlitówna Irena*

VI. INSPEKTORAT LEŚNICTWA.

137. Kierownik inspektoratu . *Inż. Bernakiewicz Michał*
138. Inspektor leśnictwa . . *Urbański Alojzy*
139. Technik leśn. . . . . *Grigorjew Konstanty*
140. Sekretarz . . . . . *Kilanowski Jan*

VII. INSPEKTORAT ORGANIZACJI GOSPODARSTW MAŁYCH.

141. Inspektor . . . . . *Pietraszewski Witold*
142. Referent . . . . . *Łupicka Agnieszka*
143. Instruktor osadniczy . . *Malkiewicz Zenon (Grudziądz)*
144. „ „ . . *Lendzion Tadeusz (Brodnica)*
145. „ „ . . *Rubiś Edward (Sępolno)*
146. „ „ . . *Fiutowski Stanisław (Nowe n-W)*
147. „ „ . *Zajączkowski Kazimierz (Bielawki pow. Tczew)*
148. „ „ . . *Kubiaczyk Walenty (Kartuzy)*
149. „ „ . . *Zaremba Henr. Piotr (Wejherowo)*
150. „ „ . . *Roskosz Aleksander (Chełmża)*
151. „ „ . . *Karnkowski Stefan (Kościerzyna)*
132. „ „ . . *Jettka Zygmunt (Świecie)*
153. „ „ . . *Inż. Tyszka Zdzisław*

VIII. BIURO RACHUNKOWOŚCI GOSPODARCZEJ.

154. Kierownik biura . . . . *Naczelnik Jankiewicz Cezary*
155. Księgowy . . . . . *Wawrzaszek Paweł*
156. „ . . . . . *Bagińska Anna*
157. „ . . . . . *Rutkowski Franciszek*
158. „ . . . . . *Płoskowska Zofia*
159. „ . . . . . *de Lorme Jadwiga*
160. „ . . . . . *Zygadłowiczówna Magdalena*
161. „ . . . . . *Tałanow-Gejdary Stefan*
162. Praktykant . . . . . *Schenker Tadeusz*

Przemówienie

Prezesa Pomorskiej Izby Rolniczej p. Jana Donimirskiego wygłoszone na posiedzeniu Rady Izby w dniu 26 lutego 1937 r.

Po szeregu lat ciężkiej depresji, która kładła się z roku na rok rosnącym brzemieniem na całe życie gospodarcze i instytucje publiczne Polski, ostatni rok wykazuje pewne zasadnicze znamiona ożywienia na rozmaitych odcinkach, które na wstępie ostatniej sesji budżetowej ciał parlamentarnych zostały szeroko zanalizowane w przemówieniu Pana Wicepremiera Kwiatkowskiego.

Ustaliło się przekonanie, że odrywamy się od dna kryzysu, że ustępują powoli zapory i hamulce, o charakterze wewnętrzno-krajowym, jak i płynące z ogólno-światowego przesilenia. Pod wpływem tych zjawisk przez kraj nasz idzie pierwszy powiew optymizmu, tego tak cennego źródła energii do pracy, wytrwałości w pokonywaniu trudności i wzmagania siły rozpędowej. Nierównomierne jednak obecnie jeszcze są podstawy dla tych optymistycznych uczuć. Jeśli pewne gałęzie gospodarcze już dziś dyskontują poprawę, ożywiają swą produkcję, obroty i rentowną pracę, rolnictwo polskie, a szczególnie intensywny tryb wytwórczości zachodniopolskich warsztatów, raczej optymizm swój buduje na nadziei, niż w sumie biorąc, na już namacalnych pozytywnych skutkach.

Prawda, że w porównaniu z szeregiem minionych lat jesteśmy świadkami poważnej zwyżki zbóż, którą opinia potoczna skłonna jest oceniać, jako powrót normalnego położenia materialnego rolnictwa. Poczuwam się do obowiązku z tego miejsca imieniem rolnictwa pomorskiego zgłosić przeciwko tego rodzaju poglądom szereg zastrzeżeń.

1) Nie należy subiektywnie zestawiać obecnych cen zboża z poziomem cen minionych lat kryzysowych, które nie przedstawiały żadnej kalkulacji i były jednym ze źródeł rosnącego zadłużenia rolnictwa. Dopiero

dalsze podniesienie się poziomu cen przy normalnych urodzajach może przywrócić w przyszłości opłacalność wytwórczości zbożowej.

2) Pomorze w szczególności zostało w bieżącym roku dotknięte poważnym nieurodzajem. Według danych, posiadanych przez Izbę, niekorzystne warunki atmosferyczne i wegetacyjne obniżyły plony zbóż ubiegłego żniwa w stosunku do roku poprzedniego przeciętnie o 30—40%, pomijając niepomiernie wyższe szkody, wyrządzone przez klęski żywiołowe, jakie nawiedziły rozległe tereny w kilku powiatach. Zwyżka cen przyczynia się zatem w znacznym stopniu jedynie do wyrównania zniżki sprzętu, pozostawiając wydajność pieniężną w stosunku do roku zeszłego na poziomie bądź to niższym, bądź też niewiele się różniącym.

3) Zmniejszony urodzaj z jednej strony, a przeciętnie wysoki poziom zadłużenia i obciążeń intensywnie produkujących warsztatów pomorskich z drugiej, pociągnęły za sobą konieczność większego wyprzedania się ze zboża w pierwszym półroczu, wobec czego korzyści ze znaczniejszego wzrostu cen, jaki nastąpił po Nowym Roku, są poważnie zredukowane, natomiast przybywa koszt zakupna droższej paszy.

4) Wreszcie należy podkreślić czynnik może najważniejszy, że zboże jest jedynym elementem produkcji rolnej, który doznał poważniejszej zwyżki w roku bieżącym. Obok gorszego urodzaju okopowych, spowodowanych chwościkiem w burakach i gniciem, oraz ostatnio sygnalizowanym zmarznięciem ziemniaków w kopcach, ceny ich pozostały niezmienione. To samo dotyczy tak ważnych działów wytwórczości wiejskiej, jak mleko i trzoda chlewna, których ceny doznały nieznacznych wahań, a rentowność ich spadła.

Jeśli pomimo powyższych danych, przesądzających negatywny bilans gospodarczy tegoroczny rolnictwa pomorskiego, słyszy się o pewnej, choć drobnej, poprawie płynności finansowej rolnictwa polskiego, to niezawodnie wypływa ona z tych dużych i zasadniczych różnic, w jakich produkuje rolnik polski na rozmaitych terenach kraju.

Jest to problem mający niejednokrotnie podstawowe znaczenie w kształtowaniu się naszej, wewnętrznej polityki gospodarczej, w ramach którego dopatrujemy się poważnego niebezpieczeństwa dla kultury rolnej zachodu i przywrócenia opłacalności naszym gospodarstwom. Pozwolą zatem Panowie, że poświęcę temu zagadnieniu kilka następnych uwag.

Zbyt wielkie mamy i na długo jeszcze posiadać będziemy rozpiętości warunków gospodarczych na terenie naszego Państwa, żeby miara oceny położenia mogła być równa. Znana i wielokrotnie podkreślana przez miarodajne czynniki państwowe i przedstawicieli życia gospodarczego rozpiętość pomiędzy cenami płodów rolnych z jednej strony, a z drugiej elemen-

tami składowymi kosztów produkcji i ciężarami, jak towarami nabywanymi przez rolnika, obsługą kredytu, świadczeniami podatkowymi, socjalnymi, opłatą pracy najemnej i innymi, w niepomiernie cięższym stopniu podważyła egzystencję warsztatów rolnych zachodniej części kraju, niż reszty. Zrozumiałą jest przecież rzeczą, że znacznie słabiej deficytowość produkcji występować musi w gospodarstwie ekstensywnym, raczej o charakterze wewnętrzno-samowystarczalnym, niźli w produkcji o wysokim napięciu, opartej o wysoki obrót towarowy w postaci nawozów i pasz sztucznych, opału, zużycia wielorakich maszyn, duży nakład pracy ludzkiej i inwentarzowej, a w związku z tym duże nasilenie kredytowe.

Użyte w swoim czasie przez Pana Ministra Kwiatkowskiego określenie „Polski A i Polski B", stwierdza, że mimo przynależności do jednego Państwa, mamy w kraju dwa odrębne organizmy gospodarcze. Cechą pierwszego to aktywność produkcyjna i konsumcyjna, wiążąca splotem wzajemnych zależności gęstą sieć wysoko wytwórczych warsztatów, z dużą ilością wysokocennych kosztów produkcji. Cechą drugiego, to wydajność i spożycie słabe, o konstrukcji prostej, nieskomplikowanej i taniej. Zrozumiałe jest w takim stanie rzeczy, że w ciężkim przesileniu gospodarczym chociażby przysłowiowe „zaciśnięcie pasa" w Polsce B chronić może gospodarza przed katastrofą, gdy tymczasem w Polsce A zmniejsza tylko niewiele znaczący składnik generalny ciężarów. Stan ten, jako zabytek po strukturze gospodarczej zaborczych państw, jest niezdrowy i jasnym jest, że organy państwowe stosować muszą środki niwelujące. Jednakże jako przedstawiciele Polski A zgłaszamy zastrzeżenie, by regulator państwowy działał sprawiedliwie i podnosząc dochód społeczny w jednym miejscu, nie poobcinał go w innym. Wydaje nam się, że stosując politykę cen produktów rolnych, opłacalnych na terenach najwyższego napięcia kosztów, a stwarzając sieć komunikacyjną, melioracje, rozbudowę miast i tym podobne podstawowe zabiegi, tam gdzie ich potrzeba, dajemy właściwe podniety dla pomyślnego, ewolucyjnego rozkwitu całości, z właściwą tendencją wyrównawczą. Groźnym jednak jest, gdy wyjmuje się cegiełki z konstrukcji gospodarczej najwięcej wrażliwej i kryzysem osłabionej. Przykłady, jak odpływ z zachodnich województw kontyngentów przetwórczych, z którymi powiązana jest kwalifikowana produkcja rolna i organizacja warsztatów, czy też zamiary wprowadzenia przymusowej organizacji ubezpieczeniowej, wiodącej niezawodnie do przerzucenia na nasze barki zwiększonych opłat, oddala nas od możliwości likwidowania skutków kryzysu i obniża odskocznię do gospodarczego odrodzenia.

Nie może ulegać wątpliwości zgodna wola organów państwowych i społecznych, żeby podnieść całe gospodarstwo rolne Polski do wysokiego poziomu kultury i produkcji. Jednakże w okresie kształtowania się tych

procesów wyrównawczych wskazujemy na konieczność stosowania mierników ekonomicznych, dostosowanych do naszego poziomu, co umożliwi nam utrzymanie się na nim i niewątpliwie w interesie całego gospodarstwa krajowego spowoduje dalszy jego wzrost.

Gdy mówiłem na wstępie, że po długich latach depresji zaczyna powoli wstępować w nas nadzieja na lepsze jutro, miałem na myśli stan, jaki obserwujemy na światowych rynkach produktów zbożowych i zwierzęcych oraz aktywność naszą w tym kierunku.

Koniunktura zbożowa wykazuje w ostatnich latach znamienną ewolucję. Stan beznadziejny, jaki widzieliśmy przez szereg lat, poczynając od roku 1929/30 na rynkach światowych, od których Polska, jako eksporter była prawie bez przerwy zależna, polegający na przeładowaniu wciąż rosnącymi zapasami, doznaje odprężenia. Szereg czynników, jak redukcja obsiewów w niektórych krajach, kilka ostatnich lat gorszego urodzaju w przekroju światowym oraz zwiększający się popyt ze strony rosnącego spożycia, jak i gromadzenia rezerw mobilizacyjnych, powoduje stopniowy, lecz znaczny ich spadek, tak, że w stanie obecnym, poziom tych widocznych zapasów spadł poniżej normy przedkryzysowej. Oczywistą jest rzeczą, że te pomyślne zmiany wpłynęły na ożywienie obrotów, na dodatnie ustosunkowanie się podaży i popytu, a tym samym na poprawę cen na głównych giełdach światowych, które automatycznie oddziaływały na nasz rynek wewnętrzny, powodując szczególnie w ostatnich 6 miesiącach pożądany ruch zwyżkowy.

Równolegle do tych zjawisk, które kształtowały się niezależnie od wpływu naszego, jako Państwa, czynnikiem oddziaływującym na kształtowanie się cen krajowych była nasza oficjalna polityka zbożowa. Obok pewnych przesunięć w ramach poszczególnych składowych części naszej polityki, jak rozszerzenie w roku 1935 premii, poza czterema zbożami, również na rośliny strączkowe i oleiste i obniżenie w roku 1936 premii z zł 6 na 5 od kwintala, należy wyszczególnić jedną zasadniczą zmianę, prowadzoną, poczynając od kampanii roku 1935, a mianowicie; przez zawieszenie interwencyjnych zakupów żyta Państwowych Zakładów Przemysłowo-zbożowych. Funkcja ta pierwotnie uważana była jako zasadniczy czynnik polityki zbożowej w swym całokształcie i to z zadaniem podnoszenia w całym kraju ceny żyta do poziomu eksportowego, oraz zbierania z rynku, w okresie jesiennym, nadmiernej zwykle w tym czasie podaży tego zboża. Doświadczenia jednakże pouczyły, że założenia te są niewykonalne w naszych specyficznych warunkach polskich. Preferencja dla jednego gatunku zboża i do tego stanowiącego w najwyższym stopniu obiekt masowej produkcji powodowała, że po chwilowych zwyżkach następowały załamania, gdyż ani środki finansowe, ani pomieszczenia, nie

wystarczały na uchwycenie wzrastającej podaży żyta, spowodowanej tym jednostronnym jego uprzywilejowaniem. Wywoływane w ten sposób sztuczne falowanie cen, stwarzały kilkakrotnie ten objaw, że w drugim półroczu zboże było tańsze niż w półroczu pożniwnym, powodując dezorientację wśród handlu zbożowego i młynarstwa i zniechęcając rolników do korzystania z tak pożądanego regulatora podaży zboża, jakim jest zastaw zbożowy. W ostatnich dwuch latach obserwujemy wyraźnie dodatni wpływ zaniechania interwencji, gdyż niezawodnie w znacznym stopniu wiąże się z tym umiarkowana i racjonalnie rozłożona podaż zboża ze strony rolnictwa, którą całkowicie opanowuje, na cele wewnętrzne względnie eksportowe, handel prywatny, czy też spółdzielczy oraz młynarstwo, powodując pożądany stopniowy wzrost cen w ciągu roku gospodarczego.

Jeśli chodzi o charakter tendencji zwyżkowej, występującej w ostatnich tygodniach, to można w niej stwierdzić wyraźnie impuls, płynący od warunków wytworzonych na rynku wewnętrznym. Pomimo bowiem wypowiedzenia przez Rząd w dniu 15 grudnia r. ub., z terminem działalności trzymiesięcznym, t. zn. na dzień 15 marca br., premii eksportowych od zboża oraz pomimo wstrzymania eksportu żyta od drugiej połowy stycznia, ceny po pewnym zawahaniu utrzymywały się, a obecna tendencja mocna zdaje się wskazywać na to, że w pierwszym półroczu gospodarczym wyeksportowaliśmy naszą nadwyżkę, a obecnie ceny kształtują się w oderwaniu od kalkulacji eksportowej na podstawie podaży i popytu w kraju. Są wszelkie dane ku temu, że stan ten przetrwa do nowych żniw, to znaczy do chwili wznowienia eksportu.

Odnośnie zasady polityki zbożowej na rok przyszły, to trudno dziś już stawiać konkretne przewidywania. Pomyślne zmiany na szerokim świecie, o jakich wyżej mówiłem, chociaż mają na tle przeżytych doświadczeń kryzysowych znaczenie niezwykle ważne, nie są jednak rozstrzygające. Pozostają niewyjaśnione na razie takie chociażby ważne czynniki koniunkturalne, jak wielkość światowego urodzaju oraz pytanie, czy w tym roku gromadzone w szeregu państw duże rezerwy mobilizacyjne nie pojawiają się z powrotem na rynku. To też choć do przyszłej kampanii można się odnosić z pewnym uzasadnionym optymizmem, bazującym między innymi także na wzroście krajowego i światowego spożycia; sprecyzowanie metod i rozmiarów państwowych środków interwencyjnych nastąpić będzie mogło dopiero w miesiącach przedżniwnych.

W ścisłym związku z państwową polityką zbożową wiąże się zagadnienie popierania produkcji i eksportu produktów hodowlanych, wśród których szczególna uwaga należy się wywozowi trzody chlewnej. I na tym polu rozwój wypadków, spowodowanych ogólnoświatowym przesileniem, sprowadził trudności dla zbytu naszego na rynki zagraniczne, co po-

ważnie zagrażało naszej hodowli. W szczególności dobrze zaprowadzająca się hodowla i produkcja bekonu znalazła się w niebezpieczeństwie przez systematyczną obniżkę z roku na rok kontyngentów odbioru ze strony Anglii. Zachodziła więc konieczność wynalezienia rynków zastępczych, ku którym przez celowo prowadzoną politykę wywozową zostały popchnięte bekoniarnie. Przez powiązanie bowiem warunkowe kontyngentów eksportowych na rynki łatwe i rentowne z pionierską penetracją na rynki nowe, a zatem ryzykowne i nieraz połączone ze stratami, możemy dziś z zadowoleniem stwierdzić, że wyroby nasze zaczynają docierać do wielu zakątków świata, zdobywając sobie wysoką markę jakościową.

Znaczenia zupełnie decydującego coraz więcej nabiera zbyt do Stanów Zjednoczonych A. P., oceniany przez naszych ekspertów jako teren o nieograniczonej wprost chłonności. Należy stwierdzić, że program eksportowy, oparty na powyższych warunkowych zasadach, postawiony przez Rząd Związkowi Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych, został przez Związek w roku ub. z nadwyżką wykonany. Wspomnę w tym miejscu, że Związek ten ze swej strony wprowadzał rygory w stosunku do swych członków, nie stosujących się do przepisów programu eksportowego, powodując cofnięcie luktratywnych kontyngentów bekonowych do Anglii. Między innymi spotkało to bekoniarnię w Kościerzynie. Jakkolwiek powoduje to przejściowo pewne trudności przy odbiorze dla hodowców trzody bekonowej w tym rejonie, musimy jednak w interesie dobrze zrozumianej sprawy naszej, zastosowanie tego rygoru uznać jako słuszne, z tym jednakże warunkiem, że kontyngentu tego, czasowo przerabianego przez inną bekoniarnię, rolnictwo rejonu kościerskiego nie utraci, i posiadać go będzie w swych rękach do chwili, kiedy nastaną warunki dla utworzenia na terenie północnych powiatów rolniczej spółdzielni przetworów mięsnych.

Pomimo jednakże pomyślnego rozwoju na polu wywozu produktów hodowlanych, stwierdzamy poważny spadek ich opłacalności i to pod wpływem znacznego wzrostu cen artykułów pastewnych. Może to spowodować redukcję hodowli, a w ślad za tym i ograniczenie naszych możliwości eksportowych, co połączone byłoby z niepowetowaną stratą dla całokształtu naszych interesów gospodarczych. Doceniając ten ważny moment, staje się konieczne, zastosowanie wyższych stawek premiowych, o ile niebawem na rynkach światowych haussa zbożowa nie pociągnie za sobą artykułów zwierzęcych.

Szanowni Panowie! Opuszczając rozważania na temat najbardziej nas interesujących problemów polityki gospodarczej, z którą praca aparatu Izby była wiązana, pragnę jeszcze wypowiedzieć kilka uwag o charakterze budżetowym i ogólnym.

Niejednokrotnie w przemówieniach i uchwałach naszych dawaliśmy temu wyraz, że teren województwa pomorskiego jest zbyt mały, żeby mógł dać podstawy dla zdrowego istnienia i pomyślnego rozwoju samorządu. Pod tym względem zbliża się tak dawno upragniona poprawa. W zeszłym tygodniu Rada Ministrów uchwaliła powiększenie województwa naszego o 4 powiaty wielkopolskie i 4 powiaty województwa warszawskiego przy równoczesnym odłączeniu od Pomorza powiatu działdowskiego. Wiemy o tym, jak duży nacisk na to zagadnienie kładł od pierwszej chwili objęcia urzędu Wojewoda Pomorski, Pan Minister Raczkiewicz, widząc w nim jeden z podstawowych punktów wyjściowych swego programu pomorskiego, za co niech mi wolno będzie imieniem samorządu rolniczego złożyć Mu szczere nasze uznanie i podziękowanie.

Trudno jest w tej chwili szczegółowo zorientować się w rozmiarach, w jakich zmiana ta terytorialna wpłynie na konstrukcję budżetu w przyszłości. Niezawodnie już przy przyszłym preliminarzu zastanawiać się będziemy, czy wzrost podstaw finansowych zużyjemy na obniżenie ustawowych opłat, czy też na intensyfikację pracy terenowej. Myśląc o tym, nie traćmy z oczu tej rzeczywistości, że posiadamy coprawda wysoki poziom kultury rolnej, ale także wysoki stan ciężarów i kosztów produkcji w stosunku do reszty Polski, o czym wyżej wspomniałem w przykładowym ujęciu. Rolnictwo centralnych i wschodnich połaci żywym tempem poprawia swój ogólny poziom gospodarczy i w wytwórczości masowej konkurencyjnie nas bije przez niższe koszta produkcji. Wskazując na te dysproporcje, domagamy się utrzymania równoważników, z którymi kultura gospodarstw naszych wzrosła i na nich stoi, lecz na tych środkach defenzywnych poprzestać nie możemy. Dążenie do dalszego udoskonalenia organizacji wydajności naszych warsztatów, przez zmianę i poprawę użytkowania ziemi, przestawianie wytwórczości rolnej i hodowlanej na poziom kwalifikowany i czołowy, jest metodą ofensywną, bez zastosowania której, przodującego gospodarczo stanowiska w kraju nie utrzymamy i materialnie się cofniemy. Izba ze swym aparatem fachowym pracowników stoi rolnictwu przy boku i daje impuls do tych poczynań. W przedłożonym budżecie znajdą Panowie projekt uczynienia pierwszego kroku pod względem instruktorów terenowych w kierunku ulepszenia łąk na Kaszubach i ogrodnictwa na Powiślu.

Mamy zamiar rozbudować na razie na terenach najwięcej tego potrzebujących te dwa działy gospodarcze, będące niewątpliwie u nas w zaniedbaniu, które musimy odrobić. Zwracam Panom Radcom uwagę na te dwa działy pracy także w innych powiatach. Pod wpływem naturalnego rozwoju rozszerzamy prócz tego w budżecie pracowników w dziale kontroli mleczności i produkcji trzody.

Na zakończenie jeszcze parę słów w sprawie, która jest bardzo ważna, lecz trudna, wymaga jednakże rozwiązania. Jest to zagadnienie kontaktu i współpracy społeczeństwa z Izbą, względnie brak tego kontaktu, prowadzący do niezadowolenia i krytyki.

Oczywiście pomijam krytykę zawodową, złośliwą i służącą ubocznym celom. Poczęta z motywów nierzeczowych lub naciągniętych, trafiając w środowisko rzeczowe, ginie i nie pociąga za sobą zamierzonego celu.

Spotyka się jednak i krytyczny stosunek do Izby, nie płynący z motywów złych, lecz z nieświadomości roli, jaką ona wypełnia i czym rolnictwu służy. Z analizy takiego stanu rzeczy wynika konieczność bliższej łączności całej akcji izbowej ze społeczeństwem rolniczym, czyli z jedyną jego reprezentacją, jaką jest Pomorskie Towarzystwo Rolnicze. Już przed wielu laty zastosowaliśmy środek pod postacią Okręgowych Rad Rolniczych, w których miał konsolidować się program gospodarczy danego rejonu przez współpracę w nich przedstawicieli Izby, Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego i samorządu terytorialnego. Wyniki tej metody są jednakowoż tylko częściowe i niewystarczające. W zeszłym roku podjęła Izba wspólnie z Pomorskim Towarzystwem Rolniczym akcję, na razie na terenie trzech powiatów, zmierzającą do współpracy terenowego personelu Izby z biurem danego Towarzystwa Rolniczego Powiatowego. Niestety za wyjątkiem powiatu kościerskiego, przedsięwzięcie to się nie udało, przy czym musiałem z przykrością stwierdzić brak dostatecznego zainteresowania w tym kierunku władz Towarzystw Rolniczych Powiatowych.

Pomimo częściowego zawodu uważam sprawę terenowego powiązania pracy Izby z Pomorskim Towarzystwem Rolniczym w dalszym ciągu jako zadanie programowe, wymagające pełnego obopólnego zrozumienia i przygotowania. W tym systemie zbliżenia rolnika do fachowej pracy instruktora widzę bowiem jeden z właściwych środków, by rolnictwo pomorskie solidarnym i szerokim frontem szło naprzód.

Stan ekonomiczny rolnictwa pomorskiego w r. 1936-37.

Warunki przyrodnicze i ich wpływ na produkcję.

Rok 1936/37 należy zaliczyć do lat niepomyślnych dla rolnictwa pomorskiego pod względem warunków atmosferycznych. W okresie wiosennym częste wahania temperatury oraz obfite deszcze, połączone częstokroć z opadami gradowymi, nie sprzyjały rozwojowi roślin uprawnych. Wskutek nadmiernych opadów, zboża ozime, zwłaszcza mocniejsze, powylegały, gleba zeskorupiała się, a chwasty rozwijały się bardzo silnie. W związku z tym stan upraw, które w kwietniu 1936 roku na ogół przedstawiały się pomyślnie, w następnych miesiącach uległy znacznemu pogorszeniu.

Żniwa rozpoczęły się na Pomorzu z około 10-cio dniowym opóźnieniem, z powodu nadmiernych opadów deszczowych. Opady te wynosiły w lipcu podwójną ilość opadów normalnych. Dojrzewanie zbóż nastąpiło zbyt gwałtownie, co spowodowało, że ziarno nie wykształciło się należycie i pod względem jakości było znacznie gorsze niż w ubiegłych latach. Żniwa trwały dłużej niż w normalnych latach, a ukończono je w pierwszej dekadzie września, a w północnej części Pomorza przeciągnęły się nawet do drugiej dekady tego miesiąca.

Warunki atmosferyczne, jakie panowały w okresie wiosennym i żniwnym, utrudniały sprzęt traw i prace żniwne, natomiast b. dodatnio wpłynęły na poplony i międzyplony. Ziemniaki, które na skutek licznych opadów deszczowych wybujały w nać, zostały zaatakowane przez liczne choroby i przedwcześnie zaczęły schnąć. Do wykopków ziemniaków przystąpiono stosunkowo wcześnie, bo już w pierwszej połowie września. Buraki cukrowe, które miały w pierwszym okresie wegetacyjnym sprzyjające warunki rozwoju, poniosły znaczne szkody z powodu bardzo silnego wystąpienia chwościka.

Przebieg pogody w okresie jesiennym był stosunkowo dobry. Orki zimowe i inne prace w polu odbywały się w warunkach normalnych. Oziminy, które przeszły w okres jesienny w bardzo słabym stanie, poprawiły się później i przy końcu grudnia przedstawiały się na ogół średnio. W grudniu temperatura utrzymywała się na poziomie około 0° C. W styczniu nastąpił gwałtowny spadek temperatury, która obniżyła się do —22° C. W tym okresie pola były pozbawione pokrywy śnieżnej, co spowodowało, że oziminy miejscami wymarzły. W miesiącu lutym temperatura znów się podniosła, opady śnieżne były dostateczne, i do końca okresu sprawozdawczego przebieg pogody był normalny. Wegetacja ruszyła w trzeciej dekadzie marca.

Charakterystyka zbiorów.

Podług danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego, zbiory sześciu głównych ziemiopłodów w województwie pomorskim były następujące:

w tysiącach q

NAZWA ZIEMIOPŁODU	Rok	
	1936	*1935*
Pszenica	*738,6*	*871,3*
Żyto	*3.211,5*	*3.604,2*
Jęczmień	*833,8*	*965,1*
Owies	*844,3*	*862,1*
Ziemniaki	*14.315,1*	*14.993,4*
Buraki cukrowe	*2.817,3*	*2.823,7*

Jak wynika z powyższego zestawienia, zbiory zbóż, szczególnie pszenicy i jęczmienia, wypadły znacznie niżej, niż w roku 1935, przy czym nadmienić należy, że zachodziły poważne różnice w zbiorach poszczególnych powiatów. W powiatach północnych i północno wschodnich, plon z ha był o około 30% niższy, niż w roku 1935. Oprócz niższych plonów, zbiory cechowała na ogół znacznie niższa jakość gatunkowa. Zbiór rzepaku i rzepiku oraz roślin pastewnych, jak siana, koniczyny i lucerny wypadł powyżej średniej dla Pomorza. Tak samo przedstawiał się zbiór słomy. Zbiory ziemniaków były niższe od przeciętnych o ca 20—30%. Plony buraków cukrowych były na ogół średnie.

Kształtowanie się cen produktów rolnych na rynku pomorskim.

Okres sprawozdawczy rozpoczął się pod znakiem dużego zastoju w handlu zbożowym z wyraźnie zaznaczającą się tendencją zniżkową.

W okresie przednówkowym do połowy lipca spodziewano się w związku z nowymi zbiorami poważniejszej zniżki cen w okresie pożniwnym, gdyż z jednej strony zbiory w kraju zapowiadały się na ogół dobrze, a z drugiej horoskopy na rynku światowym wskazywały raczej na dalszą zniżkę. Dokonywano nawet częściowo sprzedaży zboża na pniu przy cenach niższych, niż płacono za zboża stare.

Pierwsze omłoty wykazywały jednakże znacznie gorszy urodzaj, szczególnie na Pomorzu, niż się ogólnie spodziewano, a wskutek zredukowanych zapasów światowych i niepomyślnych zbiorów w krajach zajmujących najważniejszą pozycję w produkcji zbożowej, koniunktura na rynkach zagranicznych również uległa poprawie. Podaż we wszystkich krajach eksportujących, poważnie zmalała, co zachęciło importerów do płacenia wyższych cen. W związku z tym oraz wskutek zewsząd napływających, wiadomości o znacznie gorszych urodzajach, niż przewidywano, na pomorskim rynku sytuacja w zakresie cen zbóż uległa w drugiej połowie lipca znacznej poprawie. Ceny zbóż z wyjątkiem cen owsa zwyżkowały i wykazywały do końca października stałą tendencję zwyżkową, szczególnie silnie uwydatniająca się w drugiej połowie września. W tym okresie ceny na rynku pomorskim przekroczyły parytet eksportowy, gdyż zwyżka cen zagranicznych odbywała się w tempie znacznie powolniejszym, niż zwyżka cen na rynku krajowym. Odmiennie kształtowały się ceny owsa, które w ciągu tego okresu zniżkowały i dopiero w końcu września, z chwilą rozpoczęcia zakupów przez wojsko, zaczęły również zwyżkować. Podaż w okresie pożniwnym była mniejsza, niż w ubiegłych latach, gdyż rolnicy, oczekując zwyżki cen, sprzedawali tylko te ilości, które sprzedać musieli dla pokrycia bieżących zobowiązań. Poza tym w pewnej mierze oddziaływała na zmniejszenie podaży pomoc ze strony Rządu w postaci kredytów pod zastaw ziemiopłodów, które umożliwiły rolnikom uregulowanie zobowiązań, płatnych w okresie pożniwnym, bez wysprzedaży zboża.

Pod wpływem spadku cen na rynkach zagranicznych oraz wzrostu podaży na rynku pomorskim, nastąpiło w pierwszej połowie listopada przejściowe osłabienie tendencji na ceny zbóż. W drugiej połowie listopada ceny uległy znowu poprawie i do końca okresu sprawozdawczego wykazywały stałą tendencję zwyżkową, z równoczesnym zmniejszeniem się różnicy między ceną żyta, a ceną pszenicy. Wyższe ceny żyta w stosunku do innych zbóż wywołane zostały brakiem większych nadwyżek eksportowych, na skutek słabego urodzaju żyta. W ostatnich miesiącach okresu sprawozdawczego zapasy zboża u rolników przeznaczonego na sprzedaż, zostały prawie całkowicie wyczerpane, a w niektórych gospodarstwach mniej zasobnych zabrakło nawet zboża do siewu. W związku

z tym podaż zboża ze strony rolników pomorskich stopniowo zmalała, a w końcu okresu prawie całkowicie ustała. Wstrzymanie eksportu żyta nie przyczyniło się — wbrew przypuszczeniom — do zwiększenia podaży, natomiast wzmocniło tendencję cen na rynku krajowym, które w tym okresie osiągnęły poziom nienotowany w ostatnich latach, a w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego podniosły się za wyjątkiem cen owsa o ca 10,— zł na kwintalu. Ceny owsa podniosły się o 7,50 zł.

Zamieszczone tabele na str. 28 i 29 dają pełny pogląd na kształtowanie się cen zbóż w okresie sprawozdawczym.

Kształtowanie się cen produktów hodowlanych.

Rok 1936/37 odznaczał się na rynku zwierzęcym pewną stabilizacją cen. Wahania w poszczególnych miesiącach były o wiele mniejsze niż w roku 1935. W pierwszym kwartale 1936/37 r. — w porównaniu z tymże okresem 1935 r. — ceny, osiągane za inwentarz żywy, były wyższe na wszystkie gatunki zwierząt. Natomiast w drugim i trzecim kwartale kształtowały się prawie na takim poziomie — jak w roku 1935. W ostatnim kwartale ceny były o około 10,— zł na 100 kg wyższe, niż w analogicznym okresie roku 1935.

W okresie pożniwnym, na skutek zwyżki cen zbóż, zachwiana została równowaga pomiędzy poziomem cen artykułów zwierzęcych, a poziomem cen zboża i pasz treściwych. Ten stan rzeczy trwał prawie do końca okresu sprawozdawczego, gdyż ceny uzyskiwane przez rolników za produkty hodowlane nie wykazywały na ogół poprawy, ani dążeń do zrównoważenia się pierwotnego z poziomem cen zbóż. W związku z tym nastąpiło kurczenie się rozmiarów chowu zwierząt, co znalazło przede wszystkim swój wyraz w podaży na rynek przez wieś młodnika przychówku, w postaci cieląt i prosiąt, obok podaży materiału niedotuczonego.

Kształtowanie się cen w poszczególnych miesiącach roku sprawozdawczego uwidocznia załączone zestawienie, podane na str. 30 i 31.

Kształtowanie się cen zbóż w okresie sprawozdawczym na giełdzie poznańskiej i bydgoskiej (za 100 kg w zł).

Miesiąc	Pszenica		Żyto		Jęczmień przemiał.		Owies	
	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz
1936								
Styczeń	17 80	17,87	12 40	12,54	14,—	13,91	14,07	13,89
Luty	18,53	18,62	12,33	12.63	14,05	14 17	14,14	14.18
Marzec	19,47	19,55	13.04	13,49	14,94	15,08	14,73	15,16
Kwiecień	21,—	20 63	15,01	15 06	15,22	15,66	14,95	15,01
Maj	22,29	21,92	14,97	15 39	15,61	16,14	15 62	15,34
Czerwiec	21,91	21,63	14,55	15,15	15,98	15.87	15,81	15 36
Lipiec	19 16	19,56	13 07	13.77	15,45	15,77	15,33	15 18
Sierpień	20,96	20,96	14,28	14'76	16,04	17,87	13 71	14,06
Wrzesień	22,96	22,67	15,78	16,17	17,96	18,54	14,23	14,43
Październik	26.15	26,10	18,10	18,75	20,85	22,03	17,08	16.70
Listopad	24,56	24.66	17,82	18,52	20,62	20.90	16.25	16,31
Grudzień	24,71	25,06	19,91	20,48	21,10	21.71	16,25	16,50
Przeciętne roczne	21,62	21,60	15.10	15,56	16,81	17,30	15,18	15,18
1937								
Styczeń	26,47	26,59	21.90	22,55	22,33	23,09	18,15	18,01
Luty	28,46	28,31	23,80	24,09	22,87	23,82	21,37	20,93
Marzec	29,28	29,79	24,37	24 95	22.94	23 52	22,33	22,51

Płacono przeciętnie miesięcznie w złotych za kwintal na Giełdach: dane Głównego Urzędu Statystycznego:

Ziemiopłody	Giełdy	1936									1937		
		kwiecień	maj	czerwiec	lipiec	sierpień	wrzesień	październik	listopad	grudzień	styczeń	luty	marzec
Pszenica	Poznań	21.11	22 30	21,55	18.94	20 96	22.96	26.16	24.56	24.78	26.46	28 48	29.29
	Liverpol	18.01	17.88	17.64	19.77	22.12	22.66	24 18	24.60	28.30	28.46	26.98	28 12
	Chicago	20.60	—	19.75	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Rotterdam	17,52	16.55	16,85	19 38	21 31	21.59	21.96	20.77	22.81	22.85	22 91	25.28
Żyto	Poznań	15.25	14 98	14.46	12 82	14.29	15.79	18.11	18.07	20.14	21 92	23.80	24.38
	Hamburg	11.87	11,68	11,37	11 90	13.50	14.33	16 36	16.27	20 16	22 60	23 98	24 96
	Chicago	—	—	14.32	16.05	—	—	—	—	—	24.70	—	—
Jęczmień	Poznań	15 50	—	—	—	20.—	20 88	25.77	25.23	24 57	25.64	26.50	26.43
	Hamburg	11.79	11.79	11 88	12.77	14.98	14 64	16.41	16.20	18.04	18.74	18.40	18.53
	Chicago	17 22	16.83	17.30	20 55	30.—	31 26	31.—	29 30	29.01	29 35	29 65	28.28
Owies	Poznań	14.73	15.38	15.58	14.95	13.73	14.23	17.09	16 25	16.25	18.16	21.39	22.34
	Liverpool	14 28	14.26	14.54	15 03	16 56	—	—	—	—	—	—	—
	Chicago	11.01	10.59	11.37	14.59	17.10	16.74	16 14	17.24	19,45	20.10	19.36	18.94
	Antwerpia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Ceny przeciętne miesięczne za 100 kg żywej

Miesiąc	B Y D Ł O R O												
	W o ł y				S t a d n i k i				K r o w y				J a
	Pełnomięs. wytucz. woły od 4—7 lat	Woły mięs. tuczone młode do 3 lat	Młode mięs. niewytuczone i starsze wytucz.	Miernie odżyw. młode i dobrze odżyw. starsze	Buhaje wytuczone pełnomięsiste	Buhaje tuczone mięsiste	Buhaje nietucz. dobrze odżywione starsze	Buhaje miernie odżywione	Krowy wytuczone pełnomięsiste	Krowy tuczone mięsiste	Nietuczone dobrze odżywione	Miernie odżywione	Jałowice wytuczone pełnomięsiste
Rok 1936.													
Styczeń . .	56,20	47,60	41,20	35,20	52,20	46,—	41,—	35,—	54,—	55,40	29,—	16,—	56,40
Luty . . .	56,66	48,66	42 66	34,—	52,66	46,66	40,66	33,33	52,66	45,—	30,—	16.—	56,66
Marzec . .	55,75	48 —	42,—	34,75	52,50	47 50	41,50	34,50	52,75	45,75	31,50	16.—	55,50
Kwiecień .	58,10	50,60	43,60	37,40	55.—	49,60	44,—	37,80	55,60	47,60	32,80	16,80	58,10
Maj	60,50	52,87	46,25	40,25	58, –	53,—	46,25	40,25	59,75	52,25	44,75	17,50	60,75
Czerwiec .	64,75	56, --	48 50	43,50	61,25	54,25	47,75	42 25	64,62	57,25	48.25	19,75	64,75
Lipiec . . .	64,50	56,40	48 80	42,80	60 50	53,40	46,80	42,—	64 75	56,80	46,80	18,—	65,—
Sierpień . .	67,62	59,75	53,50	46,75	64,25	57'50	51,50	45,75	67 50	58,—	47,12	18,75	67 50
Wrzesień .	69,60	61,60	55,60	46,60	63,40	56,40	50,40	44,40	66,20	57,—	46,60	18,80	69,60
Październik	71,33	60,50	54 37	45,50	62,50	54,50	48,50	43,25	65,50	55,50	45.50	18,75	71,25
Listopad .	68,—	58,—	52,—	45,—	58,50	52,—	46,—	41,—	63,—	53,—	43,—	18,—	68,—
Grudzień .	67,—	56,60	51 —	43,80	57,60	51,40	46,—	41,—	61,20	52,60	42,60	18,—	67,—
Przeciętne roczne . .	63,33	54,71	48,29	41,29	58,20	51,85	45,86	40.04	60,63	53,01	40.66	17,69	63.37
Rok 1937.													
Styczeń . .	66,25	56,—	50,—	43,—	59,50	51,50	46,50	41,25	60,75	51,—	43,—	20,25	66,25
Luty . . .	66,	58,—	52,—	43,—	63.—	56,—	50,—	43,—	64,—	56,—	47,—	29,—	66,—
Marzec . .	66,10	58,—	52,—	44,20	62,80	55,80	49,80	44,20	63,60	56,—	46.—	27,40	66,20

wagi w/g targowicy miejskiej w Poznaniu.

GATE					CIELĘTA				OWCE		ŚWINIE				
Łowice			Młodzież												
Jałowice tuczone mięsiste	Nietuczone dobrze odżywione	Miernie odżywione	Młodzież odżywiona	Miernie odżywiona	Najprzedn. cielęta wytuczone	Tuczone	Dobrze odżywione	Miernie odżywione	Owce wytucz. pełnomięs. jagnięta i młode skopy	Owce tuczone, st. maciory i skopy	Pełnomięsiste od 100—150 kg.	Pełnomięsiste od 100—120 kg.	Pełnomięsiste od 80—100 kg.	Mięsne ponad 80 kg.	Maciory i późne kastraty
									I. gat.	II.gat.					
47,60	41 20	35,20	35,20	32,—	66,40	58,	51,20	43.20	59.25	48,60	89,20	84 80	79,60	73,60	75 20
48,66	42,66	33,66	34,—	31,—	75,33	67,—	59,—	51,33	58,—	45,—	87,66	83.66	79.66	73,33	75,33
48,—	42, -	34,—	35,50	32,50	67,25	58,—	50,75	43,25	58.—	45,—	87,00	82,75	79,—	74,25	73,50
50.60	43,60	37.20	38.20	33,80	82,80	71.80	61,80	49,20	60 66	48,66	89,60	85,30	80,60	73,40	76,80
52,87	46,25	40,25	41,—	36,—	74 25	64,25	54.50	43,50	66 —	54 25	100,75	94 25	87,75	80,50	85,50
56,—	48,50	43,50	44,25	39,—	75.25	66,—	57,—	47,75	64,66	53,—	106,25	100,25	94,50	87,75	91,25
56,80	48,40	42,50	43 40	39,-	84,20	73 60	65 40	56,60	68,60	59,—	105,40	100.40	95,80	91,70	89,60
59,50	53 —	46.50	46,75	40,75	97,75	88,50	77,25	65, -	68,75	61,75	103,50	98,50	93,75	88,25	90,85
61,60	55 60	46,60	46 60	40 80	96,40	87 40	78,40	65,40	68,—	57,40	99,20	93,60	88,60	83,20	87,40
60 50	54 50	45,50	47,-	41,—	92,—	82,—	73 -	61,—	71.50	56 50	97,25	91 75	87,—	82,—	83,50
58,—	52,—	45,—	45.—	39,—	74,—	64,—	56,50	49,75	63,25	54,—	93,12	87,75	82,50	76,25	76,50
56 80	51,—	43,80	44,—	39,—	78,60	69,20	60,—	51,40	66.67	56,—	91,10	86,—	81,10	75,60	76,60
54,74	48 22	41,14	41,74	36,99	80 35	70,81	62,07	52,28	64,44	53,26	95,83	90,75	85,82	79,98	81,83
56,—	50,—	43,—	43,—	39,-	81,75	72.25	63,67	53,—	64,50	53,25	96,50	91,87	87,50	82,75	84,50
58,—	52,—	43,—	44,—	39,—	77,25	70,50	62,25	53,—	67.50	55,—	101,50	97,50	92,25	89,75	89,50
58,—	52,—	44,20	44,40	39.—	84,80	75,40	66,40	57,20	67,50	54,33	101,80	96,80	92 50	86,80	86,20

CZĘŚĆ SPRAWOZDAWCZA

I. Zarząd ogólny.

Rok budżetowy 1936/37 był trzecim i ostatnim rokiem urzędowania Zarządu Izby oraz radców, wchodzących w skład Rady Pomorskiej Izby Rolniczej, wybranych na okres 3-letni. Skończyła się także kadencja radców z nominacji Pana Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, desygnowanych do Rady Izby na 3 lata.

W związku z tym, w roku sprawozdawczym, odbyły się uzupełniające wybory nowych radców w 8 okręgach wyborczych, które w roku 1933 dokonały wyboru radców na przeciąg lat 3 (na ogólną liczbę okręgów 16). Wyboru radców do Rady Izby dokonały również społeczne organizacje rolnicze, a to: Towarzystwa Rolnicze Powiatowe, należące organizacyjnie do Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego, wybierając 5 radców, Związek Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych w Toruniu 1 radcę, Pomorski Związek Hodowców Konia Szlachetnego Półkrwi 1 radcę oraz Pomorski Związek Towarzystw Właścicieli Gospodarstw Ogrodniczych 1 radcę. Z nominacji Pana Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, w skład nowej Rady weszło 13 radców. W ten sposób na ogólną liczbę 46 radców, stanowiących Radę Pomorskiej Izby Rolniczej, personalnie zmieniło się radców 17, wybranych zaś lub nominowanych powtórnie zostało 12.

W ciągu okresu sprawozdawczego odbyły się 2 posiedzenia Rady, a to: w dniu 21 grudnia 1936 r. i 26 lutego 1937 r., z których pierwsze poświęcone było wyborom Zarządu, Komisji Rewizyjnej, Komisji Finansowo-budżetowej, powołaniu 12 komisji fachowych na podstawie par. 5 pkt. j statutu Pomorskiej Izby Rolniczej, ustaleniu opłat za wykonywanie czynności nadzorczych przez Izbę na podstawie ustawy o mleczarstwie z dnia 22. IV. 1936 r., ustaleniu opłat od nieuznanych stadników, uchwaleniu zmian w budżecie Izby na r. 1936/37, rozpatrzeniu wniosków p. Radcy Lewickiego w sprawie opłat na rzecz Izby. Drugie zaś poświęcone było następującym sprawom:

1. przyjęciu rocznego sprawozdania z działalności Izby za r. 1935/36;
2. zatwierdzeniu na podstawie wniosków Komisji Rewizyjnej zamknięcia rachunkowego wraz z bilansem za rok 1935/36;
3. sprawozdaniu z działalności P. I. R. za trzy kwartały roku budżetowego 1936/37;
4. planowi pracy na okres budżetowy 1937/38;
5. sprawozdaniu Komisji Rewizyjnej, dotyczącemu zaległości ustawowych opłat na rzecz Izby;
6. uchwaleniu budżetu na rok 1937/38 i ustaleniu na rzecz Izby ustawowych opłat;
7. uchwaleniu nabycia nieruchomości na pomieszczenie biur Izby;
8. rozpatrzeniu sprawy nabycia nieruchomości w Chełmży na pomieszczenie szkoły rolniczej oraz całego szeregu spraw innych, wysuniętych przez poszczególnych radców Izby.

Posiedzeń Zarządu w tym czasokresie odbyło się 8 w następujących dniach: 9 kwietnia, 28 kwietnia, 12 czerwca, 14 sierpnia, 28 października, 10 grudnia 1936 r., 13 stycznia i 11 lutego 1937 r. Z ważniejszych spraw, załatwionych przez Zarząd Izby na posiedzeniach, wymienić należy w porządku chronologicznym następujące:

1. zatwierdzenie sieci mleczarń według wniosku Komisji Ekonomicznej Izby;
2. uchwalenie wytycznych współpracy i przekazanie prac prowadzonych przez Izbę niektórym Towarzystwom Rolniczym Powiatowym;
3. wprowadzenie zmian w cennikach opłat za świadczenia i usługi oddawane przez Izbę;
4. ustalenie norm zwrotu kosztów podróży i diet dla członków Powiatowych Komisji dla klasyfikacji gruntów do podatku gruntowego, delegowanych przez Izbę;
5. wprowadzenie ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła na terenie powiatu grudziądzkiego;
6. załatwienie spraw emerytalnych etatowych urzędników P. I. R. zgodnie z poleceniem Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych;
7. zajęcie stanowiska do pisma Min. Roln. i RR, dotyczącego obliczania kadencji członków Rady Izby;
8. uchwalenie dodatkowego budżetu na rok 1936/37;
9. wybór stałego członka i zastępcy do Komisji Rozdzielczej dla Obrotu Produktami Spożywczymi z W. M. Gdańskiem;
10. dokonanie wyboru członków i zastępców do Wojewódzkiej Komisji Ziemskiej;

11. wprowadzenie ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, na terenie powiatu działdowskiego;
12. zajęcie stanowiska do odwołań od wymiaru ustawowych opłat na rzecz Izby, wniesionych przez Wydział Dróg Wodnych Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego i Dyrekcję Okręgową Polskich Kolei Państwowych;
13. rozpatrzenie sporządzonego przez Biuro Izby sprawozdania rachunkowego i bilansu za rok 1935/36;
14. powołanie na stanowisko Dyrektora Biura Izby dotychczasowego Naczelnika Wydziału Produkcji Roślinnej p. inż. Buczka i ustalenie jego uposażenia i zwrotu kosztów podróży i diet;
15. rozpatrzenie projektu reorganizacji Biura Izby i uchwalenie statutu organizacyjnego Biura Izby;
16. udzielenie uprawnienia 33 oborom bydła nizinnego, zakwalifikowanym przez Komisję lustracyjną, do używania nazwy „zarodowa";
17. wyznaczenie delegata do Rady Nadzorczej S-ki „Chłodnia i Składy Portowe w Gdyni";
18. podjęcie uchwały dotyczącej uzupełnienia przepisów kasowo-budżetowych;
19. załatwienie sprawy likwidacji uprawnień emerytalnych p. dr. Namysłowskiego, kierownika laboratorium chemicznego P. I. R.;
20. wyznaczenie delegata do Wydziału Rady Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych w Poznaniu;
21. wystąpienie do Władz o zarezerwowanie ośrodka z majątku Stążki w pow. świeckim na cele kultury rolnej;
22. wprowadzenie ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła na terenie gminy Legbąd pow. tucholskiego;
23. rozpatrzenie sprawozdania z wykonania budżetu za I półrocze roku budżetowego 1936/37;
24. załatwienie sprawy likwidacji uprawnień emerytalnych p. insp. Jełowickiego i określenie jego dalszego stosunku służbowego;
25. przygotowanie wniosków na Radę Izby i wyznaczenie terminu posiedzenia Rady Izby;
26. ukonstytuowanie się nowego Zarządu Izby;
27. ustalenie preliminarza budżetowego P. I. R. i planu pracy na rok 1937/38;
28. rozpatrzenie sprawy kupna domu na pomieszczenie Biur Izby;
29. przygotowanie wniosków na budżetowe posiedzenie Rady P. I. R. i wyznaczenie terminu posiedzenia Rady Izby;

30. opracowanie i przedyskutowanie szeregu memoriałów do Władz Centralnych i Wojewódzkich w sprawach potrzeb rolnictwa pomorskiego.

Niezależnie od spraw powyższych, Zarząd czuwał nad całością prac Biura P. I. R., prowadził gospodarkę finansową Izby, opiniował na żądanie właściwych władz projekty ustaw i rozporządzeń oraz załatwiał wszystkie sprawy, przewidziane do jego kompetencji w statucie Izby. Sprawy te wykonywane były przez Biuro Izby, co w pełnym oświetleniu przedstawia dalszy ciąg niniejszego sprawozdania.

Ustępujący Zarząd Izby złożył obszerne sprawozdanie ze swych czynności na Radzie Izby, odbytej w dniu 21 grudnia 1936 r. za cały okres swej 3-letniej działalności, które to sprawozdanie wygłosił Pan Prezes Donimirski. Dla zilustrowania dużego wysiłku, jaki włożył Zarząd Izby w uporządkowanie całego szereg spraw, które jako skutek ogólnego kryzysu zaciążyły nad działalnością Izby, niech posłuży część wygłoszonego sprawozdania, dotycząca stanu finansowego Izby. Dosłowne brzmienie tej części sprawozdania przedstawia się następująco:

„Z chwilą objęcia czynności przez wybrany Zarząd, stan finansowy Pomorskiej Izby Rolniczej nie przedstawiał się dobrze. Duże, przeważnie krótkoterminowe, a nawet natychmiast płatne zobowiązania Izby, wynoszące na dzień 1 kwietnia 1934 r. kwotę ponad 840.000 zł, utrudniały normalne prace Izby. Zarząd nie dysponował potrzebnymi sumami na wypłatę poborów urzędników, brak było środków na wyjazdy w teren, wydatki rzeczowe musiano jak najbardziej ścieśniać. Taki stan rzeczy został spowodowany, podobnie zresztą jak i w innych dziedzinach życia gospodarczego, nagłą zmianą koniunktury, pogłębiającą się stale depresją i z nią związanym spadkiem dochodów Izby, które spadały znacznie szybciej, niż można było zredukować wydatki. Poza tym na taki stan rzeczy wpłynęły powtarzające się prawie corocznie deficyty budżetowe, które do roku 1934 wyniosły ponad 200.000 zł.

Pierwszą czynnością Zarządu w dziedzinie uzdrowienia gospodarki było nie dopuścić do dalszych niedoborów budżetowych, co udało się zrealizować i rok 1934/35 zamknięto już nadwyżką ponad 33.000 zł, rok zaś 1935/36 nadwyżką ponad 29.000 zł. Bieżący rok budżetowy zostanie zapewne całkowicie zrównoważony.

Taka polityka budżetowa Zarządu była podyktowana potrzebą stworzenia płynności kasowej, któraby pozwoliła bez wstrząsów w ciągu całego roku na zrealizowanie uchwalonego przez Radę Izby planu pracy. Pragnę bowiem w tym miejscu poinformować Panów, że są w rocznej działalności Izby okresy, w których dochody są b. nikłe, wobec czego ko-

niecznym jest posiadanie na ten czas „przednówku" pewnych i to dość znacznych zasobów gotówkowych. Kilka cyfr, które tu podam, najlepiej zilustrują, że zamierzenia Zarządu, idące w kierunku stworzenia rezerw, zostały całkowicie zrealizowane.

Gdy bowiem Izba posiadała na dzień 1 kwietnia

1934 r. gotówki w kasie i bankach	32,471 zł, to w
1935 r.	48.271 zł
1936 r.	148.734 zł
w dniu 15. X. 1936 r.	199.526 zł

Podkreślam, że nie jest to nadwyżka kasowa, a podane cyfry świadczą jedynie o tym, iż gospodarka finansowa, prowadzona ostrożnie, pozwoliła na stworzenie stanu, który pozwala na normalny tok prac Izby.

W tej kwocie mieści się kwota uzyskana ze sprzedaży nieruchomości (około 55.000 zł.)

Drugą czynnością Zarządu w dziedzinie finansowej była sprawa uporządkowania zobowiązań Izby. Zobowiązania te podzielić można na trzy grupy, a mianowicie:

I. zadłużenie zewnętrzne, wynoszące na dzień 1 kwietnia 1934 roku	603.187 zł
II. zadłużenie wewnętrzne wobec Funduszu emeryt. na dzień 1 kwietnia 1934 roku	157.018 zł
III. zadłużenie na rachunkach poprzednich wynoszące na dzień 1 kwietnia 1934 r.	86.465 zł

Dla Izby najcięższym było i jest zadłużenie zewnętrzne, które pociąga za sobą wydatki budżetowe na obsługę długów. Długi zewnętrzne w poszczególnych latach przedstawiały się następująco według stanu na dzień 1 kwietnia każdego roku.

Rok 1934	603.187,40 zł
1935	545.958,66 zł
1936	473.054,63 zł
1936 per 15. X.	433.767,60 zł

Z zestawienia tego wynika, że w ciągu 2 i pół lat zmniejszyło się zadłużenie Izby w samym kapitale dłużnym o 169.420 zł.

Jeszcze w r. 1934 długi zewnętrzne Izby w swej przewadze nosiły charakter krótkoterminowy, obecnie ze wszystkimi wierzycielami doszliśmy do porozumienia i skonwertowaliśmy je na średnioterminowe, za wyjątkiem pozostałości z długu wekslowego w Komunalnej Kasie Oszczędności w Toruniu w kwocie 9.000 zł i pozostałości z zasiłków, które mają

całkowite pokrycie w rezerwie kasowej. Zadłużenie wobec Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, pochodzące z okresu rozbudowy szkół rolniczych, a figurujące w bilansie Izby w kwocie 155.948,34 złotych, zostanie prawdopodobnie wkrótce prawie całkowicie skreślone, gdyż kompetentne władze zasadniczo na to się już zgodziły.

Zadłużenie wobec Funduszu Emerytalnego stale wzrasta; gdy bowiem na dzień 1 kwietnia 1934 r. wynosiło 157.018 zł, to na 1 kwietnia 1936 wynosiło ono 174.969,83 zł. Jest to jednak wzrost pozorny, gdyż polityka Zarządu odnośnie tego funduszu szła w ciągu ostatnich lat w tym kierunku, że za dopisywane do funduszu, a ściągnięte od urzędników składki emerytalne kupowano obligacje pożyczek państwowych, których stan na 1. X. 1936 r. według wartości nominalnej wynosił 52.100 zł wobec 19.400 zł na 1. IV. 1933 r.

Trzeci rodzaj zadłużenia na rachunkach przechodnich (wierzyciele różni) z rokiem każdym ulega zmniejszeniu, wynosząc na 1. IV. 1936 — 67.705,64 zł.

Reasumując wysiłki w tym zakresie, należy stwierdzić, że stan finansowy Izby, choć jeszcze nie przedstawia się zupełnie dobrze, to jednak trudności płatnicze, jakie były jeszcze w roku 1935, ma już Izba poza sobą, a co najważniejsze, preliminowane kwoty na obsługę długów z roku na rok maleją i obecnie nie poświęcą Panowie na ten cel więcej, jak ca 45.000 zł, podczas gdy ustępujący Zarząd musiał na obsługę długów jeszcze przed rokiem poświęcać z budżetu ponad 100.000 zł. Jeszcze raz zaznaczam, że w tym zakresie dużo zrobiono, lecz chciałbym zwrócić Panów uwagę, że osiągnięta równowaga nie jest jeszcze stałą i Zarząd, który dziś zostanie przez Radę wybrany, będzie musiał zagadnieniu temu poświęcić szczególną uwagę".

W okresie sprawozdawczym odbyły posiedzenia następujące Komisje:

Komisja	Finansowo-Budżetowa	1	posiedzenie
„	Rewizyjna	2	„
„	Majątków Ziemskich Izby	3	„
„	Ekonomiczna	4	„
„	Wytw. Roślinnej	1	„
„	Doświadczalna	2	„
„	Wytw. Zwierzęcej	2	„
„	Mleczarska	1	„
„	Oświatowa	1	„
„	Organizacji gospod. m.	2	„
„	Leśna	1	„

Na posiedzeniach Komisji za wyjątkiem Komisji Rewizyjnej przepracowano plany pracy i zaopiniowano projekty preliminarzy budżetowych na rok 1937/38, przedyskutowano i przyjęto do wiadomości sprawozdania z wykonanych prac za rok 1936/37, załatwiono cały szereg spraw bieżących, należących do kompetencji poszczególnych Komisji.

Podobnie, jak w latach poprzednich, przed opracowaniem planów pracy i projektu preliminarza budżetowego na rok 1937/38, odbyły się posiedzenia 5 Okręgowych Rad Rolniczych, w których wzięli udział pp.: Prezes i Dyrektor Izby, Prezes i Dyrektor Pom. Tow. Rol., Przewodniczący Wydziałów Powiatowych zaniteresowanych terenów, Prezesi Towarzyst Rolniczych Powiatowych, Radcowie Izby i Dyrektorzy męskich szkół rolniczych Izby jako sekretarze. Na posiedzeniach tych przedyskutowano plany pracy na rok 1937/38 i związane z nimi projekty preliminarzy budżetowych Towarzystw Rolniczych Powiatowych i działów X preliminarzy budżetowych samorządów terytorialnych.

Poza pracami fachowymi, wykonywanymi przez poszczególne Wydziały Izby, władze Izby na czoło swych prac wysunęły przedstawicielstwo i obronę interesów rolnictwa pomorskiego. W szczególności w związku z klęską nieurodzaju, różnymi klęskami elementarnymi, jakie w roku sprawozdawczym nawiedziły teren działalności Izby, działalność władz musiała być bardzo intensywna, aby choć w części ulżyć dotkniętemu klęskami rolnictwu. Opracowano więc wiele memoriałów do władz centralnych, przedstawiając położenie rolnictwa, zwracano uwagę na konieczność przyjścia z pomocą w zakresie dostarczenia ze środków państwowych kredytów i zapomóg na zasiewy jesienne i wiosenne, przyjścia z ulgami podatkowymi i w spłatach rat zaciągniętych kredytów itp.

Dzięki staraniom władze państwowe częściowo załatwiły pozytywnie starania Izby.

Przedstawiciele Izby brali poza tym żywy udział w pracach Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. w Warszawie, w konferencjach zwoływanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, w Komisji Artykułów Zwierzęcych, w Polskim Związku Eksporterów Bekonu i Art. Zwierzęcych, w Wojewódzkiej i Powiatowych Komisjach dla klasyfikacji gruntów, w Komisji Rozdzielczej dla Obrotu Produktami Spożywczymi z W. M. Gdańskiem, w Wojew. Komisji Ziemskiej, w Radzie Nadzorczej „Chłodnia i Składy Portowe w Gdyni", w Radzie Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych w Poznaniu, w Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim. Izba współpracowała również z Biurem Ekonomicznym Izb i O. R. w Poznaniu, z Wielkopolską Izbą Rolniczą, Izbami Przemysłowo-Handlowymi w Gdyni i Poznaniu, Izbą Rzemieślniczą w Toruniu, z Funduszem Pracy, z Po-

morskim Towarzystwem Rolniczym, Pomorskim Zrzeszeniem Kół Gospodyń Wiejskich, ze Związkiem Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo Gospodarczych w Toruniu, z organizacjami młodzieżowymi, z Bankami i innymi instytucjami gospodarczymi i społecznymi.

Załączony w końcu sprawozdania bilans i zamknięcie rachunków budżetowych za rok 1936/37 ilustruje dalszą poprawę sytuacji finansowej Izby, a zarazem uwidacznia, że gospodarka finansowa zamknięta została w granicach budżetu.

W okresie sprawozdawczym wpłynęło do Izby pism:

do Wydziału Ogólno-Administracyjnego	8.137
„ Produkcji Roślinnej	11.267
„ Produkcji Zwierzęcej	12.580
„ Oświaty i Szkolnictwa Rolniczego	3.622
„ Ekonomicznego	2.905
Inspektoratu Leśnictwa	1.986
Inspektoratu Organ. Gosp. Małych	3.356
Biura Rachunkowości Rolniczej i Org. Gosp.	635
razem	44.488

Wysłano natomiast pism z Izby:

Listów zwyczajnych	76.227
„ poleconych	1.388
„ expresowych	278
„ za zaliczeniem	694
„ doręczonych w/m	3.721
przekazów	1.673
telegramów	233
paczek	1.506
razem	85.720

II. Wytwórczość roślinna.

W roku sprawozdawczym Wydział Wytwórczości Roślinnej obejmował następujące działy:

A. Doświadczalnictwo rolnicze;
B. Ogrodnictwo;
C. Łąkarstwo i melioracje rolne;
D. Zakład Doświadczalny w Kończewicach;
E. Stację Ochrony Roślin;
F. Nasiennictwo;
G. Stację Oceny Nasion;
H. Laboratorium Chemiczne;
I. Inspektorat Nadzorów Sądowych.

Prace Wydziału zostały w roku sprawozdawczym znacznie powiększone w zakresie doświadczalnictwa, nasiennictwa i łąkarstwa. Przyczyną tego jest zwiększenie się zainteresowania rolników pod wpływem polepszenia się warunków gospodarczych, a ponadto, jeżeli chodzi o łąkarstwo, to praca wzmogła się pod wpływem wzrastającej tendencji ku podniesieniu hodowli inwentarza.

Oprócz prac objętych powyżej przytoczonymi działami, naczelnik wydziału współpracował ze Związkiem Plantatorów Buraków Cukrowych, Związkiem Producentów Nasion Oleistych i Związkiem Eksporterów Ziemniaków. Wreszcie brał udział w licznych komisjach szacunkowych w związku z wykonaniem ustawy o przebudowie ustroju rolnego, klęsk żywiołowych i innych.

Pomimo pogłębienia się pracy terenowej, jak również rozrostu niektórych działów, jak np. kwalifikacja ziemniaków, łąkarstwo, walka z rakiem ziemniaczanym, eksport ziemniaków i t. p., personel Wydziału w roku sprawozdawczym nie uległ powiększeniu.

W sporadycznych wypadkach, wymagających specjalnego natężenia pracy, a ograniczonej krótkim czasokresem ze względu na jej sezonowość

(np. poszukiwanie raka, kwalifikacja ziemiopłodów itp.), donajmowywano pracowników sezonowych do wykonania pewnych określonych czynności.

W związku z powyższym, personel Wydziału Wytwórczości Roślinnej wykonywał prace w terenie w ciągu 1330 dni wyjazdowych.

Działy, jak łąkarstwo i ogrodnictwo, na rok przyszły wymagać będą powiększenia personelu, gdyż rozrost akcji nie pozwoli zaspokoić wszystkich potrzeb przy pomocy przeważnie jednoosobowych referentów, dlatego też w budżecie na rok przyszły projektuje się zaangażowanie kilku instruktorów (2—3 łąkarskich i 1 ogrodniczego).

A. DOŚWIADCZALNICTWO ROLNICZE.

Poza Zakładem Doświadczalnym w Kończewicach, będącym głównym ośrodkiem akcji doświadczalnej, teren całego Pomorza objęty był działalnością Kół Doświadczalnych, które pracą swą uzupełniały akcję Zakładu Doświadczalnego w Kończewicach. Koła Doświadczalne, spełniały w pewnym zakresie rolę Zakładów Doświadczalnych, których na Pomorzu ze względu na bardzo różnorodne warunki glebowe i klimatyczne należałoby, poza Kończewicami, zorganizować jeszcze kilka. Na razie jednak, ze względu na poważne trudności, zwłaszcza finansowe, związane z organizacją Zakładów Doświadczalnych, Izba na tym odcinku pracy ograniczyć się musiała do rozbudowy pracy w Kołach Doświadczalnych.

Okres sprawozdawczy był kontynuacją poprzednio już nakreślonego planu pracy w Kołach Doświadczalnych, przy czym zakres pracy Kół uległ poważnemu rozszerzeniu. Tak bowiem wiosną 1936 r. zorganizowane zostało nowe Koło Doświadczalne przy Szkole Rolniczej w Brodnicy, a jesienią Koło Doświadczalne w Kartuzach. W roku więc 1936/37 czynnych było 7 Kół Doświadczalnych, a to: Kościerskie, Tczewskie, Kijewskie i Lisewskie w powiecie chełmińskim, Toruńskie i nowozorganizowane Brodnickie i Kartuzkie. Poza tym do akcji doświadczalnej wciągnięte zostały wszystkie instruktoriaty organizacji gospodarstw, które uzupełniały w ten sposób, w niedużych coprawda granicach, niewystarczającą jeszcze sieć Kół Doświadczalnych. Wreszcie niezależnie od pracy w Kołach Doświadczalnych i przy instruktoriatach organizacji gospodarstw założone zostały doświadczenia w ośrodkach rolnych: Państwowej Szkoły Hodowlano-Rolniczej w Grudziądzu i Szkoły Rolniczej w Pawłowie.

Ilość założonych doświadczeń we wszystkich ośrodkach objętych działalnością Inspektoratu doświadczalnego w porównaniu z rokiem ubiegłym wzrosła wydatnie. Tak bowiem w sezonie wiosennym 1936 r. założono 123 doświadczeń ścisłych i 245 upraw próbnych i aklimatyzacyj-

nych, w sezonie zaś jesiennym doświadczeń 93 i upraw próbnych 63, łącznie zatem 216 doświadczeń i 308 upraw. Cyfry te dla roku 1935/36 wynosiły 171 doświadczeń i 282 upraw, wzrost zatem w dziale doświadczeń ścisłych wynosi około 25%, a w dziale upraw próbnych około 10%.

W tematach doświadczeń ścisłych uwzględnione są zagadnienia odmianowe, nawozowe i uprawowe. W uprawach próbnych zwrócono zaś uwagę głównie na rośliny pastewne. Zakładano zatem uprawy próbne z kapustą pastewną, czumizą, trawą sudańską, końskim zębem, słonecznikiem na zieloną paszę, łubinem słodkim, przelotem, mieszankami traw i koniczyn na gleby suchsze i lżejsze. Wyniki tych upraw próbnych wskazują, że niektóre z tych roślin z powodzeniem wprowadzić się dadzą do szerszej praktyki rolniczej.

Część doświadczeń ścisłych, jak doświadczenia odmianowe ze zbożami, przeprowadzono w porozumieniu z Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych, niektóre znów w porozumieniu z przemysłami nawozowymi.

Z zagadnień dotychczas w doświadczeniach nie opracowanych, zapoczątkowano doświadczenia z nawożeniem azotowym na łąkach mineralnych i torfowych, z doświadczeń zaś odmianowych zorganizowano cykl doświadczeń z ziemniakami rakoodpornymi.

Podobnie jak w latach ubiegłych, Izba sprawuje ogólną kontrolę nad pracą Kół Doświadczalnych, projektuje i uzgadnia plany doświadczeń oraz lustruje pracę Kół Doświadczalnych w terenie. Izba dostarcza bezpłatnie Kołom Doświadczalnym wszystkich potrzebnych do doświadczeń nawozów i nasion oraz subwencjonuje je w granicach 750—1200 zł rocznie. Subwencje te zużytkowywane są na pokrycie kosztów rozjazdów przy zakładaniu, pielęgnowaniu i sprzęcie doświadczeń.

Nadzór nad Kołami Doświadczalnymi oraz organizacja ich pracy ześrodkowana jest w Izbie w referacie doświadczalnym, którego praca wymaga częstych wyjazdów w teren w związku z organizowaniem doświadczeń. W okresie sprawozdawczym praca ta pochłonęła 122 dni wyjazdów.

Do zadań referatu doświadczalnego poza organizacją doświadczeń w Kołach Doświadczalnych należy także i popularyzacja wyników ich pracy. Tak więc w roku 1936 przygotowano do druku sprawozdanie fachowe na rok 1935 w łącznej objętości ponad 100 stron maszynopisu, oraz podobnie jak w roku ubiegłym przed sezonem jesiennym i wiosennym wydano komunikaty „Najważniejsze wskazówki rolnicze" każdorazowo w nakładzie 34.000 egzemplarzy, z czego 25.000 rozsyłanych jest pod indywidualnymi adresami gospodarstw rolnych, a 9.000 za pośrednictwem Szkół i organizacji rolniczych. Ulotki te opracowywane są dla następujących grup powiatów, stanowiących pod względem glebowym bardziej

zbliżony teren: 1) Brodnica, Lubawa, Działdowo; 2) Tczew, Starogard, Grudziądz, Wąbrzeźno, Chełmno, Toruń; 3) Świecie, Sępolno, Tuchola, Chojnice; 4) Kościerzyna, Kartuzy i pow. Morski. W komunikatach tych podawano w formie treściwej najważniejsze wskazówki dotyczące doboru odmian, nawożenia, uprawy itp., oparte na podstawie wyników dotychczasowej przeszło dziesięcioletniej pracy polowo-doświadczalnej.

Wreszcie wyniki doświadczeń o znaczeniu już ogólniejszym i wynikające z nich spostrzeżenia i wskazówki omówione zostały w kilkunastu artykułach w „Kłosach" i pogadankach radiowych.

Udzielano poza tym porad i odpowiedzi na liczne zapytania zainteresowanych rolników. Szczególnie celowymi są objazdy zebrań rocznych sprawozdawczych Kół Doświadczalnych, w których Inspektor doświadczalnictwa z reguły brał udział.

B. OGRODNICTWO.

Ogólna działalność Izby na odcinku ogrodnictwa była kontynuowaniem prac rozpoczętych według programu z roku ubiegłego, przy czym pracę rozszerzono przez zapoczątkowanie badań nad rejonizacją sadownictwa na Pomorzu oraz podniesieniem szkółkarstwa.

Dla badań rejonizacyjnych zorganizowano po raz pierwszy powiatowe pokazy owocarskie.

Także po raz pierwszy przeprowadzono kwalifikację szkółek drzew owocowych.

Stosunkowo największy wpływ na zmianę nastawienia i rozwój produkcji sadowniczej oraz warzyw, na użytek wyłącznie własny, wywierała Izba w gospodarstwach, powstałych drogą wykonania reformy rolnej.

Zakładanie sadów.

Akcję głównie prowadzono w gospodarstwach z parcelacji 1935 roku według zasad wprowadzonych w roku ubiegłym. Poza tym Izba pośredniczyła w rozprowadzaniu kredytów na zakładnie sadów handlowych przez Państwowy Bank Rolny. Kredytów tych uzyskało rolnictwo na sumę ca 22.000 zł.

W okresie sprawozdawczym posadzono w gospodarstwach z parcelacji 1935 r. ogółem 378 sadów na obszarze ca 175 ha, wysadzając około 19.000 drzew owocowych.

Wykaz sadów założonych w r. 1936/37 w gospodarstwach parcelantów.

L. p.	Miejscowość	Ilość sadów w pow.	Ilość sadów
1.	Jeleniec pow. Chełmno		27
2.	Krusin pow. Chełmno		15
3.	Józefkowo pow. Chełmno		33
4.	Trzebskie Pole pow. Chełmno		28
5.	Stolno pow. Chełmno	105	2
6.	Białachowo pow. Grudziądz		12
7.	Szonowo pow. Grudziądz		18
8.	Zawda pow. Grudziądz		32
9.	Świecie pow. Grudziądz		7
10.	Małe Lniska pow. Grudziądz		11
11.	Hansfeld pow. Grudziądz	96	16
12.	Gawroniec pow. Świecie		13
13.	Taszewo pow. Świecie		23
14.	Milewo pow. Świecie		4
15.	Jastrzębie pow. Świecie	63	23
16.	Rynkówko pow. Starogard		18
17.	Leśna Jania pow. Starogard	31	13
18.	Janiszewo pow. Tczew		9
19.	Swarożyn pow. Tczew		46
20.	Mała Słońca pow. Tczew	56	1
21.	Straszewy pow. Działdowo		4
22.	Płośnica pow. Działdowo	6	2
23.	Zamarte pow. Chojnice	18	18
24.	Sitno pow. Wąbrzeźno	3	3
	Razem		378

Sady te o powierzchni ca 0,5 ha pomyślane są jako sady handlowe, złożone z odmian odpowiednich dla danych warunków klimatycznych i glebowych. Przewagę stanowią w nich jabłonie odmian zimowych.

Pokazy owocarskie.

Celem ustalenia dla warunków przyrodniczych Pomorza najlepszego doboru odmian drzew owocowych, zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, zorganizowano 7 pokazów owocarskich. Pokazy te odbyły się w następujących miejscowościach i zgromadziły 765 próbek owoców:

1. Świecie 124 próbki
2. Lubawa 85 „

3. Nowemiasto	67	„
4. Działdowo	47	„
5. Brodnica	307	„
6. Starogard	60	„
7. Tczew	75	„

Już po pierwszym roku pokazy te dały korzyść rolnictwu, wskazały bowiem odmiany, jakim należy dać na Pomorzu pierwszeństwo. Pokazy te zwiedziło około 3500 osób. Będą one urządzane corocznie przez przeciąg 5 lat. Owoce z pokazów powiatowych były badane na wartość przechowalniczą w chłodni doświadczalnej w Skierniewicach.

Szkółkarstwo.

Zbadano wszystkie większe szkółki na terenie Pomorza w liczbie 21. Zakwalifikowano szkółek 7. Kwalifikacja była przeprowadzona łącznie ze Stacją Ochrony Roślin. Izba wywiera nacisk na szkółki w kierunku:

a) ograniczenia ilości produkowanych odmian;
b) przystosowanie się do wskazań Komisji Pomologicznej (dobór handlowy dla Pomorza);
c) stosowania odpowiednich podkładek i przewodnich;
d) prowadzenie prawidłowych ksiąg szkółkarskich.

Poza tym przez propagandę dążono do ukrócenia sprzedaży drzew na targach.

Działalność oświatowa.

Prace oświatowe, zmierzające do jak najszybszego rozszerzenia niezbędnych wiadomości fachowych, których brak w zakresie sadownictwa specjalnie daje się odczuwać, prowadzono przez:

a) urządzanie lotnych kursów sadowniczych połączonych z pokazami prac i zabiegów ochronnych;
b) poradnictwo i publikacje w tygodniku „Kłosy".
c) pogadanki radiowe.

W okresie sprawozdawczym urządzono 48 jednodniowych kursów sadowniczo-warzywniczych z udziałem 2611 uczestników, przy czym specjalną uwagę zwrócono na powiat świecki, chełmiński i morski. Kursy odbywały się przeważnie w miesiącach zimowych i były organizowane w większości przypadków łącznie ze Stacją Ochrony Roślin. O ile tylko zezwalały warunki, urządzano demonstracyjne opryskiwania karboliną i cieczami grzybo- i owadobójczymi.

Wykaz kursów sadowniczych urządzonych w 1936/37.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestników	Ilość uczestników w powiecie
1	Toruń (dla wojska) . . .	Toruń	140	
2	„ „ „ . . .	„	46	
3	„ „ „ . . .	„	114	
4	Lubianka	„	54	354
5	Książki	Wąbrzeźno	60	60
6	Wrocki	Brodnica	66	66
7	Lidzbark	Działdowo	32	
8	„	„	42	74
9	Łasin	Grudziądz	42	
10	Gruta	„	105	147
11	Błędowo	Chełmno	35	
12	Małe Czyste	„	42	
13	Czarze	„	48	
14	Pniewite	„	41	
15	Trzebcz	„	27	
16	Józefkowo	„	32	225
17	Świecie	Świecie	132	
18	Gruczno	„	96	
19	Pruszcz	„	65	
20	Drzycim	„	42	
21	Jeżewo	„	73	
22	Warlubie	„	158	566
23	Tczew	Tczew	11	
24	Malenin	„	26	
25	Rajkowy	„	24	
26	Piaseczno	„	25	86
27	Wielki Klińcz	Kościerzyna	32	
28	Liniewo	„	30	
29	Pogódki	„	26	88
30	Sulęczyno	Kartuzy	165	
31	Sierakowice	„	130	
32	Żukowo	„	62	
33	Miechucino	„	45	
34	Klukowo	„	32	
35	Chmielno	„	64	498
36	Gdynia	Morski	70	
37	Luzino	„	28	

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestników	Ilość uczestników w powiecie
38	Kębłowo	Morski	45	
39	Połczyno	„	40	
40	Krokowa	„	65	
41	Karlikowo	„	22	270
42	Pawłowo	Chojnice	36	
43	Brusy	„	22	
44	Chojnice	„	62	120
45	Sępolno	„	21	21
46	Pamiętowo	Tuchola	36	36
		Razem	2611	2611

Inspektorat Ogrodniczy opracowywał aktualne artykuły dla „Kłosów" z zakresu sadownictwa i warzywnictwa oraz obsługiwał dział „Porady i wskazówki".

Opracowano następujące pogadanki radiowe:

1. Wiosna w sadzie (kwiecień).
2. Truskawki (czerwiec).
3. Uprawa truskawek (lipiec).
4. Wytwórczość ogrodnicza i jej organizacja (sierpień);
5. Przetwórstwo owocowe i jego znaczenie (wrzesień).
6. Wina owocowe (wrzesień).
7. Podnieśmy jakość naszych owoców (październik).
8. Co trzeba zrobić w sadzie (listopad).
9. Nawozy złożone i ich znaczenie w ogrodnictwie (grudzień).
10. Cięcie drzew (styczeń).

Prace na odcinku ogrodnictwa były silnie utrudnione na skutek szczupłego personelu fachowego. Prowadzono je głównie w oparciu o gospodarstwa drobne, mając stale na celu z jednej strony podniesienie ich dochodowości, z drugiej zaś wyzyskanie nadmiaru rąk roboczych, któremi gospodarstwa te w większości wypadków dysponują.

Na wykonanie powyższych prac inspektor ogrodnictwa zużył 146 dni wyjazdowych.

Szkółki drzew — Kończewice.

W okresie sprawozdawczym obsadzono dalsze 3 ha przejęte w jesieni 1935 r., wysadzając:

35.000 jabłoni (dzików)
15.000 grusz
14,000 czereśni
14.000 śliw
7.000 pod karły.

Ogółem nasadzono w szkółce w Kończewicach:

70.000 jabłoni
32.000 grusz
26.000 czereśni
21.000 śliw
16.000 karłów

Huragan i grad zniszczył ca 28.000 drzew pestkowych, które będą musiały być wiosną 1937 r. ścięte.

Likwidowane szkółki w Piwnicach (oraz częściowo z Kończewic) dostarczyły około 19.000 drzew.

Jesienią r. b. pobudowano w Kończewicach niezbędny dla szkółek budynek gospodarczy drewniany.

C. ŁĄKARSTWO I MELIORACJE ROLNE.

Zapoczątkowana w ubiegłym roku przez Izbę Rolniczą akcja łąkarska, w roku sprawozdawczym nabrała dopiero właściwego nasilenia. Ubiegły rok traktowała Izba jako okres przygotowawczy, w którym poza poznaniem większych kompleksów łąkarskich, przygotowano teren przy pomocy odpowiedniej propagandy (pogadanki, kursy, poletka pokazowe, lustracje, porady, komunikaty i artykuły prasowe) do właściwej akcji zagospodarowania łąk i pastwisk.

Zasadnicze prace przeprowadzone w okresie sprawozdawczym, można podzielić na następujące działy:

Akcja propagandowa.

W okresie sprawozdawczym urządzono w większych ośrodkach łąkarskich 76 kursów łąkarskich, na których pouczono rolników o sposobach zagospodarowania zielonych użytków i informowano o kredytach służących do tego celu. Kursy te znalazły właściwy oddźwięk u zainteresowanych rolników, czego dowodem była duża frekwencja. Bowiem w powyższych kursach wzięło udział **2.191 rolników.** Na wiosnę b. r. założono na terenie większych kompleksów łąkarskich 15 pokazów uprawowych (zasiew nowych łąk), z tego 10 na obszarze 0,25 ha, 5 na obszarze 1000 m². Na jesieni zaś 60 pokazów nawozowych z P, K i N,

każdy na 0,25 ha. Pierwsze z wymienionych pokazów miały na celu zachęcenie rolników do zakładania nowych łąk, drugie zaś miały zilustrować korzyści ze stosowania nawożenia łąk. Zlustrowano również pokazy nawozowe (52), założono na jesieni ub. r. i zebrano dane cyfrowe, dotyczące sprzętu siana i potrawu. Poza tym instruktorzy organizacji gospodarstw małych założyli na terenach parcelacyjnych 86 pokazów nawozowych (K i N). Każdy o obszarze 0,25 ha. Nadto w Kołach Doświadczalnych Izby w roku sprawozdawczym założono:

20 doświadczeń ścisłych z dawkowaniem azotu na łąki,

15 doświadczeń ścisłych z porą wysiewu kainitu na łąki.

Propagandę prowadzono przy pomocy pogadanek radiowych (4), komunikatów i artykułów prasowych (5). Poradnictwo w formie porad ustnych i na łamach „Kłosów", oraz odpowiednich instrukcji otrzymali wszyscy pożyczkobiorcy.

Akcja zagospodarowania.

Zlustrowano kilkadziesiąt obiektów łąkarskich, w których częściowo brali udział zainteresowani rolnicy. W czasie lustracji udzielono fachowych porad, a po nich urządzano zebrania, na których informowano o sposobie zagospodarowania odnośnych terenów i pożyczkach z Funduszu Obrotowego Reformy Rolnej, przyznawanych przez Izbę zainteresowanym zagospodarowaniem łąk, rolnikom.

W akcji zagospodarowania zielonych użytków współpracowała Izba z Wydziałem Rolnym Urzędu Wojewódzkiego, a szczególnie w zakresie terenów meliorowanych przez Pomorski Urząd Wojewódzki.

Do współpracy przyciągnęła również Izba Towarzystwa Rolnicze Powiatowe, za pośrednictwem których przyjmowała zgłoszenia na kredyty łąkarskie (część przy współudziale kierowników robót melioracyjnych Urzędu Wojewódzkiego). Czynniki powyższe współpracowały następnie w sporządzeniu rejestracji terenów łąkowych na Pomorzu, jak również w zaopatrywaniu rolników w narzędzia łąkarskie. W szczególności zakupiono za gotówkę 8 pługów łąkowych i 1 skaryfikator. Sporządzono zaś według instrukcji Izby (gospodarczym sposobem) 33 wały betonowe do wałowania torfów.

Celem umożliwienia rolnikom korzystania z droższych narzędzi łąkarskich, koniecznych do zagospodarowania łąk, Izba Rolnicza zakupiła najbardziej potrzebne narzędzia dla 3 stacji narzędzi łąkarskich na Kaszubach, które uruchomiono z dniem 1 stycznia 1937 r. przy trzech szkołach rolniczych Izby, a mianowicie: w Zagórzu, Kościerzynie i w Pawłowie. Dla każdej z wyżej wymienionych stacyj zakupiła Izba po 2 pługi

łąkowe, 2 skaryfikatory, 2 brony do darcia mchu, 1 bronę łąkową i 1 szuflę konną. Wymienione Szkoły Rolnicze wypożyczają narzędzia do uprawy łąk zainteresowanym spółkom wodnym, kółkom rolniczym i ich członkom za drobną opłatą, którą przeznacza się na remont narzędzi.

W roku 1936 zagospodarowano następujące obszary:

1. założono nowych łąk i pastwisk . . . . . 51,61 ha
2. podsiano trawami i wynawożono starych łąk i pastwisk 26,25 ha
3. uprawiono i nawieziono nawozami mineralnymi . 516,00 ha

Łącznie zatem w okresie sprawozdawczym zagospodarowano **593,86 ha** za łączną sumę 48.619 zł.

Na wiosnę 1937 r., wobec wstrzymania kredytów na nawożenie łąk, przyjmowano tylko zgłoszenia na zakładanie nowych łąk i pastwisk, oraz na podsiewy starych, łącznie z nawożeniem. W okresie tym przyznano następujące kredyty:

POWIAT	Kredyty na:		
	Założenie nowych łąk i pastwisk w ha	na podsiew starych łąk w ha	wyłącznie na nawożenie łąk w ha
toruński	*1,30*	*5,—*	—
wąbrzeski	*1,50*	*5,—*	—
chełmiński	*2.00*	*5,—*	—
grudziądzki	*1,45*	*0,50*	—
brodnicki	*0,87*	*7,—*	—
lubawski	*3,75*	*20,75*	*5,—*
działdowski	*12,65*	*51,50*	*1,50*
świecki	*3,95*	*30,80*	—
sępoleński	*2,00*	*11,25*	—
chojnicki	*10.50*	*81,85*	*5,50*
starogardzki	*4,25*	*13,50*	—
tczewski	*6,12*	*6,62*	—
kościerski	*6 50*	*17,—*	*1,—*
kartuski	*1.12*	*60,—*	*3,—*
morski	*8,50*	*128,92*	—
Razem . .	*66,46*	*444.69*	*16,—*

Mieszanki nasion traw i motylkowych potrzebne do obsiewu nowych łąk i podsiewu starych, sporządzała Izba w Toruniu i rozsyłała bezpośrednio pożyczkobiorcom. Nawozy pobierali pożyczkobiorcy na bony rozsyłane przez Izbę w lokalnych składach konsygnacyjnych, częściowo też rozsyłano je wprost z Torunia.

Założono nowych łąk i pastwisk za pieniądze własne rolników na obszarze 16,53 ha, podsiano łąk starych 4,06 ha, nawieziono około 100 ha.

Ponadto na wiosnę 1937 r. przyjęto zamówienie na zagospodarowanie dalszych 15,65 ha. Potrzebne nasiona i mieszanki dostarczyła Izba za gotówkę. Poza tym, na skutek propagandy i zrozumienia potrzeby pielęgnowania i nawożenia łąk, uprawiono i nawieziono nawozami mineralnymi znaczne połacie łąk i pastwisk, co znalazło swój wyraz w zwiększonej konsumcji nawozów sztucznych w porównaniu z ubiegłym rokiem o ca 30%.

Dla zaspokojenia potrzeb lokalnych Pomorza, zapoczątkowano reprodukcję nasion traw na obszarze 9,5 ha w czterech gospodarstwach. Plantacje te mają być rozszerzone, tak, by z czasem mogły pokryć całe zapotrzebowanie Pomorza.

Prowadzona od dwóch lat akcja Izby zagospodarowania łąk i pastwisk znajduje należny oddźwięk w terenie. Zgłoszenia o porady, lustracje, opracowanie planów zagospodarowania łąk, stale wzrastają. Kredyty były wykorzystywane w całości, wiele zaś wniosków z powodu wyczerpania funduszów — nie mogło być uwzględnionych. Korzystnym objawem jest również stale zaznaczająca się tendencja zagospodarowania łąk za gotówkę zainteresowanych rolników. Brak dostatecznej ilości narzędzi łąkarskich utrudnia w dalszym ciągu akcję zagospodarowania łąk. Jeszcze większą bolączką był brak personelu instruktorskiego, któryby pomagał i współpracował na odcinku łąkarskim. Uruchomienie trzech instruktoratów w 1937 r. brakom tym częściowo zaradzi.

W okresie sprawozdawczym pracował w dziale łąkarskim tylko jeden pracownik przy częściowej pomocy technika melioracyjnego w biurze.

Na prace terenowe i wyjazdy zużyto łącznie 125 dni.

Melioracje podstawowe na terenie Pomorza prowadził Urząd Wojewódzki Pomorski. Działalność Izby w dziedzinie melioracji była wobec braku kredytów na wykonanie melioracji szczegółowych ograniczona. Czynności w tym zakresie obejmowały głównie organizację melioracyj szczegółowych w związku z prowadzoną przez Izbę akcją zagospodarowania łąk, poradnictwo w sprawach odwodnienia terenów zabagnionych i w sprawach wodno-prawnych, oraz organizowania spółek wodnych. W szczególności w sprawozdawczym roku wykonano następujące prace:

Ekspertyz i porad fachowych na miejscu, w sprawach odwodnienia łąk, dokonano w 8 miejscowościach.

Dokonano zdjęć około 15 ha łąk i około 1 km odpływów w 1 miejscowości i opracowano w biurze projekt odwodnienia tych łąk rowami otwartymi.

Dla utworzenia 2-ch spółek wodnych dokonano zdjęć razem około 90 ha łąk i około 5 km rowów odpływowych.

Dokonano zdjęć i pomiarów ok. 1,25 ha terenu i około 0,6 km rowu odpływowego dla opracowania projektu założenia stawów rybnych.

W 1 miejscowości dokonano dwukrotnie niwelacji starych, odkopanych dren i zaprojektowano nowe głębokości rowków dla przełożonych dren oraz przeprowadzono kontrolę techniczną.

Pomierzono i zniwelowano w 1 miejscowości ok. 1,0 km strugi i zaprojektowano w biurze pogłębienie tej strugi dla odwodnienia ok. 20 ha łąk.

Dokonywano stały nadzór nad wykonaniem rowów odpływowych i drenowania systemem Butza na łąkach o powierzchni około 1 ha w Żeńskiej Szkole Rolniczej P. I. R. w Zagórzu.

Udzielono zainteresowanym w biurze i drogą korespondencji różnych porad fachowych i wodnoprawnych; opiniowano wnioski o pożyczkę z Państwowego Banku Rolnego na rozbudowę stawów rybnych; sporządzono w biurze dla innych działów Izby kopie planów i wykresy; opracowano kilka operatów w sprawach melioracyj, wykonanych dawniej pod nadzorem b. Wydziału Melioracyjnego Izby i sprawozdania z pozostałości subwencji Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych z zakresu melioracji. W tym dziale pracę prowadził 1 technik melioracyjny, wykonywujący równocześnie funkcje pomocnika łąkarskiego w akcji zagospodarowania łąk, czemu poświęcał większą część pracy.

Dla załatwienia czynności podanych wyżej dokonano 13 podróży, które zajęły razem 51 dni czasu.

D. ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY W KOŃCZEWICACH.

Okres sprawozdawczy był dalszym ciągiem prac zapoczątkowanych przez Zakład w roku 1923 w Dźwierznie, a kontynuowanych od 1933 roku na nowej placówce, jaką są Kończewice, wydzierżawione przez Pomorską Izbę Rolniczą od Skarbu Państwa.

Poza pracami związanymi ściśle z działalnością fachową, włożono dużo pracy w kierunku dalszej organizacji Zakładu.

Działalność fachowa Zakładu obejmowała:

a) prowadzenie doświadczeń ścisłych,
b) akcję doświadczeń zbiorowych u okolicznych rolników, przy czym akcją tą objęto nowe punkty okręgu działalności Zakładu,
c) prowadzenie stacji meteorologicznej II rzędu, obserwacji fenologicznych, oraz przesyłanie depesz meteorologicznych,
d) działalność wydawniczą, oświatowo-rolniczą i popularyzacyjną,
e) prace związane z prowadzeniem fermy,
f) akcję świadczeń na rzecz rolnictwa praktycznego,

g) hodowlę zbóż ozimych,
h) zarodową hodowlę trzody chlewnej rasy wielkiej białej angielskiej i wielkiej białej pomorskiej, owcy holsztyńskiej i krajowej pomorskiej, oraz drobiu,
i) prace społeczne.

W okresie sprawozdawczym 1936-1937 przeprowadzono następujące doświadczenia ścisłe:

Sezon jesienny 1936.

Doświadczenia odmianowe:

1. porównanie 15 odmian żyta;
2. porównanie 16 odmian pszenicy ozimej;
3. porównanie 6 odmian jęczmienia ozimego;
4. porównanie 11 odmian rzepaku ozimego przy silniejszym nawożeniu mineralnym;
5. porównanie 11 odmian rzepaku ozimego przy słabszym nawożeniu mineralnym.

Doświadczenia nawozowe:

1. badanie potrzeb nawozowych gleby pod pszenicę ozimą;
2. badanie potrzeb nawozowych gleby pod rzepak ozimy;
3. porównanie działania fosforanu wapniowego, supertomasyny, tomasyny i superfosfatu pod pszenicę ozimą;
4. wpływ zwiększania dawek superfosfatu na plony pszenicy ozimej;
5. porównanie działania obornika jesiennego, przyoranego na jesieni z takimże obornikiem danym na jesieni, a przyoranym na wiosnę (metodą Richthofena) oraz dodatkowo z takimże obornikiem złożonym na jesieni w pryzmę nawozową, a przyoranym wiosną pod buraki cukrowe;
6. doświadczenia z obornikiem zimowym (lutowym) danym pod buraki cukrowe;
7. porównanie działania obornika zwykłego i przefermentowanego, danych jesienią i wiosną, przy zastosowaniu różnych upraw pod buraki cukrowe.

Doświadczenia uprawowe:

1. doświadczenie pielęgnacyjne z żytem ozimym,
2. doświadczenie pielęgnacyjno-nawozowe z pszenicą ozimą,
4. doświadczenie uprawowe z rzepakiem ozimym.

D o ś w i a d c z e n i a r ó ż n e:

1. doświadczenie z zaprawianiem ziarna siewnego żyta ozimego;
2. doświadczenie z czasem siewu rzepaku ozimego;
3. doświadczenie z czasem wysiewu różnych nawozów potasowych pod ziemniaki;
4. doświadczenie z siewem różnych mieszanek ozimych na zieloną paszę.

Sezon wiosenny 1937 r.

Z powodu spóźnionej wiosny, oraz niemożności rozpoczęcia robót polowych przed 1 kwietnia br., w okresie tym wykonano jedynie prace przygotowawcze do założenia projektowanych doświadczeń wiosennych. W sezonie wiosennym 1937 r. projektowano przeprowadzenie:

D o ś w i a d c z e n i a o d m i a n o w e:

1. z odmianami owsa,
2. „ jęczmienia browarnego;
3. „ pszenicy jarej;
4. „ kukurydzy;
5. „ ziemniaków wczesnych;
6. „ ziemniaków średnio-późnych i późnych;
7. „ buraków cukrowych;
8. „ buraków pastewnych;
9. „ koniczyn;
10. „ lucerny,
11. „ lnu oleistego;
12. „ maku;
13. „ słonecznika;
14. „ kukurydzy na zieloną paszę;
15. z tytoniami cygarowymi;
16. ekologiczne z odmianami tytoni Virginia.

D o ś w i a d c z e n i a n a w o z o w e:

1. z jęczmieniem jarym;
2. grochem;
3. koniczyną;
4. lucerną;
5. burakami cukrowymi.

Doświadczenia uprawowe i pielęgnacyjne:

1. z jęczmieniem jarym;
2. z lnem oleistym;
3. z burakami cukrowymi.

Doświadczenia różne:

1. wpływ czasu siewu buraków cukrowych na plony korzeni i liści, oraz % zawartości cukru;
2. porównanie roślin pastewnych na zieloną paszę i inne;
3. szereg demonstracji i obserwacji nad różnymi roślinami interesującymi miejscowe rolnictwo, między innymi nad: łubinem słodkim; wyką narbońską, malwą pastewną, czumizą, trawą sudańską, rycynusem, wiązanką wrotyczową, poplonami i t. p.

Akcja doświadczeń zbiorowych:

Dzięki otrzymywanej subwencji od Zachodnio-Polskiego Przemysłu Cukrowniczego w Poznaniu na akcję doświadczeń z burakami cukrowymi — jedną z ważniejszych roślin uprawnych tutejszego okręgu — prowadzi się nadal wśród okolicznych rolników akcję doświadczalną, zakładając t. zw. doświadczenia zbiorowe. Akcję tę rozszerzono na kilka nowych punktów w powiecie toruńskim. Dział ten jest cennym uzupełnieniem prac Zakładu, a dla miejscowego rolnictwa ma bardzo doniosłe znaczenie. Akcję doświadczeń zbiorowych zapoczątkowano w roku 1927 i od tego czasu prowadzi się ją bez przerwy. Zyskała ona ogólne uznanie i zainteresowanie. Dorobek tej pracy przedstawia się już bardzo poważnie i omawiany jest rok rocznie tak w sprawozdaniach fachowych zakładu, jak i w prasie fachowej.

Na terenach powiatów: toruńskiego. wąbrzeskiego i chełmińskiego założono następujące doświadczenia:

Sezon jesienny 1936 r.

1. doświadczenie z odmianami żyta ozimego w Płużnicy p. Pazdan;
2. i 3. doświadczenia z odmianami pszenicy ozimej w Ostrowiu k. Płużnicy p. Szczepanik i w Zelgnie-Bezdół, p. Płoski;
4. doświadczenie z porównaniem fosforanu wapniowego, supertomasyny, tomasyny i superfosfatu pod pszenicę ozimą w Mlewie, p. Kamiński;
5. wreszcie w 8 punktach demonstracje polowe z różnymi mieszankami ozimymi na zieloną paszę.

Sezon wiosenny 1937 r.

W sezonie wiosennym projektuje się, jak i w latach ubiegłych, przeprowadzić cały szereg doświadczeń odmianowych, nawozowych i różnych, co zostanie wykonane po rozpoczęciu robót polowych.

Stacja meteorologiczna.

Zakład Doświadczalny prowadzi stację meteorologiczną II rzędu, należącą do sieci stacji meteorologicznych Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie.

Spostrzeżenia dokonywane są regularnie 3 razy dziennie, zaś ich wyniki przesyłane są w opracowaniach miesięcznych do Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie. Całoroczne zaś zestawienie i omówienie przebiegu czynników meteorologicznych podaje się w fachowych sprawozdaniach Zakładu.

Poza tym prowadzone są również systematycznie spostrzeżenia fenologiczne i podawane depesze meteorologiczno-rolnicze.

Działalność wydawnicza, oświatowo-rolnicza i popularyzacyjna.

Dalszym ogniwem prac Zakładu jest działalność popularyzacyjna i oświatowo-rolnicza. Polegała ona na opracowaniu i wydaniu rocznego sprawozdania fachowego w ilości 300 sztuk i rozpowszechnieniu go wśród rolników, oraz komunikatów, tak zwanych wskazówek rolniczych, w sezonach wiosennym i jesiennym, omawiających w krótkiej i treściwej formie najistotniejsze zagadnienia, jak: dobór odmian najodpowiedniejszych dla miejscowych warunków, kwestie nawozowe, uprawowe i t. p.

Komunikaty te w ilości po 2.000 sztuk każdorazowo rozpowszechniano wśród szerokich warstw miejscowego rolnictwa praktycznego. — Poza tym umieszczane były periodycznie w „Kłosach" i w innych czasopismach rolniczych popularne artykuły na tematy aktualne i to w takim czasie, aby rolnik praktyk mógł je wykorzystać jeszcze w bieżącym sezonie. Wszystkie te wydawnictwa cieszą się zainteresowaniem miejscowego rolnictwa.

Również wygłaszane były referaty i pogadanki na zebraniach Kółek Rolniczych, Związku Ziemian i innych, często udzielane były ustnie i piśmiennie lub telefonicznie porady poszczególnym rolnikom, w końcu zaś podczas oprowadzania wycieczek, licznie zwiedzających Zakład w okresie wegetacyjnym (w roku sprawozdawczym 2180 osób) udzielano krótkich wyjaśnień opartych na otrzymanych wynikach doświadczeń i poczynionych obserwacjach.

Prace związane z prowadzeniem fermy.

Poważnym uzupełnieniem prac Zakładu była ferma, na której reprodukowane były najodpowiedniejsze dla tutejszych warunków odmiany zbóż siewnych i ziemniaków rakoodpornych, które rozpowszechniano wśród miejscowego rolnictwa drogą wymiany, czy też sprzedaży po cenach przystępnych.

W okresie sprawozdawczym dostarczono: 534,5 q pszenicy ozimej, 439,0 q żyta ozimego, 62 q jęczmienia ozimego, 87,5 q pszenicy jarej, 58,0 q owsa, 80,75 q jęczmienia jarego, 191,75 q sadzeniaków ziemniaków rakoodpornych, 5 q różnych innych nasion.

Podkreślić należy wzrastające z roku na rok zainteresowanie ogółu rolników odmianami zbóż siewnych, najodpowiedniejszych dla tutejszych warunków, wynikiem czego było wzrastające rokrocznie zapotrzebowanie, tak, że w roku sprawozdawczym Zakład nie mógł już pokryć całkowitego zapotrzebowania niektórych odmian zbóż siewnych.

Do zadań fermy należała również hodowla zarodowa trzody chlewnej rasy wielkiej białej angielskiej i wielkiej białej pomorskiej, zarodowa hodowla owiec holsztyńskiej i krajowej pomorskiej, oraz hodowla drobiu. Przy fermie utrzymuje się stacje kopulacyjne knura, stadnika, ogiera i tryków.

Z hodowli zwierzęcej dostarczono: 19 tryków, 35 maciorek owiec, 12 knurów, 34 maciorek świń, 74 prosiąt, 3 kaczki, 3 kaczory, 9 kur, 16 kogutów, 133 kurczęta, 903 jaj kurzych i 84 jaj kaczych wylęgowych. Dostarczono też 1 klacz remontową.

Zapoczątkowano w połowie lipca bieżącego roku dział doświadczeń zootechnicznych nad kierunkami rozwoju owiec i t. p. Poza powyższym przeprowadzono w roku sprawozdawczym dalszy remont budynków gospodarczych i mieszkalnych, powiększono inspekta oraz suszarnię powietrzną do tytoniu dla potrzeb plantacji na 9 ha, założono szkółki drzew na przestrzeni dalszych 3 ha, ogrodzono okólniki dla źrebaków i trzody chlewnej, przeprowadzono remont stodoły polnej i dachów uszkodzonych przez huragan, wbudowano przegrody w źrebiarni i owczarni, przeprowadzono remont taboru kolejki polnej, dokupiono 10 par bron, 1 trzyskibowiec; 1 pług pojedynczy, 4 radła, wialnię i gniotownik do kuchu, powiększono ilościowo stan inwentarza żywego i drobiu, przeprowadzając dalszą jego selekcję. Dokupiono i wymieniono: 4 konie robocze, 14 młodych wołów, 10 krów i 8 jałowic, 1 tryka zarodowego rasy Berichonne, 1 knura rasy wielkiej białej angielskiej i 1 knura wielkiej białej pomorskiej, oraz 1 maciorkę rasy wielkiej białej pomorskiej.

Hodowla zbóż.

Od roku 1931 prowadzona jest hodowla zbóż. Wszystkie odmiany, jako odmiany oryginalne, zostały zarejestrowane przez Sekcję Centralną do Spraw Nasiennictwa w rejestrze wstępnym. Hodowane są następujące zboża:

Jęczmień ozimy Mamut Jeleński — mało wymagający, bardzo wczesny, nadaje się na gleby ciężkie i średnio-ciężkie.

Żyto ozime Białoruskie — średnio wymagające, pora dojrzewania średnia, zimotrwałe, nadaje się na gleby cięższe, średnio-ciężkie i lżejsze, hodowla jego datuje się od roku 1913.

Pszenica ozima Jeleńska — (o ziarnie białym i kłosie luźnym), pochodzi z miejscowej, średnio wymagająca, pora dojrzewania średnia, nadaje się na gleby ciężkie i średnio-ciężkie.

Pszenica ozima Znajda Jeleńska — (o kłosie zbitym i ziarnie czerwonym), pochodzi również z miejscowej, średnio wymagająca, pora dojrzewania średnia, nadaje się na gleby ciężkie i średnio ciężkie.

W roku sprawozdawczym porównywano: 6 linii jęczmienia ozimego, 7 linii pszenicy ozimej „Jeleńskiej Zimotrwałej", 8 linii pszenicy ozimej „Znajda" i 14 linii żyta ozimego „Białoruskiego".

W końcu nadmienić należy, że cały personel Zakładu bierze czynny udział w pracy społecznej na tutejszym terenie, a więc w miejscowym Kółku Rolniczym, w instytucjach spółdzielczych i organizacjach społecznych.

Praca w tych organizacjach przyczynia się do utrzymania stałego kontaktu ze społeczeństwem, które żywo interesuje się pracami Zakładu i jego rozwojem.

Rok sprawozdawczy był bardzo niesprzyjającym. Klęska ogromnie silnego huraganu z gradem nawiedziła Zakład w dniu 28 lipca 1936 roku, wyrządzając ogromne szkody, na kwotę 32.000 zł, częściowo tylko pokryte przez ubezpieczenie gradowe. Epidemia tyfusu wśród robotników sezonowych, z których 40 ludzi leczyło się w szpitalu, pomór świń oraz wymarznięcie 7 ha lucerny, 27 ha pszenicy ozimej, 3,5 ha jęczmienia ozimego oraz 18 ha koniczyny, wpłynęły ujemnie na sytuację finansową i gospodarczą Zakładu i Fermy.

E. STACJA OCHRONY ROŚLIN.

W działalności Stacji Ochrony Roślin, jako placówki mającej czuwać nad stanem zdrowotnym kultur roślin uprawnych na terenie wojew. pomorskiego, można wydzielić następujące kierunki pracy:

1. właściwa służba Ochrony Roślin łącznie z oficjalną służbą fitosanitarną;
2. praca rejestracyjna i statystyka chorób i uszkodzeń roślin;
3. doświadczalnictwo terapeutyczne;
4. praca oświatowa i propagandowa.

Z prac wymienionych na pierwszy plan wysuwała się działalność praktyczna, która z okresu sprawozdawczego była następująca:

Akcja zwalczania raka ziemniaczanego.

Na wiosnę rozprowadzono wyłącznie za pośrednictwem Izby 9508 q ziemniaków - sadzeniaków, rakoodpornych do 534 miejscowości. Razem zaopatrzono 3312 gospodarstw w sadzeniaki odmian odpornych na raka. Gospodarstwa nabywające ziemniaki odporne korzystały częściowo z zasiłku Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, częściowo z bezprocentowego kredytu Państwowego Banku Rolnego.

Gospodarstwa z pow. kartuskiego korzystały z zasiłku wyasygnowanego przez Wydział Powiatowy tego powiatu.

Od 20 lipca do 30 września 1936 r. Izba przeprowadziła kontrolę odmianową ziemniaków w związku z wydanymi zarządzeniami o przymusowej uprawie odmian odpornych na raka w miejscowościach zarażonych i zagrożonych rakiem, oraz w miejscowościach zobowiązanych do sadzenia odmian niewrażliwych na podstawie § 12 rozporządzenia Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych o zwalczaniu raka ziemniaczanego.

Przy kontroli był czynny inspektor ochrony roślin Izby oraz 5 specjalnie w tym roku zaangażowanych lustratorów. Łącznie z kontrolą odbyła się zarazem lustracja pól ziemniaczanych w poszukiwaniu nowych ognisk raka. Zlustrowano razem 534 miejscowości, położnych w 10 powiatach. W wyniku lustracji stwierdzono szereg przekroczeń, które podano pp. Starostom do wiadomości, oraz do ewentualnego ukarania osób nieprzestrzegających przepisów o zwalczaniu tej choroby. W czasie lustracji wykryto 6 nowych ognisk raka.

W jesieni Izba opracowała dalsze projekty zarządzeń, mające na celu jak najdalej idące zabezpieczenie Pomorza przed wystąpieniem ponownych ognisk raka. W myśl tego projektu zostanie objęta zarządzeniem przymusowej uprawy odmian odpornych, reszta miejscowości położonych po lewej stronie Wisły za wyjątkiem powiatu tczewskiego. Takim zarządzeniem została objęta także reszta miejscowości powiatu działdowskiego i lubawskiego oraz miejscowości położonych wzdłuż granicy Prus Wschodnich pow. grudziądzkiego.

W związku z tym Izba przygotowała w porze zimowej akcję rozprowadzenia ziemniaków na wiosnę 1937 r.

Za pośrednictwem Izby sprowadzono na teren Pomorza dalszych 7 nowych odmian ziemniaków rakoodpornych, tak, że obecnie ilość odmian rakoodpornych na Pomorzu wynosi 35.

Wobec upływu 10 lat od wykrycia pierwszego ogniska raka ziemniaczanego na Pomorzu w miejscowościach Brusy i Kosobudy, Izba wysadziła na 10 działkach porażonych po 10 kłębów ziemniaków wrażliwych (Early Rose) w celu stwierdzenia, czy zarodki tej choroby zostały już w glebie wygłodzone i zniszczone. Na żadnym z wyrosłych krzaków choroba nie wystąpiła. Próbę z odmianami wrażliwymi na porażonych działkach w tych miejscowściach Izba jeszcze raz powtórzy. Jeżeli rak nie wystąpi ognisko zostanie uznane za wygasłe.

W okresie sprawozdawczym wydano 340 świadectw zdrowotności na ziemniaki, wyprodukowane wewnątrz okręgów ochronnych, na podstawie których gospodarstwa mogą ziemniaki wywieźć poza ten okręg.

Kontrola i wydawanie świadectw zdrowotności.

W sezonie wiosennym Izba wydała 1084 sztuk świadectw (530 w roku 1935) fitosanitarnych na ziemniaki wywiezione zagranicę na ogólną ilość 154871 q; w tym 398 świadectw do Belgii, 262 do Francji, 207 do Szwajcarii, 163 do Anglii, 10 do Włoch, 38 do Niemiec, 7 do Portugalii, 4 do Austrii, 3 do Argentyny i po 1 do Holandii i Brazylii.

W sezonie jesiennym Izba wydała 488 sztuk świadectw zdrowotności na łączną ilość 103771, z tego 302 świadectw do Belgii, 38 do Włoch, 37 do Szwajcari, 30 do Portugali, 26 do Hiszpanii, 20 do Francji, 18 do Palestyny, 8 do Marokko, 5 do Anglii i 4 do Argentyny.

Świadectw zdrowotności na przywóz Izba wydała 4 na 600 q ziemniaków z Holandii, 26 świadectw na 521.373 kg jabłek kalifornijskich i 2 świadectwa na 1932 kg pomidorów.

Zwalczanie korówki wełnistej.

Tępienie korówki wełnistej groźnego pasożyta jabłoni, podlega przymusowi tępienia w myśl rozp. Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 19. IX. 1935 roku.

W związku z systematycznym rozszerzaniem się tego pasożyta na terenie Pomorza, wydał Pan Wojewoda Pomorski na wniosek Izby, zakaz sprzedawania drzewek jabłoniowych na jarmarkach i targach ze szkółek, które nie posiadały świadectwa zdrowotności, że są wolne od tego szkodnika. Na skutek tego zlustrowano wszystkie większe szkółki drzew owocowych w ilości 21 i wystawiono 17 świadectw zdrowotności. W 2

szkółkach Izba stwierdziła korówkę. Zbywanie drzewek z tych szkół jest zabronione ustawą do dnia 1 września 1937 r. Poza tym zanotowano korówkę wełnistą w 8 sadach, oraz w jednym wypadku na jabłoniach przydrożnych. W wszystkich wypadkach Izba poleciła szkodnika tego wytępić, względnie drzewa wykopać i zniszczyć.

Tępienie berberysu, ostu i innych chwastów.

Tępienie ostu i berberysu podlega także obowiązkowi przymusowego tępienia w myśl rozp. Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 31 lipca 1928 roku, oraz z dnia 27 marca 1931 r. Tępienie berberysu i ostów przeprowadziła Izba na większą skalę za pośrednictwem istniejących miejskich i gminnych komitetów ochrony roślin. W celu skuteczniejszego przeprowadzenia walki z chwastami, zostały urządzone tygodnie tępienia chwastów, jeden tydzień w czerwcu, drugi w sierpniu. Z okazji tygodni, Izba wysłała do wszystkich komitetów ulotki propagandowe p. t. „Chwasty i sposoby ich tępienia".

Działalność komitetów została przez Izbę zlustrowana łącznie z przedstawicielem Urzędu Wojewódzkiego w powiatach: Toruń, Chełmno, Wąbrzeźno, Grudziądz, Brodnica, Działdowo, Lubawa i Świecie. W 4 wypadkach Izba zwróciła się do Starostwa z prośbą o wydanie rozkazu wytępienia berberysu i ostów.

Współpraca przy kwalifikacji ziemiopłodów.

Podstawą uznania ziemniaków jest ich zdrowotność, dlatego pracownicy ochrony roślin brali jako specjaliści udział przy kwalifkacji ziemniaków. Poza tym zorganizowano 1-dniowy kurs fitopatologiczny w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Bydgoszczy, dla personelu Izby kwalifikującego ziemniaki. W pracowni fitopatologicznej Izby oznaczono 26 okazów chorób przyniesionych przez kwalifikujących do oznaczenia.

W czasie wegetacji zapoznała Izba w 3-dniowej wycieczce po plantacjach ziemniaczanych szefa portugalskiej służby ochrony roślin ze stanem zdrowotnym ziemniaków pomorskich.

Zwalczanie chorób i szkodników drzew i krzewów owocowych.

Poza akcją zwalczania raka ziemniaczanego, najwięcej pracy i uwagi poświęciła Izba zdrowotności kultur sadowniczych. W celu spopularyzowania akcji o zwalczaniu chorób i szkodników sadowych, Izba nadal prowadziła u osadników 7 sadów przykładowych, w których zostały wykonane wszystkie zabiegi wchodzące w skład racjonalnej ochrony

drzew owocowych przed chorobami i szkodnikami wraz z 4-krotnym opryskiwaniem drzew środkiem trującym. Przez szkoły rolnicze, które posiadają opryskiwacze z Izby, zostało opryskanych 82 sadów. Także instruktorzy org. gosp. małych posiadali opryskiwacze, które im służyły do propagandowych opryskiwań. Izba wypożyczyła zgłaszającym się rolnikom opryskiwacze w 127 wypadkach. Urządzono także szereg pokazów opryskiwania drzew przeciwko chorobom i szkodnikom dla Kółek Rolniczych i innych organizacyj rolniczych i sadowniczych.

W roku sprawozdawczym zakupiono na teren Pomorza za pośrednictwem Izby dalszych 57 opryskiwaczy tak, że obecnie, według prowizorycznych zestawień, ilość opryskiwaczy na Pomorzu wynosi około 450 sztuk, przy czym najwięcej jest w powiecie świeckim i chełmińskim. — Do zwalczania mszyc na drzewach owocowych, Izba rozprowadziła 10 q odpadków tytoniowych.

Zwalczanie innych aktualnych chorób i szkodników roślin.

Chrabąszcz majowy. Rójka chrabąszcza majowego zgodnie z przewidywaniami Izby odbyła się tylko lokalnie w gminach powiatu: świeckiego, tucholskiego i starogardzkiego. W związku z tym zorganizowano zbieranie chrząszczy (jedyny sposób zwalczania chrabąszcza majowego), za pośrednictwem gminnych komitetów ochrony roślin, łącznie ze szkołami powszechnymi.

Wołek zbożowy. Izba zbadała dalszych 8 młynów i 12 śpichrzy na obecność wołka zbożowego. Lustracja wykazała, że wołek coraz liczniej występuje w młynach i śpichrzach pomorskich.

Szkodniki ziemne. Ochrona ptaków ma wielkie znaczenie praktyczno-gospodarcze dla rolników, leśników i ogrodników. Ptaki bowiem niszczą masowo szkodliwe owady i przez to stają się nadzwyczaj pożyteczne, zwłaszcza przez zjadanie szkodników ziemnych jak drutowce, pędraki i gąsienice rolnic. Jedynym naturalnym sprzymierzeńcem w walce z tymi pasożytami są ptaki. Dzięki energicznej akcji w tym kierunku, rozwieszono na terenie Pomorza 950 skrzynek dla ptaków oraz kilkanaście karmików.

Śnieć cuchnąca. Izba posiada w Szkole Rolniczej w Pawłowie zaprawiarkę, gdzie okoliczni rolnicy zaprawiali pszenicę przeciwko wystąpieniu śnieci cuchnącej.

Poradnictwo. Z terenu nadesłano lub przyniesiono 273 okazów chorób i szkodników roślin, które zbadano i udzielono na nie odpowiedzi. Ponadto w 39 wypadkach Izba dała odpowiedzi na pisemne zapytania

z dziedziny zwalczania chorób i szkodników roślin. Część odpowiedzi umieszczono ze względu na ich aktualność w organie Izby „Kłosy".

Praca rejestracyjna.

Przez cały okres wegetacyjny, Izba rejestrowała wszystkie zauważone choroby i szkodniki, które wystąpiły na roślinach uprawnych. Zanotowano w tym okresie na 61 żywicielach, czyli gatunkach roślin uprawnych 137 rodzai chorób oraz 210 gatunków szkodników, które wystąpiły na 56 żywicielach.

Zestawioną pracę rejestracyjną chorób, Izba co kwartał przekazywała do Państwowego Instytutu Nauk. Gosp. Wiejskiego w Puławach, a szkodników do Warszawskiej Stacji Ochrony Roślin wraz z poglądem na stan zdrowotny roślin uprawnych na Pomorzu. Tam nastąpiło zestawienie rejestracyjne z całego Państwa w celu wydania go drukiem. Rójkę chrabąszcza majowego Stacja oznaczyła na mapie i wysłała do prof. Prüffera w Wilnie. Występowanie korówki wełnistej z wykreśloną mapą zasięgu, Izba przekazała do Warszawy do ogólnej rejestracji szkodników. Kwestionariusze o zanotowanym występowaniu wołka zbożowego zostały przesłane do Państw. Instytutu Nauk. w Bydgoszczy. Izba zmontowała 34 okazów chorób w formie tablic oraz 9 okazów formalinowych dla swej pracowni Ochrony Roślin.

Doświadczalnictwo.

Z doświadczeń zleconych przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, wykonano doświadczenie nad zwalczaniem struposza jabłkowego (fusicladium dendriticum) i owocówki jabłówki (carpocapsa pomonella). Doświadczenie z owocówką jabłówką wykonano w 5 punktach Pomorza. Ponad to Izba wykonała doświadczenie nad zwalczaniem gąsienic bielinka kapustnika.

Prace propagandowo-oświatowe.

Kursy i odczyty z zakresu ochrony roślin oraz praktyczne pokazy środków i sposobów zwalczania chorób i szkodników roślin, Izba urządziła w następujących miejscowościach:

Miejscowość	Kurs	Pokaz	dla kogo	uczestników	Uwagi
Gruczno . . .	„	„	członków Kółka Rolnicz.	80	Pokaz odbył się z opryskiwaniem drzew
Pruszcz	„	„	„ „ „	70	„
Drzycim . . .	„	„	„ „ „	40	„
Pniewite . . .	„	„	„ „ „	30	„
Gruta	„	„	„ „ „	60	„
Kamionka . . .	„	„	Kółko Roln. i K. G. W.	20	„
Toruń	„	„	Tow. Ogródków Działk.	95	„
Tczew	„	„	„ „ „	11	„
Gdynia	„	„	„ „ „	40	„
Chojnice . . .	„	„	„ „ „	70	„
Brodnica . . .	„	„	„ „ „	40	„
Chełmno . . .	„	„	„ „ „	95	„
Kiszewa . . .	„	„	Kółka Rolniczego	110	Pokaz opryskiwania i pokaz zaprawiania
Nowa-Wieś . .	„	„	„ „	30	
Demlin	„	„	„ „	60	„ „
Podleś	„	„	„ „	70	„ „
Luzino	„		„ „	40	
Kębłowo . . .	„		„ „	42	
Polczyno . . .	„		„ „	45	
Krokowo . . .	„		„ „	60	
Jeżewo	„		„ „	65	
Czarze	„		„ „	50	
Józefkowo . .	„		„ „	30	
Trzepcz . . .	„		„ „	40	
Łasin	„		„ „	40	
Toruń	„		dla żołnierzy	250	
Torun	„		Koło Ziemianek	30	
Toruń	„	„	dla nauczycieli	24	Z pokazem chorób
Toruń . . .	„	„	Instr. Org. Gosp. M.	11	„ „
Toruń	„	„	Instrukt. Tow. Rol. Pow.	16	„ „
Toruń	„	„	dla członków ogrodników	23	„ „
Kościerzyna . .	„		Wójtów, sołtysów i del. KR.	25	W sprawie raka ziem.
Skarszewy . .	„		„ „ „	120	„ „ „
Kartuzy . . .	„		„ „ „	80	„ „ „
Sulęczyn . . .	„		„ „ „	30	„ „ „
Nowe	„		„ „ „	50	„ „ „
Osie	„		„ „ „	20	„ „ „
Świecie	„		„ „ „	50	„ „ „
Lubawa . . .	„		„ „ „	50	„ „ „

Miejscowość	Kurs	Pokaz	d l a k o g o	uczestników	U w a g i
Działdowo . .	„		Wójtów,sołtysów i del.KR.	60	W sprawie raka ziem.
Lidzbark . . .	„		„ „ „	30	„ „ „
Więcbork . . .	„		„ „ „	30	„ „ „
Sępolno . . .	„		„ „ „	30	„ „ „
Wejherowo . .	„		„ „ „	50	„ „ „
Lipnica	„		„ „ „	25	„ „ „
Brusy	„		„ „ „	80	„ „ „
Chojnice . .	„		„ „ „	30	„ „ „
Starogard . . .	„		„ „ „	40	„ „ „
Skórcz	„		„ „ „	80	„ „ „
Puck	„		„ „ „	30	„ „ „
Grudziądz . .	„		„ „ „	50	„ „ „
Tuchola . . .	„		„ „ „	100	„ „ „
Śliwice	„		„ „ „	60	„ „ „
razem miejsc. 46	53	20	—	3447	—

Izba brała także udział w wykładach dla uczniów ogrodniczych.

Izba poza tym urządziła wystawę okazów chorób i szkodników roślin, oraz typy opryskiwaczy w związku z rejonowym pokazem owocowym w miejscowościach: Świecie, Brodnica, Działdowo, Lubawa, Nowemiasto i Brzozowo.

W okresie sprawozdawczym, Izba z zakresu ochrony roślin wydała 15 publikacyj popularnych, umieszczonych w organie Izby „Kłosy". — W prasie lokalnej umieszczono 14 publikacyj w formie porad. Komunikatów w prasie i w radio z dziedziny ochrony roślin podano 27. Odczytów przez radio wygłoszono 16. Ponadto w „Kalendarzu Rolniczym Pomorskim" umieszczono 5 referatów, oraz podano opis najważniejszych chorób i szkodników i sposoby ich zwalczania. Miesięcznie umieszczała Izba zalecenia St. Ochrony Roślin w biuletynie Pom. Towarzystwa Roln. oraz w „Kłosach".

Wydawnictwa propagandowe.

Izba wydała nowe ulotki propagandowe p. t.: 1) „Mączniak rzekomy winorośli", ulotka Izby nr. 12; 2) „Pospolite czerwce (tarczówki) na drzewach owocowych", ulotka Izby nr. 13; 3) „Pchełki ziemne", ulotka Izby nr. 14; 4) plakat p. t. „Tęp oset i inne chwasty".

W okresie sprawozdawczym rozpowszechniono 16.000 ulotek i plakatów wśród uczestników kursu, pokazów i wystaw, jak również wysyłano je zgłaszającym się o porady.

Wyjazdy służbowe.

W sprawie ochrony roślin, personel Izby wyjeżdżał 106 razy, w tym 261 dni.

Zdrowotność roślin.

Choroby i szkodniki roślin, które w roku sprawozdawczym posiadały większy wpływ na zdrowotność i plon, a zatem posiadały większe znaczenie gospodarcze, są umieszczone w części ogólnej niniejszego sprawozdania, w dziale: stan ekonomiczny rolnictwa pomorskiego za rok 1936-37.

F. NASIENNICTWO.

Z całej działalności — tak jak w latach poprzednich — wybijało się w okresie sprawozdawczym na pierwszy plan kwalifikowanie roślin, które odbywało się na tych samych zasadach, co i w roku poprzednim.

Ziemniaki były kwalifikowane bez ograniczenia co do pochodzenia i stopnia odsiewu, jednak tak, jak i inne rośliny, musiały pochodzić od zakwalifikowanych w roku porzednim.

Ze zbóż zagranicznych dopuszczono do kwalifikowania tylko nieliczne odmiany — i kwalifikowano żyto tylko do pierwszego odsiewu, a inne zboża i groch tylko do drugiego, buraki pastewne tylko jako oryginalne.

Niezmienione też były opłaty za kwalifikowanie, t. j. pobierano zasadniczo po 8 zł za hektar ziemniaków i po 6 zł za ha innych roślin, jednak posiadacze do 50 ha użytków rolnych korzystali ze zniżki 50%-wej. Najmniejsza opłata od jednego gospodarstwa przy kwalifikowaniu ziemniaków wynosiła zasadniczo 50 zł, przy kwalifikowaniu zbóż 30 zł; jednak małorolni z jednej i tej samej miejscowości, którzy zgłaszali się o kwalifikowanie grupowo, byli traktowani tak, jak gdyby stanowili razem jedno gospodarstwo.

Wszystkich gospodarstw, w których Izba kwalifikowała w r. 1936 było 366, t. j. było ich o 200 więcej, czyli o 120,5% niż w roku 1935, w którym to roku było ich o 41,3% więcej, niż w roku 1934 z cyfrą 115 gospodarstw. W r. 1933 było ich 68, t. j. cyfra najniższa od początku działalności Izby, w porównaniu do niej była ona w r. 1936 pięciokrotnie wyższa.

Poniższe zestawienie podaje obszar w hektarach poszczególnych gatunków roślin, przy czym dla porównania obejmuje ona także rok 1935.

	Rok 1935			1936		
pszenica ozima	161,5	zboża ozime	474,—	205,5	zboża ozime	547,5
żyto ozime	309.—			335,—		
jęczmień ozimy	3,5			7,—		
pszenica jara	6,—	zboża jare	94,—	47,5	zboża jare	215,—
jęczmień jary	38,—			99,—		
owies	50,—			68,5		
groch	39,—	strączkowe	153,75	60,—	strączkowe	472,8
łubin	113,5			412,—		
soja	1,25			0,8		
koniczyna	10,—			25,—		
różne	12,5			23,—		
buraki pastewne	53,—			120,—		
ziemniaki	1915,—			3613,5		
razem	2712,25			5016,8		

W porównaniu do roku 1935 wzrósł w r. 1936 ogólny obszar kwalifikowanych roślin z 2712,25 na 5016,8 ha, t. j. o 2304,5, czyli o 85%. Powiększenie to należy przede wszystkim przypisać wzrostowi obszaru z ziemniakami (z 1915) na 3613,5 ha, t. j. o 1698,5 ha, czyli o 89%. Ziemniaki w ogóle zajmowały w ostatnich trzech latach wśród roślin kwalifikowanych bardzo poczesne miejsce, bo około 70% całego obszaru; w r. 1934 było ziemniaków 1315 ha, w 1933 r. 708 ha (t. j. 55% wszystkich roślin); w 1928 r., kiedy było maximum przedkryzysowego obszaru kwalifikowanego (3689 ha), na ziemniaki przypadło 1140 ha, czyli 31%. Minimum obszaru pod ziemniakami było w r. 1923, bo tylko 326 ha, równe 16,5% obszaru całego, który wyniósł 1967 ha.

Liczby powyższe świadczą dobitnie o coraz większym zrozumieniu wśród rolników potrzeby produkowania dobrych sadzeniaków ziemniaczanych. Przede wszystkim pozwala to podnosić plony ziemniaków z każdej morgi, i umożliwia zmianę już wyrodzonych ziemniaków na lepsze i na odmiany dostosowane do miejscowych warunków i potrzeb. Sprzedający uzyskuje poza tym za zakwalifikowane ziemniaki znacznie lepsze ceny, niż za zwyczajne. Szczególnie zagranica poszukuje coraz to więcej ziemniaków zakwalifikowanych, bo kraje południowe i zachodnie są skazane na zmianę sadzeniaków przez import zdrowych, gdyż choroby wiru-

sowe powodują tam w ciągu kilku lat wielką depresję plonów. Także rynek wewnętrzny stał się coraz to pojemniejszym dla odmian ziemniaków kwalifkowanych, a mianowicie odpornych na chorobę raka ziemniaczanego; zaopatrywanie się bowiem w takie odmiany w okręgach ochronych z rakiem ziemniaczanym nie może być inne, jak tylko w postaci zakwalifikowanych.

Kwalifikowanych w roku 1936 odmian ziemniaków było 54, a oprócz tego 7 selekcji krzakowych. Pod względem ilości zajmowanych hektarów kroczyła na przedzie — tak jak i dawniej — odmiana Industria, gdyż było jej łącznie z Nową Industrią PSG. 50%. Na drugim z kolei miejscu stanęła (jak i w r. 1935) odmiana Ackersegen z 10% obszaru, na trzecim Odenwälder Blaue (5%) (w 1935 — 5,1%), na czwartym Parnassia (4.8%) (1935 r. — 4,3%), na piątym Preussen (4.4%) (w 1935 r. 6,2%), na szóstym Geldersche Muizen (3.1%) (w 1935 r. 2,4%), na siódmym Alma (2.1%) (w 1935 r. 1,2%), na ósmym Wohltmann (2%), na dziewiątym Centofolia, na dziesiątym Rosafolia, na jedenastym Juli (1.6%); wszystkie inne zajmowały mniej niż po 1,5%, a po części nawet mniej niż 0,1%.

Obszar zakwalifikowanych zbóż zwiększył się w r. 1936, w porównaniu do roku 1935, o 194 ha, czyli o 34%; szczególnie więcej kwalifikowano jęczmienia jarego, pszenicy ozimej i pszenicy jarej. Ze zbóż najwięcej zgłoszono do kwalifikowania (331 ha) żyta, a wśród niego najwięcej żyta Petkuskiego; o połowę mniej niż żyta było pszenicy ozimej (209,5 ha), przeszło o połowę mniej od niej było jęczmienia jarego (99 ha), potem następował owies (68,5 ha) i pszenica jara (47,5 ha); jęczmienia ozimego było zaledwie 7 ha.

Z 472,8 ha roślin strączkowych wypadało na sam łubin 412 ha (w roku 1935 — 13,5 ha); był to łubin żółty i niebieski, t. zw. słodki firmy Lupinus w Chojnicach, która poddała superelity i elity, wysiane w roku 1936 w szeregu gospodarstw kwalifikowaniu.

Ilość kwalifikowanych buraków pastewnych podniosła się z 53 ha w r. 1935 na 120 ha w r. 1936; z tej ilości 111,6 ha przypadało na oryginalne Eckendorfy czerwone i żółte Wiechmanna.

W województwie pomorskim jest 8 gospodarstw hodowlanych, a mianowicie:

1. p. Henryka Modrowa w Gwiździnach (ziemniaki, groch, żyto, koniczyna czerwona);
2. p. Wiechmanna w Radzyniu (buraki pastewne);
3. p. Żylicza w Górze koło Wejherowa (żyto);
4. p. Schlietera w Nowym Jasińcu (żyto);
5. Zakładu Doświadczalnego w Kończewicach (pszenica, jęczmień, ozimy i żyto);

6. p. Parparta w Zamartem (pszenica);
7. p. Barnbecka w Lipiej Górze (ziemniaki);
8. p. Waraksiewicza w Maciejewie (czumiza, pejza, soja).

Również były pod kontrolą Izby gospodarstwa nasienne w liczbie 18-tu, t. j. prowadzące od dłuższego czasu subplantacje odmian oryginalnych lub zawodowo trudniące się produkcją nasienną. Także były przez Izbę kontrolowane gospodarstwa, w których prowadzi się selekcje krzakowe ziemniaków.

W czasie od 1. IV. 1936 r. do 31. III. 1937 r. wydała Izba do przesyłek z zakwalifikowanymi ziemniakami i nasionami 350,966 kart kwalifikacyjnych i 1.043 innych poświadczeń kwalifikacyjnych; zaś świadectw na ulgowy przewóz kolejami zakwalifikowanych ziemniaków i nasion wydała 3.040 sztuk.

W sezonie wiosennym i jesiennym 1936 r. wzmogła się bardzo wysyłka ziemniaków zakwalifikowanych zagranicę, przy czym — odbywała się ona pod kontrolą delegata Izby, który dołączał do tych przesyłek odpowiednie poświadczenia i opatrywał je plombą Izby.

W każdym sezonie siewnym publikowała Izba ceny orientacyjne dla zakwalifikowanego materiału nasiennego i ogłaszała drukiem wykazy zakwalifikowanych nasion i ziemniaków. Poza tym nakładem Pomorskiej Izby Rolniczej pojawił się katalog w języku polskim zakwalifikowanych ziemniaków.

W sprawach dotyczących odmian roślin udzielał referat Nasiennictwa porad i informacji ustnie lub na piśmie, a także przez „Kłosy", prasę codzienną i radio toruńskie.

Referat pracował w kontakcie z Sekcją Centralną do Spraw Nasiennictwa w Warszawie.

Izba opiniowała dla władz wnioski do niej wnoszone w sprawach nasiennych.

Na wyjazdy w sprawie kwalifikacji ziemiopłodów zużyto 405 dni podróży.

G. STACJA OCENY NASION.

W okresie sprawozdawczym dokonała Stacja Oceny Nasion zbadania 2484 próbek nasion, wykonawszy przy tym 3676 oznaczeń; poza tym zbadała 11 prób ziemniaków i 43 próbek pasz. Z próbek nasion przypadało na zboża 85, trawy 72, buraki 48, strączkowe 55, koniczynowate 2093, oleiste 112 i warzywne 19.

Zboża były badane prawie wyłącznie dla referatu Nasiennictwa, t. j. Stacja określiła w próbkach, pochodzących z plonów zbóż, przedtem

zakwalifikowanych na pniu: czystość, % nasion obcych, siłę kiełkowania, wagę tysiąca nasion i wagę hektolitra.

Próbki nasion traw w znacznej części oddał do zbadania Referat łąkarski, mianowicie były to nasiona przeznaczone do podsiewu i zakładania łąk i pastwisk przy akcji kredytowej, w drugiej części próbek była to przeważnie tymotka, nadsyłana przez firmy handlowe do zbadania na kaniankę.

Z 2093 próbek nasion roślin koniczynowatych 1940 pochodziło z worków z plombowaną przez Stację koniczyną czerwoną dla jednej firmy w Gdańsku. Reszta próbek przypadała na koniczynę lub lucernę, przesyłane przez firmy handlowe dla zbadania na kaniankę, rzadziej dla innego oznaczenia.

112 próbek nasion oleistych były prawie wyłącznie siemieniem lnianym, nadesłanym przez jedną firmę do zbadania na czystość i zawartość nasion obcych.

Pasze badane, były to otręby i makuchy nadsyłane do zbadania przez rolników i firmy handlowe w wypadkach, kiedy były podejrzane, że są szkodliwe dla zdrowia zwierząt. Badano je pod względem składu mechanicznego (otręby), na prawdziwość, czystość, zafałszowanie i t. d. Zdarzały się próbki z olbrzymią zawartością całych nasion różnych chwastów, tak, że pasze te po spasieniu musiały być źródłem zachwaszczenia pól. Niekiedy znajdywano w paszach nasiona szkodliwe dla zdrowia zwierząt. W części próbek pasz nie znaleziono nic podejrzanego, tak, że ich szkodliwy wpływ na zdrowie zwierząt wynikał z niewłaściwego ich zadawania.

W okresie sprawozdawczym, plombowań nasion dokonała Stacja niewiele, bo oprócz wspomnianych już 1940 worków z koniczyną czerwoną, zaplombowała jeszcze 300 worków z lucerną siewną, importowaną z zagranicy bez odpowiedniego świadectwa, co do braku w niej kanianki; 2220 worków nasion buraków pastewnych, zakwalifikowanych jako oryginalne przez Izbę i 50 worków rzepiku.

Trzeba podkreślić, że rolnicy pomorscy wysiewają nasiona rolnicze i warzywne bez stwierdzenia ich wartości siewnej, a przy ich kupnie nie żądają od sprzedających pisemnej gwarancji co do ich wartości użytkowej, wyrażonej w liczbach procentowych, i skutkiem tego narażają się na wielkie straty. Nie żądają również dostarczenia im nasion koniczyn i traw w workach zaplombowanych przez Stację Oceny Nasion, nie wiedząc o tym, że świadectwa Stacji do takich worków dołączane, świadczą o dobroci nasion zaplombowanych.

W okresie sprawozdawczym w sprawach oceny nasion było 17 dni podróży.

H. LABORATORIUM CHEMICZNE.

W okresie sprawozdawczym

	Nadesłano prób	Wykonano oznaczeń
Superfosfatów	*4*	*4*
Tomasyn	*605*	*605*
Innych fosforowych	*2*	*2*
Azotniaków	*1*	*1*
Innych azotowych	*1*	*3*
Soli potasowych	*490*	*490*
Kainitów	*552*	*552*
Wapna nawozowego	*1229*	*2527*
Pasz (łącznie)	*201*	*418*
Torfów	*42*	*130*
Gleb	*240*	*303*
Różnych	*798*	*989*
Razem	*4165* prób	*6024* oznaczeń

W roku sprawozdawczym ilość nadesłanych prób nieznacznie przewyższyła liczbę prób roku 1935/1936, ale nastąpiło znaczne przesunięcie w przesyłanych próbach. Mianowicie zmniejszyła się ilość nadsyłanych prób mleczarskich, a więc oznaczeń tłuszczu w mleku, śmietanie, oraz badania dla ocen masła i serów. Wzrosły natomiast ilości prób tomasyny z 241 (rok 1935/36) na 605, oraz soli potasowych i kainitów, wreszcie gleb oraz wapna nawozowego.

Zgodnie z umową, Państwowy Bank Rolny przesyła próby, pobrane z każdego wagonu tomasyny wyładowanego w Gdyni, a przeznaczonego do sprzedaży na terenie Pomorza, do Laboratorium Chemicznego Pomorskiej Izby Rolniczej, celem oznaczenia faktycznej zawartości P_2O_5 rozpuszczalnego w 2% kwasie cytrynowym. Zawartość użytecznego dla roślin P_2O_5 w próbach tomasyny w roku sprawozdawczym wynosiła od 13.40% do 18.44%, średnio 14.50—16.00%.

Ilość nadesłanych nawozów potasowych (wyłącznie krajowego pochodzenia) w roku 1936/37 zwiększyła się w stosunku do roku poprzedniego. Zawartość K_2O w próbach tych nawozów odpowiadała gwarancji, często znacznie ją przewyższając, a w nielicznych wypadkach zawartość K_2O była trochę niższa (do 0,5%) od gwarantowanej, co firma T. E. S. P. natychmiast bonifikowała.

Wapna nawozowe przesyłane do badań w Laboratorium zawierają:
od 54—64% CaO (wapniaki mielone);
od 66—90% CaO (popioły wapienne i mieszanki);
od 90—95% CaO (wzgl. 78—90% CaO zależnie od producenta) (wapno palone).

Popioły wapienne — odpadki przy wypalaniu wapna budowlanego, znajdują coraz większe rozpowszechnienie ze względu na ich niską cenę, jednak wartość ich nawozowa pomimo wysokiej zawartości CaO nasuwa pewne zastrzeżenia co do ich skuteczności jako nawozu, ponieważ znaczna część wapnia występuje w formie krzemianów.

Próby nawozów sztucznych nadsyłają przeważnie wytwórcy. Mimo dużych udogodnień ze strony Izby (bezpłatne badania prób pobranych przez kontrolerów powiatowych na miejscu, udzielanie zniżek dla członków Kółek Roln. i t. d.), rolnicy nie wykorzystali należycie możliwości kontrolnych Laboratorium Izby.

Nadsyłane w okresie sprawozdawczym pasze: makuchy, otręby, wytłoki i inne, na ogół odpowiadały wymaganiom. Zbadano 61 prób łubinów, t. zn. słodkich na zawartość alkaloidów. Wykazały one 0.03—0.12% alkaloidów w wypadkach krańcowych, średnio 0,05% alkaloid.

Torfy badano głównie w kierunku ich wartości opałowej, gleby na potrzeby wapnowania, na bony wypuszczone przez Fabrykę Wapna i Cementu „Piechcin". Na podstawie dotychczas zebranego materiału wynika, że gleby większych posiadłości są stosunkowo dobrze utrzymywane i gleb silnie zakwaszonych jest mało. Jak przedstawia się ta sprawa u małorolnych, trudno orzec z braku danych.

Analizy „różne" obejmują badania mleczarskie oraz chemiczno-technologiczne (tłuszcze, oleje, wody i t. d.).

Prace naukowe Laboratorium Izby w roku sprawozdawczym ograniczyły się do współpracy z Zakładem Doświadczalnym Pomorskiej Izby Rolniczej w Kończewicach, na skutek bardzo małego personelu Laboratorium. Współpraca ta polegała na badaniu składu chemicznego różnych odmian lucerny, pasz liściastych (odmiany kapusty pastewnej), traw zaaklimatyzowanych poza-europejskich, oraz inne badania związane z zagadnieniami doświadczalnictwa rolniczego.

Poza powyżej przytoczonymi sprawami, kierownik Laboratorium Chemicznego Pomorskiej Izby Rolniczej z ramienia Urzędu Wojewódzkiego wykonuje kontrolę nad sprzedażą nawozów sztucznych. Kontrola ta w roku sprawozdawczym wskutek choroby p. Dr. Namysłowskiego nie była przez jakiś czas wykonywana. W okresie sprawozdawczym skontrolowano około 25 punktów sprzedaży. Karalnych przekroczeń nie stwierdzono, jedynie w jednym wypadku na terenie pow. chojnickiego (Czersk) zbadano sprawę na miejscu i polecono władzom administracyjnym do dalszych zarządzeń.

Personel Laboratorium miał 8 dni wyjazdowych w okresie sprawozdawczym.

I. INSPEKTORAT NADZORÓW SĄDOWYCH.

Dnia 1. IV. 1936 roku było pod nadzorem P. I. R. 9 gospodarstw o obsz. 3774 ha.

Dnia 1. IV. 1937 roku były pod nadzorem P. I. R. 4 gospodarstwa o obsz. 1950 ha.

Lustrację gospodarstw przeprowadzono szczegółowo, badając księgowość, specjalną uwagę zwracając na dział dochodów i rozchodów, gdyż w myśl art. 38 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23. VIII. 1932 r. (Dz. U. 72 poz. 652), fundusze osiągnięte z gospodarstwa, po pokryciu wydatków na utrzymanie i prowadzenie gospodarstwa i na skromne utrzymanie dłużnika i jego rodziny oraz po pokryciu należności, na które odroczenie wypłat nie rozciąga się, mogły być użyte dla zaspokojenia wierzytelności według planu, który ustalał zarządca sądowy i zatwierdzał sąd.

Po każdej lustracji omówione zostały wszelkie sprawy finansowe, gospodarcze, konwersje i t. d.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono 26 lustracyj i 87 rozmaitych konferencyj w sądach, bankach, Wojew. Biurze do Spraw Finansowo-Rolnych i t. d. Na początku roku gospodarczego i to zaraz po żniwach opracowane zostały wspólnie z zarządcami sądowymi roczne preliminarze gospodarcze, które zostały wysłane do sądu do wiadomości i zatwierdzenia. Co kwartał nadsyłali zarządcowie sądowi sprawozdanie kwartalne w 2-ch egzemplarzach, z których jeden pozostawał w aktach Pomorskiej Izby Rolniczej, drugi wysyłano do sądu.

Stan finansowy nadzorowanych gospodarstw tylko nieznacznie się poprawił, dochody jednak zaledwie wystarczały na pokrycie robocizny, podatków, procentów i t. d., w nielicznych zaś wypadkach wystarczały na całkowitą opłatę oprocentowania długów. Konwersje na ogół zostały przeprowadzone, lecz czy właściciele byłych i obecnie nadzorowanych gospodarstw wypełniać będą obowiązki spłacania rat, to na ogół jest bardzo wątpliwe, tym więcej, że zbiory były o ca 40% mniejsze, jak w latach ubiegłych. Dobrej koniunktury nie tylko, że nie mogli wykorzystać, wyprzedając się zaraz po żniwach ze zboża, na opłatę pilnych zobowiązań, ale zmuszeni byli drogo siewy i paszę kupować.

Poza wyżej wymienionymi czynnościami Inspektor Nadzorczy wyjeżdżał 22 razy w sprawach tyczących się nadzorów sądowych, 33 dni zużył na prace klasyfikacyjne w związku z przebudową ustroju rolnego. Razem 83 dni wyjazdowych.

Prócz prac powyższych prowadzono od grudnia 1936 r. akcję bezpieczeństwa pracy w rolnictwie na terenie województwa pomorskiego.

III. Wytwórczość zwierzęca.

Rok sprawozdawczy stał pod znakiem niedomagań natury gospodarczej i koniunkturalnej, które to czyniki utrudniały usprawnienie wysiłków hodowlanych tak ze strony organizacyjnej, jak również dalszego zracjonalizowania produkcji i udoskonalenia jej zbytu. Nieurodzaj zbóż wywołał brak karmy, który dotkliwie dał się odczuć w ostatnim kwartale okresu sprawozdawczego.

W hodowli koni wzmogło się zainteresowanie. Związek Hodowców Konia szlach. półkrwi zreorganizował się według wytycznych Min. Rol. i R. R., rozszerzył swą działalność, wzmocnił się pod względem ilości członków i zapisanych klaczy zarodowych, wkraczając na drogę planowej konsolidacji tej hodowli. Rozwój akcji hodowlanej paraliżował jednak brak wybitnych ogierów i klaczy, niemniej utrudniała ją nieopłacalność produkcji konia remontowego. W drugim półroczu okresu sprawozdawczego zauważono niedorozwój przychówku, spowodowany brakiem owsa.

Stowarzyszenie Hodowców konia pogrubionego czyniło przygotowania w kierunku reorganizacji i przekształcenia swego kierunku hodowlanego.

Hodowla bydła kształtowała się w pierwszym półroczu normalnie, mimo, że ceny za nabiał nie dopisywały. W okresie zimowym zaznaczyły się trudności w podtrzymaniu produktywności obór w związku z brakiem własnych karm treściwych i niemożnością nabycia drogich stosunkowo pasz. Hodowla zarodowa rozwijała się mimo tych trudności pomyślnie, znajdując opłacalność w ożywionym i rentującym się zbycie materiału zarodowego. Opas bydła był nadal nieopłacalny.

Mleczarstwo weszło w obliczu postanowień nowej ustawy mleczarskiej w nowy etap rozwojowy. Przygotowania reorganizacyjne przewidywane ustawą ukończono w ciągu roku. Wytyczne tej ustawy zaczęto w końcu roku sprawozdawczego realizować.

Hodowla trzody chlewnej stała w pierwszym półroczu sprawozdawczym pod znakiem dosyć dobrej koniunktury, koszt produkcji w stosunku

do ceny za żywiec był bowiem jeszcze normalny. W drugim natomiast półroczu, pod wpływem zwyżkujących cen za zboża i braku miejscowej karmy z jednej strony, a z drugiej wskutek utrzymujących się na sztywnym, nie odpowiednim poziomie cen za mięso, produkcja trzody chlewnej zaczęła się załamywać, nie mając podstaw kalkulacyjnych. Zauważono wyzbywanie się macior i prosiąt, ograniczenie stanówki macior i anormalną podaż żywca. Na odcinku hodowli zarodowej stwierdzono mimo tych trudności dalszy pomyślny rozwój i zbyt.

Hodowla owiec utrzymywała się na poziomie zeszłorocznym, dzięki podtrzymaniu cen za wełnę i eksportowi skopowiny do Francji. Opas poprawiał się w dalszym ciągu pod wpływem krwi importowanych tryków francuskich.

Hodowla włościańska stała pod znakiem dalszego ożywienia. Popyt na materiał zarodowy wzmógł się. Stada zarodowe przystosowały produkcję materiału rozpłodowego w dalej idącym stopniu do wymogów potrzeb eksportowych.

Hodowla drobiu mimo zanikających możliwości wywozu i trudnej konkurencji z tanią produkcją województw centralnych, wschodnich i południowych, rozwijała się dosyć pomyślnie. Dążność producentów szła w kierunku wytwórczości jakościowej. Hodowla drobiu zarodowego postąpiła naprzód.

Rybactwo weszło wobec organizacji obwodów rybackich w nową fazę rozwojową. Sieć spółek rybackich, jeziorowych rozszerzyła się. Gospodarka rzeczna uległa znacznej poprawie wskutek skomasowania drobnych uprawnień rybackich w samowystarczalne warsztaty pracy. Zorganizowana straż rybacka na rzece Wiśle wydała dobre rezultaty. Produkcja materiału hodowlanego do zarybienia wód otwartych wzmogła się. Wytwórczość gospodarstw stawowych polepszyła się dzięki sprzyjającym warunkom atmosferycznym i spotęgowanym zabiegom gospodarczym.

Choroby zwierzęce zakaźne występowały sporadycznie. Akcja tępienia gruźlicy u bydła zarodowego, przeprowadzana przez Izbę systemem Ostertaga, polegająca na klinicznym badaniu bydła w oborze i bakteriologicznym badaniu mleka i wydzielin przez Instytut Higieny w Bydgoszczy, została na początku roku sprawozdawczego zawieszona i zastąpiona nowym systemem zarządzonym przez M. R. i R. R., a wykonywanym przez lekarzy Urzędu Wojewódzkiego, polegającym na szczepieniu rozpoznawczym przy pomocy tuberkuliny.

A. HODOWLA KONI.

Wysiłki fachowego czynnika Izby i władzy związków hodowli koni przy współudziale kierownika P. S. O. w Starogardzie, szły w roku spra-

wozdawczym w kierunku wydobycia z szeregów hodowców koni energii twórczej i spotęgowania przedsiębiorczości działających w tej dziedzinie związków hodowlanych. Punkt ciężkości położono na konsolidacji hodowli. Rozwiązanie tego problemu specjalnie na terenie Pomorza nasuwało w dalszym ciągu duże trudności. Mimo trudności, Pom. Zw. Hod. konia szlach. półkrwi wdrożył akcję zdążającą ku konsolidacji tej hodowli. Zagadnieniu temu poświęcony był specjalny zjazd odbyty dnia 1 i 2 marca 1937 w Komierowie, w którym brali udział pp. Karłowski, Prezes Pom. Izby Rolniczej Jan Donimirski, Prezes N. O. Z. H. K. Walicki, Wiceprezes N. O. Z. H. K. inż. Jan Grabowski, Prezes W. Z. H. K. pułk. Brochwicz-Lewiński, Prezes P. Z. J. pułk. Zagrojski w zast. Szefa Remontu M. S. W., hr. Mycielska — Gałowo jako delegat Pozn. Zw. Hod. konia, Szamb. Tomasz Komierowski Prezes Pom. Zw. Hod. konia, oraz naczelnik Maksymilian Szczepski.

Referaty wygłosili nacz. wydz. Szczepski, ujmując problem od strony techniki hodowlanej oraz Prezes Związku szamb. Komierowski, podkreślając w korreferacie uwagi natury czysto gospodarczej, wchodzące w zakres polityki hodowlanej. Zebrani na zjeździe tym Prezesi zrzeszeń hodowli koni powzięli odpowiednie uchwały, które skierowano do kompetentnych czynników.

Działalność Izby w zakresie hodowli koni wyrażała się w okresie sprawozdawczym:

1. w skoordynowaniu i nasileniu pracy w terenie przy współudziale kierownika Państw. Stada Ogierów w Starogardzie oraz działających na Pomorzu Związków Hodowców Koni;
2. w przygotowaniu w hodowli konia szlachetnego półkrwi planu ku jej systematycznej konsolidacji;
3. w przeprowadzeniu akcji licencji prywatnych ogierów;
4. w rejestracji klaczy zarodowych;
5. w przeprowadzeniu premiowania klaczy włościańskich;
6. w współudziale w organizacji „Dni konia" i targów remontowych;
7. w prowadzeniu agend Związków hodowlanych;
8. w szerzeniu myśli hodowlanej w prasie fachowej.

Rejestracja klaczy.

Wydawanie świadectw o rejestracji klaczy ograniczono do klaczy zapisanych do ksiąg hodowlanych Pom. Zw. Hod. konia szlach. półkrwi i Pom. Stow. Hod. konia zimnokrwistego. Świadectw takich wydano w roku sprawozdawczym 472.

Akcja remontowa.

Normalne targi remontowe organizowane przy pomocy Zw. H. K. szl. odbyły się w 13 miejscowościach: Puck 8. 9. 36, Kościerzyna 9. 9. 36, Tuchola 10. 9. 36, Sępólno 11. 9. 36, Laskowice 12. 9. 36, Lidzbark 24. 9. 36, Jabłonowo 25. 11. 36, Chełmża 26. 11. 36, Grudziądz 27. 11. 36, Świecie 12. 1. 37. Pelpiln 13. 1. 37, Starogard 14. 1. 37, Chojnice 3. 2. 37, Puck 5. 2. 37, Sępólno 15. 2. 37. Na targach tych zakupiono 166 koni remontowych. Komisja Remontowa płaciła ceny od 700 do 1465 zł za sztukę, w przecięciu 943 zł. Ceny poniżej 800 płacono za konie typu obniżonego, które pochodziły od klaczy niezwiązkowych.

Materiał przedstawiony na targach remontowych wykazywał pod względem jakościowym pewną poprawę. Uzyskane ceny nie stały jednak w należytym stosunku do istotnych kosztów wychowu konia. W podaży brała udział wielka własność w 85%, mała zaś w 15%, głównie z nizin Wisły.

Pomorski Regionalny Pokaz koni remontowych.

VIII z rzędu pokaz koni remontowych zorganizował Pom. Związek Hod. konia szlach. półkrwi w dniu 9 lipca 1936 r. w Grudziądzu. Pokaz ten połączono z zakupem koni remontowych przez komisję Remontową. Do pokazu dopuszczono tylko 127 koni, zakwalifkowanych przedtem przez specjalną komisję. Spośród tej liczby koni 27 sztuk zostało nagrodzonych z funduszów Ministerstwa Spraw Wojskowych. Komisja Remontowa zakupiła 101 koni. Ceny wahały się od 675 zł do 1840 zł. Przeciętna wynosiła 1109 zł.

Materiał stał na poziomie pokazu roku ub. Drobna własność brała udział w 20% z nizinnych okolic Wisły. Zwyczajem lat poprzednich odbyły się na pokazie zorganizowane przez miejscowe formacje wojskowe pokazy koni remontowych, które zakupiono w latach poprzednich do poszczególnych formacyj wojskowych. Imprezy te wywołały duże zainteresowanie rolników-hodowców.

Jednocześnie odbył się miejscowy „dzień konia" połączony z pokazami powozowymi i próbami dzielności koni w zaprzęgach, premiowaniem klaczy itd.

Pokazy hodowlane.

Pokazy klaczy hodowli włościańskiej konia szlachetnego półkrwi odbyły się w roku sprawozdawczym w 10 miejscowściach, i to: Chojnice 12. 7. 36, Grudziądz 8. 7. 36, Toruń 10. 7. 36, Tczew 21. 6. 36, Chełmno 12. 7. 36, Starogard 11. 7. 36, Brodnica 13. 7. 36, Kościerzyna 9. 9. 36, Gostyczyn 4. 9. 36, Nowemiasto 4. 9. 36. Ogółem przedstawiono:

a) klaczy z przychówkiem	57
b) klaczy bez przychówku	126
c) ogierów 1 i 2 letnich	6
d) klaczy 1 i 2 letnich	36
e) grup hodowlanych i rodzin	24
f) koni typu kawal. i artyl.	11
razem	260

Pokazy te odbywały się przeważnie z okazji „Dni koni" i wchodziły w zakres działalności Pomorskiej Izby Rolniczej. W sądzeniu na pokazach brał udział przedstawiciel Związku.

Na premiowanie klaczy wraz z przychówkiem wydano 2.596,60 zł. Poza tym Pomorska Izba Rolnicza udzieliła hodowcom innych nagród, a to: 7 medali brązowych i 7 listów pochwalnych. Nagrody pieniężne przyznano jedynie rolnikom, posiadającym poniżej 50 ha.

Licencja ogierów.

Licencja ogierów prywatnych na mocy ustawy z dnia 13. III. 1934 r. o nadzorze nad hodowlą koni odbyła się w czasie od 2—12 września 1936 r. przy współudziale kierownika P. S. O. w Starogardzie jako przewodniczącego, inspektora hodowli koni P. I. R., przedstawiciela M. S. W. w osobie właściwego rejonowego inspektora koni D. O. K. VIII i powiatowego lekarza weterynarii. Komisji przedstawiono 762 ogierów, z których zakwalifikowano 211 i to:

do kat. I.	10	w tym szlachetnych	10
do kat. II.	66	w tym szlachetnych	33
do kat. III.	47	w tym szlachtenych	24
do § 12	88	w tym szlachtenych	62
razem	211	razem	129

Podział ogierów zalicencjonowanych przedstawia się następująco:

pełnej krwi angielskiej	13
półkrwi ang. udowodn. pochodzeniem	64
półkrwi arabskiej udowodn. pochodzeniem	1
półkrwi anglo-arabskiej udow. pochodzeniem	6
uszlachetnionych z pochodzeniem	20
uszlachtenionych bez pochodzenia	21
reńsko belgijskich	48
ardeńskich	7
pogrubione ciężkimi rasami pociąg.	27
pospolitych (krajowych)	4
razem	211

Wynik licencji pod względem jakościowym staje się niestety z roku na rok gorszy. Liczba uznanych ogierów w przeciwstawieniu do roku 1935 podniosła się wprawdzie z 156 do 211 ogierów, lecz tylko kosztem ich wartości hodowlanej. Komisja licencyjna musiała w roku sprawozdawczym wymagania kwalifikacyjne poważnie obniżyć, by zadość uczynić dyrektywom Min. Roln. i R. R., podyktowanym troską o zaopatrzenie terenu w dostateczną ilość reproduktorów w stosunku do istniejącego pogłowia klaczy. Komisja stwierdziła, że prywatne dobre ogiery zanikają w dalszym ciągu i, że prywatna inicjatywa w kierunku zaopatrywania się w własne ogiery, zamiera szczególnie na odcinku hodowli konia szlachetnego, co jest powodem ciężkiego materialnego położenia hodowców i następstwem długotrwałej dekoniunktury i niewiary w lepszą przyszłość tej produkcji.

Województwo Pomorskie posiada **72.552** klaczy, przeciętna na jednego ogiera licencjonowanego wynosi 361 klaczy, łącznie z ogierami państwowymi, przeciętna na jednego ogiera wynosi 222 klaczy. Powyższe dane wykazują, że pomimo wysiłków i najoględniejszego licencjonowania, Komisja poleconego przez Min. Roln. i R. R. maksymum 130 klaczy na 1-go ogiera nie osiągnęła, a to z następujących powodów:

1. doprowadzony materiał ogierów w przeważnej części był beztypowy, zdegenerowany lub pochodził z nieudałych krzyżówek, pogrubionych, do hodowli nieodpowiednich;
2. nie przedstawiono Komisji zupełnie ogierów typu miejscowego, przez co Komisja nie mogła skorzystać z prawa licencjonowania ogierów według § 12 ust.;
3. nie doprowadzono 208 ogierów, z którego to materiału jeszcze pewna ilość ogierów dałaby się zalicencjonować;
4. w okręgach hodowlanych określonych przez Min. Roln. i R. R. z dnia 20. VII. 1936 nr. K. VII. 5/36 do hodowli konia szlachetnego, Komisja nie uznawała koni ras ciężkich.

W związku z powyższym Komisja doszła do przekonania, że osiągnęła maksymum ogierów uznanych na terenie Pomorza, a brak ogierów prywatnych da się tylko uzupełnić drogą zakupu ogierów z prywatnej inicjatywy, przy pomocy subwencji lub kredytów ulgowych.

Ogiery zimnokrwiste licencjonowano tylko w strefie dwukierunkowej hodowli w myśl rozp. M. R. i R. R. z dnia 20. VII. 1936 o uznaniu pewnych ras i typów koni za nieodpowiednie pod względem hodowlanym dla niektórych obszarów Państwa (Dz. U. R. P. nr. 61 poz. 449). Kwestia ściągania opłat za nieuznane ogiery nie nastręczała poważniejszych przeszkód. Za rok sprawozdawczy wpłynęło zł 6.909, czyli za ca 183 ogierów.

Ściąganie zaległych opłat za 114 ogierów jest w toku. 123 ogierów zwolniono od opłat na podstawie §§ 20, 21 i 23 rozp. Min. Rol. i R. R. z dnia 2. VII. 1935 r. w sprawie wykonania ustawy o nadzorze nad hodowlą koni (zwolnionych z powodu wieku, wytrzebiono przed uiszczeniem opłaty, sprzedaży ogierów itp.). Około 50% nieuznanych ogierów wytrzebiono przed wdrożeniem trybu ściągania opłat.

Państwowe Stacje Kopulacyjne

rozmieszczone zostały w porozumieniu z Izbą i Związkiem Hodowców koni. Ogółem działało na terenie Pomorza 130 ogierów państwowych, w tym 112 szlachetnych, 18 pogrubionych, z których 91 rozmieszczono na 36 stacjach kopulacyjnych, 7 oddano w dzierżawy sezonowe, 19 w najmy roczne, 9 w dożywotne utrzymanie i 4 w dożywotne utrzymanie. Ogiery szlachetne odstanowiły w sezonie kopulacyjnym klaczy 5719, pogrubione ogiery 819.

Ilość odchowanych klaczy	przez og. szl. na stacjach kopulacyjnych	4822
„	„ w dzierżawach sezonowych	282
„	„ w rocznym najmie	494
„	„ w dożywotnim utrzymaniu	121
„	przez og. zimn. na stacjach kopulac.	610
„	„ w dzierżawach sezonowych	22
„	„ w rocznym najmie	152
„	„ w dożywotnim utrzymaniu	35

Ogółem:	odchowanych klaczy na stacjach rozpłodowych	5432
	w sezonowych dzierżawach	304
	w rocznym najmie	646
	w dożywotnim utrzymaniu	156
	razem przez ogiery P. S. O.	6.538

Przeciętnie na ogiera szlachetnego 50 klaczy, na ogiera zimnokrwistego 51 klaczy.

Większość pogłowia ogierów państwowych jest przestarzała. Ogiery wysokiej klasy są w P. S. O. słabo reprezentowane. Wśród ogierów znajdują się: 5 pełnych krwi ang., 3 gradickich, 34 wschodniopruskich, 7 angloarabskich, 8 beberbeckich, 31 poznańskich, 19 pomorskich, 5 hanowerskich, 2 holsztyńskich, 7 reńsko belg., 2 belgi, 6 norfolk bretońskich.

Pomorski Związek Hodowców konia szlach. półkrwi.

Rok sprawozdawczy był okresem reorganizacji i zmian statutowych Związku w myśl wytycznych M. R. i R. R. Czynność Związku rozwijała

się mimo różnych trudności pomyślnie. Harmonijna współpraca z kierownikiem P. S. O. w Starogardzie ułatwiała realizowanie planu hodowlanego Związku, zwłaszcza w kierunku stopniowej konsolidacji hodowli. Ruch w Związku ożywił się znacznie. Ilość członków wzrosła z 258 do 334. Równolegle podniosła się liczba przyjętych do rejestrów hodowlanych Związku klaczy z 820 do 1063. Aczkolwiek w polityce hodowli koni istnieją jasno skrystalizowane i zdrowe tendencje Rządu w dźwignięciu powszechnej hodowli koni do wysokiego poziomu w interesie obrony kraju i potrzeb rolnictwa z jednej strony, to z drugiej utrudniały akcję hodowlaną różne przejawy, będące wynikiem braku koordynacji wysiłków i poczynań czynników, mających wpływ na kształtowanie tej tak ważnej gałęzi hodowli. Mimo tych trudności, Związek wdrożył akcję konsolidacji hodowli i jako akt wstępny przeprowadził badania w kierunku ujawnienia prądów krwi nurtujących w żyłach pomorskiego konia szlachetnego. Związek nie może pominąć milczeniem trudności, które go powstrzymały od wcześniejszego podejścia do tego tak doniosłego zagadnienia. Zdawał sobie już dawno sprawę z tego, że kluczem do poznania treści i wartości każdej hodowli są linie rodowe. Przyczyny opóźnienia były natury od niego zupełnie niezależne. Polegały na bezplanowym rozmieszczaniu ogierów i nieustannej zmianie ich postoju, niszczeniu zarodków linii rodowych, braku skoordynowania pracy P. S. O. z Związkiem, wobec czego nie mogło być mowy o konsolidacji. Badania Związku wykazały, że w żyłach konia szlachetnego półkrwi ziemi pomorskiej nurtuje na razie najwięcej krwi reprezentantów linii rodowej Friponier, Mortemer i Stockwell. Nowsza linia Galopina przez St. Simona zaczyna dopiero zapuszczać swe korzenie, specjalnie w stadzie Jajkowo (przez Rittera), w Komierowie (przez Promienia Essora), w Radostowie (przez Rittera), w Ostaszewie przez Taunusa po Ferworze i sporadycznie przez różne wnuki Perfektionista). Analityczny wynik dociekań co do natężenia krwi w żyłach pomorskiego konia szlachetnego półkrwi nasuwa wniosek, że Pomorze powinno zasadniczo reaktywować krew Friponiera, Chamanta, Stockwella, czyli krew, która metodycznie zastosowana dała w Prusach Wschodnich jak najlepsze wyniki. Linie te krzyżują się jednak z innymi liniami wybitnymi, jak Sahamy, Melbourne, Galopina, Hermita (przez Moerosa i i.) tak dalece, że nie można ich z kombinacji hodowlanych wyeliminować. Trzeba wziąć jednak pod uwagę, że krew reprezentantów wspomnianych linii zaciera się już w Prusach Wschodnich i wypierana jest przez nowsze linie, a zwłaszcza przez krew Perfektionista, reprezentowaną przez jego synów Tempelhütera i Jagdheld, Irrlehrer, Pommerysee i i. Syn Tempelhütera „Indogermane" został przez Rząd Polski nabyty dla Racotu. Obok linii tej gruntuje się nowa linia Dingo-Dampf-

ross wzgl. Dingo-Diebietsch oraz linia Obeliks-Charm-Padorus-Markeur. Wszystkie powyżej wspomniane linie są jednak z męskiej lub żeńskiej strony ściśle powiązane z krwią Friponiera, Chamanta, Stockwella i wprowadzone w teren pomorski przez ich reprezentantów, nie wniosą rozszczepienia w jego półkrwi, przeciwnie, spotęgują w niej obok „krwi" dzielność użytkową, gdyż nowe linie specjalnie są selekcjonowane w tym kierunku.

Przed wszczęciem akcji ustalenia hodowli Związek zorganizował konferencję, prezesów Związków Ziem Zachodnich, wynikiem której było podjęcie uchwał, nakreślających kierunek działalności tych związków.

W obliczu braku wybitnych ogierów Związek zaprojektował zakup ogierów i uzyskał na te cele w Państwowym Banku Rolnym kredyt w wysokości 75.000 zł. Rozprowadzenie tego kredytu natrafiało jednak na trudności, wyrażające się w zbyt wygórowanej stopie procentowej.

Przy pomocy kredytów Związek zamierzał importować ogiery wschodniopruskie, wyzyskując częściowo zamrożone w bankach niemieckich kapitały polskich hodowców. Niemieckie władze walutowe zwolniły na skutek starań Związku 50% tych kapitałów na powyższe cele. Związek mimo usilnych starań, prowadzonych za pośrednictwem M. R. i R. R. oraz M. S. Wojsk. nie uzyskał zgody polskich władz dewizowych na przeprowadzenie importu. Starania w tym kierunku są jeszcze w toku.

Nowych stadnin większych zapisano w roku sprawozdawczym 5, mniejszych przybyło 86.

Związek pośredniczył w zakupie i sprzedaży materiału zarodowego szczególnie ogierów. Przy pomocy Związku nabyli hodowcy 2 ogiery z Wielkopolski i 1 ogiera na Pomorzu (Mełno, Sławutówko, Napole). Również nabywali różni hodowcy za pośrednictwem Związku klacze, zwłaszcza na targach remontowych.

W okresie sprawozdawczym odbyły się walne zebrania: 9. VII. i 7. XII 1936. Posiedzeń zarządu odbyto 2. VI, 8. VII, 7. XII 36, i 12. III 37.

Pomorskie Stowarzyszenie Hodowców konia zimnokrwistego.

Stowarzyszenie kontynuowało swą działalność z r. 1935/36. Importowane w tym roku ogiery ardeńskie wykazały swe walory, podobnie jak uprzednio sprowadzone. Pierwsze potomstwo zaczęło się rodzić w końcu roku sprawozdawczego i wzbudziło ogólne zadowolenie. Stada należące do tej organizacji nie posiadają jeszcze dość silnego fundamentu w klaczach. Mimo posiadania nielicznych matek stadnych (oryginalnych reńsko belgijskich), stada sprzedały w roku sprawozdawczym 9 ogierów rozpłodowych. Nadmiar produkcji znajduje łatwy i korzystny zbyt na ryn-

ku miejscowym. Stowarzyszenie liczy obecnie 22 członków, w posiadaniu których jest 165 zarejestrowanych klaczy. Akcja licencji nowych klaczy w ilości około 100 sztuk przewidziana jest w pierwszych miesiącach nowego roku sprawozdawczego, ze względu na inne pilne czynności inspektora hodowli koni.

Stowarzyszenie poczyniło przygotowania w kierunku zmian statutu, dostosowania się do wytycznych M. R. i R. R., realizację których odroczono ze względu na wcielenie do Pomorza pow. inowrocławskiego, w którym koń pogrubiony znajduje również zastosowanie. Nowy kierunek hodowlany ma dążyć do konsolidacji hodowli na podłożu krwi ardeńskiej i do stopniowego wyparcia krwi reńsko-belgijskiej.

W opracowaniu znajdują się też wytyczne odnośnie przeprowadzenia prób dzielności. W końcu roku zapoczątkowano przygotowania do przeprowadzenia dalszego importu ogierów ardeńskich w zamian za wywożone do Francji opasy owcze. Księgi zarodowe — agendy Stowarzyszenia — prowadzone są nadal w zakresie prac inspektoratu hodowli koni P. I. R.

B. HODOWLA BYDŁA.

Sytuacja w hodowli bydła — na początku okresu sprawozdawczego względnie pomyślna — uległa znacznemu pogorszeniu w drugiej połowie roku. Wpłynęły na to: brak w niektórych okolicach paszy, a w szczególności nieproporcjonalna zwyżka cen za pasze treściwe. Ceny za nabiał utrzymały się na ogół na dotychczasowym poziomie, zwyżkując jedynie nieznacznie pod koniec roku sprawozdawczego. To samo należy odnieść do cen za żywiec. Nie możność stosowania w dotychczasowym stopniu pasz treściwych — z powodu braku kalkulacji — utrudniało niezmiernie pracę na tym odcinku.

Jedynie ceny za materiał hodowlany, zarodowy, kształtowały się pomyślnie; w niektórych miesiącach popyt przewyższał nawet podaż. Zapotrzebowanie wzrosło zwłaszcza na materiał lepszy, czołowy. Zaobserwowano zwiększony popyt na materiał męski, co należy niewątpliwie włożyć na karb zapotrzebowania na stadniki przez rolników, w związku z istniejącą ustawą o nadzorze nad hodowlą bydła w 9-ciu powiatach Pomorza. Szczególnie wzrósł popyt na młode stadniczki, które rolnicy zakupywali, wychowywując je następnie we własnych gospodarstwach.

Ceny za opas w dalszym ciągu nie uległy wybitniejszej poprawie, to też opas bydła był stosowany w ograniczonej mierze, w pierwszym rzędzie przez gospodarstwa, oparte na przemyśle gorzelniczym czy cukrowniczym.

Licencja stadników.

Licencję stadników — na mocy ustawy z dnia 5 marca 1934 r. o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec — przeprowadziła Izba Rolnicza w 9-ciu powiatach, w tym w powiecie starogardzkim i tucholskim po raz pierwszy.

Wyniki licencyjne przedstawia dokładnie poniższe zestawienie:

POWIAT	Ilość				Uwagi
	przedst. stadn.		przyjęt. stadn.		
	w *1935*	w *1936*	w *1935*	w *1936*	
Chełmno .	*420*	*467*	*282*	*351*	
Morski . .	*294*	*328*	*240*	*275*	
Sępolno . .	*237*	*253*	*137*	*191*	
Starogard .	—	*308*	—	*210*	
Świecie . .	*397*	*441**	*292*	*364**	*) w pow. świeckim na terenie gm. Świekatowo została przeprowadzona dodatkowa licencja.
Tczew . . .	*139***	*327*	*108***	*275*	
Toruń . . .	*325*	*403*	*241*	*298*	
Tuchola . .		*226*	—	*165*	**) liczby dotyczą dawniejszego pow. tczewskiego.
Wąbrzeźno	*380*	*334*	*209*	*242*	
Razem . .	*2.192*	*3.087*	*1 509*	*2.371*	

Komisje licencyjne, w skład których wchodzili: inspektor hod. bydła Izby Rolniczej jako przewodniczący oraz lekarz weterynarii i przedstawiciel powiatowego związku samorządowego jako członkowie, podkreślały w swoich sprawozdaniach dalsze wyrównanie materiału. Wyrazem tego jest zwiększająca się z roku na rok ilość przyjmowanych sztuk. — Równocześnie liczba sztuk zdecydowanie słabych stale się zmniejsza i to w powiatach, w których licencja odbywa się już od dłuższego czasu. Rezultaty te zostały osiągnięte, dzięki z jednej strony selekcji materiału hodowlanego, a z drugiej większej pieczy rolników w wychowie i pielęgnowaniu stadników. Liczba przedstawionych stadników z pochodzeniem stale wzrasta, podobnie jak i cyfra rozpłodników po stadnikach stacyjnych. Wiele okolic, które kilka lat temu posiadały wybitnie i w nadmiarze słaby materiał rozpłodowy, obecnie dysponuje wcale dobrymi rozpłodnikami.

Pod względem jakości materiału przodują: pow. toruński, tczewski, świecki i chełmiński; najsłabszy materiał znajduje się nadal w południowo zachodniej części pow. morskiego oraz w gminach powiatu starogardzkiego i tucholskiego, położonych na terenie t. zw. „borów tucholskich".

Łącznie z licencją Komisja przeprowadziła premiowanie stadników w pow.: chełmińskim, sępoleńskim, świeckim i toruńskim. Do premii przedstawiła Komisja 26 rolników za odpowiednie utrzymywanie stadników, nabytych z pochodzeniem i dopuszczanych do obcych krów i jałowic; poza tym 9-ciu oprzątaczy bydła za ujeżdżanie stadników i dobre obchodzenie się z nimi.

Równocześnie Komisja zwracała uwagę na akcję zwalczania gza bydlęcego. Poczwarki gza stwierdziła Komisja u 293 sztuk, a zatem prawie u 10% z przedstawionych sztuk. Giez występuje w zwłaszcza w gminach, położonych w okolicach lesistych. Komisja na miejscu demonstrowała sposób usuwania i niszczenia poczwarki gza, wręczając zainteresowanym ulotkę, dotyczącą niszczenia gza bydlęcego.

W roku sprawozdawczym obowiązywały po raz pierwszy opłaty od nieuznanych stadników, a nie usuniętych z hodowli względnie nie wykastrowanych przed 1 października. Opłaty odnośne dotyczyły pow. chełmińskiego, morskiego (za wyjątkiem gmin. W. Donimierz, Chwaszczyno i Strzepcz), sępoleńskiego, świeckiego, tczewskiego i wąbrzeskiego. Mimo, że opłacie podlegało 548 stadników, to opłat wpłynęło — po potrąceniu 25% na rzecz zainteresowanej gminy — zaledwie za 8 stadników, a zatem kwota w wysokości 300 zł. Tym samym wyeliminowanie z hodowli sztuk odrzuconych, najsłabszych, wywrze dodatni skutek w hodowli. Równocześnie Izba Rolnicza — na podstawie art. 10 p. 2 wymienionej na wstępie ustawy — umorzyła znacznej części rolników, względnie zwolniła ich od uiszczenia opłaty w wypadkach zasługujących na uwzględnienie.

Nadto Izba Rolnicza załatwiła w Urzędzie Wojewódzkim oraz Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych formalności związane z wprowadzeniem ustawy na terenie 3-ch dalszych powiatów i to: brodnickiego, działdowskiego i grudziądzkiego. Wystąpiono z odpowiednimi propozycjami do pow. chojnickiego i lubawskiego, w celu wprowadzenia w życie na terenie tych powiatów ustawy. Na zebrania Rad Powiatowych Izba delegowała swego przedstawiciela dla zreferowania odnośnej kwestii. Obydwa powiaty wypowiedziały się w duchu pozytywnym za ustawą. W końcu Izba Rolnicza załatwiła czynności związane z wprowadzeniem opłat od nieuznanych stadników, — opierając się na wynikach z licencji — na terenie sześciu gmin pow. starogardzkiego — gminy Starogard miasto i wieś, Skórcz miasto i wieś, Bobowo i Leśna Jania oraz 5 gmin pow. tucholskiego — gminy Tuchola miasto i wieś, Gostyczyn, Kęsowo i Raciąż. Rady Powiatowe wymienionych powiatów wypowiedziały się po myśli wniosku Izby Rolniczej.

Stacje stadników.

Zapotrzebowanie na stacje nie zmniejszyło się, lecz wprost przeciwnie wzrosło, a to na skutek należytego doceniania rezultatów z zakładanych dotychczas stacji. Niestety wskutek dalszego ograniczenia środków, przeznaczonych na stacje, cały szereg wniosków zmuszona była Izba Rolnicza załatwić odmownie. Pierwszeństwo w przyznawaniu subwencji dawała Izba Rolnicza okolicom, w których prowadzona jest systematyczna akcja kontroli mleczności wraz z licencją materiału hodowlanego do ksiąg rodowych, następnie uwzględniała Izba Rolnicza wnioski z osiedli parcelantów oraz z okolic, które posiadają szczególnie słaby materiał hodowlany, jak np. teren t. zw. borów tucholskich.

W roku sprawozdawczym założyła Izba Rolnicza 46 stacyj stadników, zlikwidowała 30 — przeważnie z powodu upływu terminu stacjonowania. W końcu roku sprawozdawczego było 117 stacyj, o 16 zatem stacyj więcej, niż w roku ubiegłym.

Utrzymanie stacji dobre, specjalna kontrola stacji obecnie jest już niepotrzebna, rolnicy bowiem odnoszą się z całym uznaniem do zakładanych stacji, dbając o ich należyte pielęgnowanie. Wykorzystanie stacji jest coraz lepsze. Przeciętnie w pierwszych latach pokrywają stadniki około 70 sztuk rocznie; częstokroć zachodzą wypadki przeciążenia nawet rozpłodników, przed czym Izba Rolnicza zawsze przestrzegała. Wypadki utrzymywania stacji ponad termin, wzgl. zamiany, zachodzą coraz częściej.

Cyfry wymienione nie obejmują stacji gminnych, przy których wyborze Izba Rolnicza była pomocną. Przeważna część stacji zakupywanych na stacje gminne pochodzi z obór włościańskich, z których w roku sprawozdawczym zostało zakupionych 25 sztuk.

Hodowla zarodowa włościańska.

Niekorzystna sytuacja, zwłaszcza w drugiej połowie okresu sprawozdawczego, utrudniała niezmiernie prawidłową akcję w hodowli bydła, to też wysiłki Izby Rolniczej były wytężone w kierunku utrzymania dotychczasowego stanu pracy. Mimo trudności należy zaznaczyć dalszy postęp w oborach zrzeszonych przy Izbie, który to postęp uwidocznił się przede wszystkim w prawidłowym wychowie cieląt, przy równoczesnym ograniczeniu ilości przychowywanego potomstwa, dalej w poprawie higieny, urządzaniu okólników dla młodzieży itp.

Powyższe dało się uzyskać dzięki zwiększeniu przez poszczególne gospodarstwa areału, przeznaczonego pod okopowe, a zwłaszcza pod pastewne motylkowe, z uwzględnieniem w miarę możności uprawy lucerny.

Piecza należyta nad łąkami i pastwiskami, a dalej uprawa końskiego zębu, kapusty pastewnej, lnu, łubinu słodkiego i mieszanek, była w dalszym ciągu omawiana przy każdej sposobności z rolnikami. Jedynie bowiem możliwa samowystarczalność pod względem produkcji pasz może się przyczynić do potanienia produkcji hodowlanej.

Licencję materiału hodowlanego do ksiąg rodowych przeprowadziła Izba Rolnicza — poza częścią powiatu tczewskiego — we wszystkich powiatach Pomorza; do ksiąg rodowych zalicencjonowano 35 buhajów i 373 krów. W dniu 31 marca 1937 znajdowało się w księgach rodowych 127 buhajów i 1869 krów z obór zrzeszonych przy Izbie Rolniczej.

Uznawanie obór zarodowych.

W czerwcu ub. r. — w myśl ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec z dnia 5 marca 1935 r. odbyła się lustracja 38 zgłoszonych obór przez specjalną Komisję lustracyjną. W skład Komisji weszli: p. prof. dr. Z. Moczarski z Poznania oraz przedstawiciele Związku Izb i Organizacji Rolniczych, Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, p. prezes Komisji Hodowlanej oraz przedstawiciele Izby Rolniczej.

Komisja stwierdzała na miejscu, czy:

a) gospodarstwo zgłoszone posiada warunki do prowadzenia zarodowej obory;

b) materiał hodowlany jest wpisany co najmniej w 4% do ksiąg głównych zarodowego bydła;

c) wychów młodzieży jest prawidłowy;

d) żywienie i pastwisko jest odpowiednie;

e) zwierzęta są utrzymywane w warunkach higienicznych oraz zapewniona jest opieka weterynaryjna;

f) gospodarstwo wolne jest od chorób zaraźliwych, trudnych do szybkiego i zupełnego zwalczania;

g) stado podlega systematycznej selekcji i kontroli dzielności użytkowej oraz kontroli zdrowotności;

h) rejestry miejscowe — hodowlane — metryczki przychówku są właściwie prowadzone;

i) przychówek jest prawidłowo kolczykowany wzgl. numerowany.

Na wniosek Komisji Izba Rolnicza nadała 30 ze zgłoszonych obór uprawnienie do używania na jej oznaczenie nazwy, zawierającej określenie „zarodowej"; wśród uznanych obór, 10 należy do małej własności.

Przeglądy hodowlane.

W roku sprawozdawczym Izba Rolnicza urządziła 2 przeglądy planowe bydła w Papowie Toruńskim i w Tucholi; ten ostatni z okazji zjazdu rolniczego Posłów i Senatorów na Pomorzu.

Ogółem zostało przedstawionych 10 stadników, 100 krów i 30 jałowic.

Nagród udzielono — jedną nagrodę honorową Izby Rolniczej oraz: a) z funduszów zainteresowanych Wydziałów Powiatowych w Toruniu i Tucholi — 350 zł; b) z funduszów Izby Rolniczej — 318,50 zł.

Komisja przy premiowaniu zwracała uwagę na wyrównanie, utrzymanie i użytkowość poszczególnych grup hodowlanych względnie rodzinnych.

Komisja notowania cen.

odbywała się 2 razy w miesiącu na targowicy miejskiej w Toruniu. Do Komisji tej Izba Rolnicza delegowała swych przedstawicieli. Sprawozdania z notowań ukazują się periodycznie w codziennej prasie oraz w organie urzędowym Izby „Kłosy".

Praca oświatowa.

Inspektor hodowli wygłosił 10 pogadanek rolniczych z zakresu hodowli w miejscowym „Radio", poza tym umieszczał artykuły w „Kłosach", brał udział w kursach oświatowych dla żołnierzy garnizonu toruńskiego, a w końcu w całym szeregu zebrań, czy to Rad Powiatowych, Kółek Rolniczych, czy na konferencjach w Warszawie itp. Łącznie w podróży inspektor hodowli bydła był 140 dni.

Kontrola mleczności w oborach włościańskich.

W roku sprawozdawczym w kontroli mleczności, prowadzonej przy Izbie, było zajętych 13, a pod koniec 14 asystentów. Przydział asytentów jest następujący:

w Inspekcji hodowlanej w Brodnicy	2 asystentów
w Inspekcji hodowlanej w Chełmży	4 asystentów
w Inspekcji hodowlanej w Pawłowie	2 asystentów
w Inspekcji hodowlanej w Kościerzynie	1 asystent
w Inspekcji hodowlanej w Świeciu	4 asystentów

Dla możności zastępowania na czas urlopów wypoczynkowych, choroby wzgl. w czasie powołania na ćwiczenia wojskowe, został zaangażowany specjalny asystent kontroli.

W dniu 1 stycznia 1937. r było poddanych kontroli 261 obór, z ogólną liczbą 4.955 krów.

Na jednego kontrolera przypadało zatem przeciętnie 20.07 obór oraz 319,6 krów.

Wyniki kontroli mleczności oraz stan akcji obrazuje dokładnie poniższe zestawienie:

Rok kontrolny	Ilość obór	Ilość krów pod kontrolą	Przeciętnie kg mleka na krowę	Przeciętnie % tłuszczu na krowę	Przeciętnie kg. tłuszczu na krowę
1933/34	*255*	*4035*	*3 224,8*	*3,24*	*104,69*
1934/35	*239*	*4167*	*3.410,0*	*3,27*	*110,62*
1935/36	*248*	*4323*	*3.409,2*	*3,25*	*110,80*

Wobec niezestawienia danych za rok 1936/37 i wobec kończącego się roku kontrolnego w dniu 14 maja, Izba Rolnicza nie podaje zestawienia za rok ostatni.

Jak z powyższej tabeli wynika, tak mleczność, jak i % tłuszczu w ostatnich 2-ch latach wzrosła. Obecnie wysyłki Izby są skierowane przede wszystkim w kierunku selekcji materiału na % tłuszczu. Odpowiedni dobór rozpłodników męskich, przy równoczesnym zwracaniu uwagi na materiał żeński — niewątpliwie przyczyni się do podniesienia się % tłuszczu, co już daje się zauważyć w poszczególnych oborach.

Izba Rolnicza w roku sprawozdawczym zorganizowała przy kilku mleczarniach spółdzielczych t. zw. „poradnie żywieniowe", które jednak poza małym wyjątkiem nie znalazły większego oddźwięku w kołach rolników. Ze względu na duże znaczenie wymienionych poradni — próby zostaną ponowione w roku najbliższym.

Pomorskie Towarzystwo Hodowców Bydła.

Rok 1936/37 należy zapisać w historii Towarzystwa jako rok decydującego przełomu rozwoju Towarzystwa, powstrzymanego dotychczas przez kryzys w rolnictwie. Ilość członków w roku sprawozdawczym wzrastała w dalszym ciągu, co pociągało za sobą dalszy rozwój akcji kontroli obór. W roku sprawozdawczym przystąpiło 24 nowych członków, tak, że razem ze stanem z roku ubiegłego ilość członków wynosi 159. Nowych kółek kontrolnych zorganizowano dwa, tak, że funkcjonuje obecnie 11.

Warunki hodowlane w roku sprawozdawczym były bardzo niepomyślne; brak bowiem środków finansowych, spowodowany nieurodzajem w r. 1936, oraz ogromna zwyżka cen na pasze treściwe w ciągu ub. zimy, utrudniały w znacznej mierze racjonalne żywienie zimowe.

Obroty materiałem hodowlanym wzrosły. Popyt na materiał, zwłaszcza pierwszorzędny żeński, przewyższał podaż. Nabywcami byli przeważnie właściciele obór z innych województw, którzy niejednokrotnie obory swe zasilali w materiał z Pomorza. Świadczy to, że materiał z Pomorza dobrze aklimatyzuje się na innych terenach.

Materiał męski — jak zwykle — w 80% szedł do hodowli na Pomorze.

Ceny za krowy i jałowice cielne dochodziły do 800 zł za sztukę, przeciętna jednak była 475 zł. Za buhajki roczne płacono przeciętnie 735 zł, maksymalna cena była 2.000 zł.

W roku sprawozdawczym Towarzystwo urządziło 3 licytacje buhajków rozpłodowych, z których dwie były połączone z premiowaniem. — Ogółem nagrodzono z 60 wystawionych stadników 24 i to nagrodą I stopnia 8, II stopnia 9 i III stopnia 7 sztuk. W protokóle Komisja sędziów, składająca się z pp. prof. dr. Moczarskiego, Inspektora Szczekina-Krotowa i Naczelnika Szczepskiego, stwierdziła, że „całość przedstawiała się bardzo dodatnio i świadczy o wytrwałej pracy w kierunku wytworzenia pomorskiego wschodnio - fryzyjskiego bydła mlecznego z jednoczesnym uwzględnieniem umiarkowanej, ale wyraźnej mięsności. Analiza rodowodów wykazuje konsekwencję w kojarzeniu wybitnych prądów krwi, rokujących nadzieję dziedziczenia mleczności i wysokiego % tłuszczu". W końcu Komisja stwierdziła, że „...przetargi stadników Pomorskiego Towarzystwa Hodowców Bydła przy Pomorskiej Izbie Rolniczej służyć powinny za pierwszorzędne źródło nabycia w Polsce dla okręgów hodowlanych bydła nizinnego czarno-białego bez uciekania się do zagranicznych źródeł zakupu".

Zgodnie z ustawą o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec, dokonano komisyjnej lustracji w 24 oborach, celem nadania im tytułu „hodowli zarodowej"; tytuł ten nadano 20 oborom. Przy lustracji obór Komisja stwierdziła wysoki poziom hodowli oraz konsekwentną pracę, zwłaszcza w kierunku podniesienia % tłuszczu.

Na polecenie M. R. i R. R. została przez Komisję P. I. R. przeprowadzona rewizja ksiąg zarodowych. Żadnych uchybień od obowiązujących przepisów dotyczących zapisywania zwierząt do ksiąg zarodowego bydła nie stwierdzono.

Praca w Kołach Kontroli Obór nabrała większego skoordynowania w Pomorskiej Izbie Rolniczej, w myśl dyrektyw Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych.

Wydajność za rok kontrolny 1935/36 wynosiła:

od krów zapisanych przeciętnie rocznie	3973 kg mleka 3,40% tłuszczu
od wszystkich krów kontrolowanych	3688 kg mleka 3,36% tłuszczu

Przechodząc do zobrazowania obecnego stanu hodowli, należy stwierdzić, że praca Towarzystwa w kierunku natężenia prądów krwi posunęła się znacznie naprzód.

Posiadając szereg buhajów o silnej konsolidacji krwi oraz poważną ilość matek, które mają dużo stycznych z czynnymi obecnie reproduktorami, Towarzystwo ma wielkie możliwości przyspieszenia konsolidacji.

Ocena buhajów na podstawie porównania wydajności córek z wydajnością ich matek, wykazała wielką wartość faworyzowanych w Towarzystwie prądów krwi. W roku sprawozdaczym obliczono indeksy 5-ciu buhajów starszych. Wszystkie indeksy w zupełności odpowiadają przepisom zapisywania do „Elity", a wyrażona dzielność użytkowa w liczbach jest imponująca, albowiem mieści się w granicach od 4900 do 8200 kg mleka oraz od 3,99 do 4,40% tłuszczu.

Konkretne stwierdzenie dodatniego wpływu stadników na wydajność i pokrój potomstwa upoważnia do śmiałego rozpowszechniania nie tylko potomków po tych stadnikach, lecz również buhajów o rodowodach analogicznej konsolidacji.

Posiadając w czołowych oborach wybijające się żywotne linie żeńskie, Towarzystwo dąży do ich ukształtowania przez odpowiednie połączenia, ażeby w przyszłości oprzeć na nich hodowlę tak, jak dotychczas opierała się na liniach żeńskich wschodnio-fryzyjskich.

Natężenie wypróbowanych prądów krwi i ustalenie własnych linij żeńskich winno przyczynić się do ograniczenia, lub całkowitego zamknięcia importu, tym samym do wytworzenia bydła nizinnego czarno-białego pomorskiego.

Prowadzona w ubiegłych latach przez Pomorską Izbę Rolniczą akcja tępienia gruźlicy, została przejęta przez władze państwowe. Badania przeprowadzano tuberkulinizacją wśródskórną. Obawa hodowców o możliwość zbyt wielkiej ilości sztuk reagujących, okazała się bezpodstawną, albowiem wyniki badań wypadły bardzo pomyślnie.

C. HODOWLA TRZODY CHLEWNEJ

Rozpatrując rok sprawozdawczy pod kątem widzenia koniunktury dla hodowli i chowu trzody chlewnej, daje się wyodrębnić dwa okresy o całkiem odmiennych charakterystykach gospodarczych.

W pierwszym półroczu koniunktura była bezsprzecznie pomyślna. Ceny za bekony, jak również za tuczniki niebekonowe, utrzymywały się na poziomie, zapewniającym całkowitą kalkulację przy spasaniu pasz

przez trzodę chlewną. Złożyły się na to niskie ceny za produkty rolne, jak również silnie rozwijający się eksport produktów wieprzowych. Mianowicie, obok skontyngentowanego wywozu bekonów, który w okresie sprawozdawczym uległ lekkiemu zmniejszeniu, zaczął niezwykle silnie rozwijać się eksport szynek w puszkach, głównie do Ameryki Północnej. Jego rozwój ilustruje następujące zestawienie (w cyfrach zaokrąglonych):

wywieziono w r.	1932	1.200 kg
	1933	66.800 kg
	1934	228.000 kg
	1935	2.000.000 kg
	1936	9.100.000 kg

W pierwszym kwartale 1937 r. wywóz szynek, w porównaniu do analogicznego kwartału 1936 r., wzrósł przeszło dwukrotnie. Obecnie wartość eksportu szynek w puszkach dorównuje wartości eksportu bekonów i dlatego zasługuje na specjalne uwzględnienie w niniejszym sprawozdaniu.

Wywóz produktów puszkowych w głównej mierze przyczynił się do tego, że ogólny eksport z Polski trzody chlewnej, w przeliczeniu na sztuki, powiększył się z liczby 810.000 szt. w 1935 r. do 1.100.000 szt. w 1936 roku.

Związany z nowym eksportem popyt na materiał niebekonowy zebrał ciążące na rynku wewnętrznym nadwyżki produkcyjne, zapewniając zdrowsze i normalniejsze kształtowanie się cen.

Spędy dotychczas jednostronne — bekonowe — zaczęły nabierać charakteru bardziej ogólnego. Materiał wyselekcjonowany, zakupywano również z przeznaczeniem na przeroby puszkowe. Eksporterzy zaczęli rozszerzać swoje fabryki, przekształcając bekoniarnie na bardziej wszechstronniejsze przetwórnie mięsne. Obecnie rozbudowywane są fabryki firmy Jaugsch w Toruniu, Moeller w Brodnicy i Sair w Grudziądzu. Po ich całkowitym uruchomieniu popyt na młody materiał rzeźny znacznie wzrośnie.

Dobra koniunktura, panująca przez pierwszą połowę okresu sprawozdawczego, spowodowała nawrót rolników do chowu trzody chlewnej. Popyt na prosięta i zarodowy materiał rozpłodowy wzrósł i utrzymał się dość długo. O wzrastającym zainteresowaniu świadczy już spis inwentarza z 30. VI. 1936, według którego pogłowie trzody chlewnej na Pomorzu wzrosło z 417.000 sztuk do 448.000 (+ 4,7%).

Równolegle do nastawienia się terenu, Izba Rolnicza wystąpiła z intensywną akcją rozprowadzania zarodowych maciorek stacyjnych typu boczkowego, subwencjonowanych do 60% ceny kupna. Akcja ta spotkała się z dużym uznaniem ze strony pom. rolnictwa.

W drugim półroczu sytuacja na tym odcinku produkcji uległa zasadniczej zmianie. Ceny zbóż i okopowych podniosły się tak wysoko, że tucz trzody nie wytrzymał kalkulacji. W rezultacie więc w drugim półroczu obserwowano stale wzrastającą, nienormalną podaż świń. Szczęśliwym zbiegiem okoliczności, nadmierna podaż spotkała się z bardzo dużym popytem, tak, że nie nastąpiło załamanie się cen. Eksport bowiem produktów zwierzęcych, niezależnie od sytuacji krajowej, wzrastał w dalszym ciągu. Utrzymując więc ceny, nie wystarczył jednak dla spowodowania odpowiedniej ich zwyżki i tym samym dla zapewnienia kalkulacji tuczu. Dlatego podaż stale rosła i zaczynała okolicami wynikać z wyzbywania się rolników z trzody. Ceny za prosięta i warchlaki silnie spadły. Na spędach obserwowano dowóz sztuk niedotuczonych, a sprzedawanych z powodu braku paszy w gospodarstwie i nieopłacalności tuczu.

Ażeby zapobiec skutkom tego stanu, grożącego zmniejszeniem się pogłowia oraz załamaniem się podaży w okresie miesięcy letnich, z inicjatywy Izby Rolniczej, odbyła się konferencja z przedstawicielami przemysłu mięsnego, na której zobowiązali się do utrzymania cen przynajmniej na poziomie zwrotu kosztów produkcji bekona.

Jednocześnie Izba rozwinęła propagandę w kierunku przetrzymania okresu dekoniunktury.

Do końca roku sprawozdawczego sytuacja nie uległa zasadniczej poprawie. Nienormalna podaż na rynku młodzieży, sprzedawanie macior, minimalny popyt na materiał rozpłodowy, słabe wykorzystywanie stacyj kopulacyjnych knurów itp. wskazują na utrzymującą się tendencję zmniejszania stanu trzody chlewnej.

Okręgi produkcyjne.

Na terenie Pomorza istnieje 8 rejonów, nastawionych na produkcję żywca eksportowego. Obejmują one przeważnie tereny powiatów, znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie z przetwórniami mięsnymi.

Są to okręgi:

1. toruński — spędy w Toruniu i Kowalewie dla firmy Jaugsch i Ska;
2. grudziądzki — spędy w Grudziądzu dla firmy Sair i Ska;
3. brodnicki — spędy w Brodnicy dla firmy H. B. Moeller;
4. świecki — spędy w Świeciu dla firmy Standart-Bacon;
5. chojnicki — spędy w Chojnicach i Gostyczynie dla fy Bacon-Export;
6. tczewski — spędy w Tczewie, Pelplinie i Smętowie dla fy Bacon-Export;
7. kościerski — spędy w Kościerzynie i Kartuzach dla fy Pom. Fabryka Bekonów, a nast. część w Zblewie i Starogardzie dla firmy Kuj. Sp. Przetw. Mięsnej w Czerniewicach;

8. lubawski — spędy w Lubawie i Jabłonowie dla firmy Carstens-Gdańsk; w Biskupcu i Nowemmieście dla firmy H. B. Moeller — Gdańsk; w Biskupcu, Nowemmieście i Lubawie dla firmy J. E. Pfeiffer, Sopoty.

Okręgi wyżej wymienione nie pokrywają się z podziałem administracyjnym na powiaty. Wielkość ich ściśle zależy od kontyngentu przerobowego przydzielonego danej firmie.

W każdym okręgu pracował jeden instruktor hodowli trzody chlewnej, podległy bezpośrednio inspektoratowi Izby.

W okresie sprawozdawczym zaszła zmiana w rozmieszczeniu okręgów produkcyjnych w stosunku do roku ubiegłego o tyle, że spędy dla firmy J. E. Pfeiffer w Sopotach, z powodu niedostatecznych dowozów w Zblewie i Kartuzach, przeniesiono do okręgu lubawskiego, z głównym miejscem spędów w Rybnie w pow. działdowskim. Obecnie dostawy całkowicie wypełniają kontyngent, zmniejszając w poważnym stopniu stale dotąd ciążące nadwyżki produkcyjne powiatu działdowskiego.

Dnia 29 listopada 1936 r. rozporządzeniem Ministerstwa Przemysłu i Handlu został odebrany kontyngent bekonowy Pom. Fabryce Bekonów w Kościerzynie. Ostatni spęd dla powyższej fabryki odbył się 9. XI. 1936 r. Odebrany kontyngent został czasowo, na okres nie dłuższy niż 5 lat, przydzielony Kujawskiej Spółdzielczej Przetwórni Mięsnej w Czerniewicach wraz z obowiązkiem dokonywania zakupu żywca w ramach przyznanego kontyngentu z dotychczasowego okręgu. Jednocześnie w wymienionym czasokresie winno nastąpić urolniczenie przetwórni w samej Kościerzynie.

W tym celu na terenie okręgu kościerskiego Izba zorganizowała Okręgowy Związek Kół Prod. Trzody Chlewnej, zrzeszający tamtejszych producentów i reprezentujący ich interesy. Równocześnie z powołaniem do życia powyższego Związku, wszyscy członkowie-producenci opodatkowali się w wysokości 2 zł od sztuki sprzedanej na spędzie, w celu gromadzenia funduszów na kapitał udziałowy przyszłej spółdzielni. Wpływy z potrąceń przekazywane i gromadzone są w Państwowym Banku Rolnym, Oddział w Gdyni.

Obok tego Izba Rolnicza powołała Komitet, który prowadzi całokształt spraw, związanych z zorganizowaniem Spółdzielni przetwórczej w Kościerzynie.

Podobnie jak w okręgu kościerskim — w okręgu lubawskim zorganizowano Sekcję Prod. Trzody chlewnej TRP. Cele Sekcji są podobne. Jej członkowie opodatkowali się kwotą 1 zł od sprzedanej sztuki również w celu zebrania funduszów dla stworzenia spółdzielczej organizacji zbytu produktów zwierzęcych.

Fachowymi kierownikami w Związku jak i w Sekcji są miejscowi instruktorzy hodowli trzody chlewnej P. I. R.

Obie powyższe organizacje stanowią próbę, jaką Izba Rolnicza zainicjowała dla przeprowadzenia zorganizowania wszystkich producentów żywca eksportowego na Pomorzu w jeden Pom. Związek Producentów Trzody Chlewnej. Obecnie w opracowaniu są statut i regulaminy dla poszczególnych okręgów.

Koła Producentów Trzody Chlewnej.

Najniższą komórką organizacyjną, zrzeszającą producentów żywca bekonowego stanowiło, jak dotychczas, Koło Producentów Trzody Chlewnej. W porównaniu do roku ubiegłego zaobserwowano dalszy liczebny wzrost Kół (+ 30), a także członków do nich należących (+ 1821). Wzrost ten był wynikiem głównie rozszerzenia i usprawnienia pracy organizacyjnej na terenie okręgu lubawskiego (pow. działdowski) i kościerskiego (pow. kartuski).

Ilość założonych i zlikwidowanych Kół w roku sprawozdawczym, oraz stan na 1. IV. 1937 wraz z ilością członków ilustruje poniższe zestawienie.

Tabela I. **Koła producentów trzody chlewnej.**

Powiat	Ilość Kół w dniu 1. 4. 36	Założono od 1. 4. 36 do 31.3 37	Zlikwidowano od 1. 4. 36 do 31.3.37	Stan na dzień 31. 3. 37	Ilość gospodarstw zrzeszonych w kołach producentów trzody chlewnej	
					dnia 1.4.1936	d. 31. 3. 1937
Brodnica	37	2	1	38	709	776
Chełmno	7	3	—	10	174	218
Chojnice	14	6	6	14	579	625
Działdowo	1	11	1	11	24	382
Grudziądz	16	1	—	17	419	398
Kartuzy	25	7	4	28	479	648
Kościerzyna	20	5	—	25	585	757
Lubawa	45	8	2	51	1161	1938
Morski	1	—	—	1	14	18
Sępolno	—	—	—	—	—	—
Starogard	11	—	6	5	434	379
Świecie	24	2	—	26	735	745
Tczew	17	3	—	20	371	493
Toruń	22	1	—	23	425	488
Tuchola	8	—	—	8	339	332
Wąbrzeźno	13	1	—	14	369	441
Razem . . .	261	50	20	291	6818	8638

Stacje kopulacyjne knurów zarodowych.

Na terenie całego Pomorza Izba Rolnicza rozprowadzała knury zarodowe, dostosowane typem użytkowym do danych okręgów produkcyjnych.

Dnia 1. IV. 1937 było czynnych stacyj 341 wobec 286 w dniu 1. IV. 1936 r. Założono nowych 158, zlikwidowano 103. Przy zakupie knura stacyjnego Izba przyznawała subwencję w wysokości 60% ceny kupna, wzamian za co utrzymujący stację zobowiązywał się utrzymywać knura i dopuszczać do macior okolicznych rolników przez okres 2 lat. Po upływie okresu umownego knur przechodzi na wyłączną własność utrzymującego stację.

Niżej załączone zestawienie podaje szczegółowo ilość założonych, zlikwidowanych i czynnych stacyj w poszczególnych powiatach.

Tabela II.

Zestawienie ilości założonych, zlikwidowanych i czynnych stacyj knurów w poszczególnych powiatach w roku budżetowym 1936/37..

Powiat	Stan stacji dnia *1. 4 36*	Zlikwidowano od *1. 4. 36* do *31. 3. 37*	Założono od *1. 4 36* do *31. 3. 37*	Stan na dzień *1. 4. 1937*
Brodnica	*29*	*10*	*14*	*33*
Chełmno	*11*	*3*	*5*	*13*
Chojnice	*26*	*5*	*7*	*28*
Działdowo	*3*	*1*	*8*	*10*
Grudziądz	*10*	*4*	*14*	*20*
Kartuzy	*17*	*4*	*8*	*21*
Kościerzyna	*24*	*9*	*10*	*25*
Lubawa	*42*	*18*	*17*	*41*
Morski	*7*	*1*	*2*	*8*
Sępolno	*1*	—	*1*	*2*
Świecie	*40*	*20*	*17*	*37*
Starogard	*19*	*13*	*8*	*14*
Tczew	*20*	*4*	*18*	*34*
Toruń	*15*	*5*	*12*	*22*
Tuchola	*10*	—	*4*	*14*
Wąbrzeźno	*12*	*6*	*13*	*19*
Razem	*286*	*103*	*158*	*341*

Stacje maciorek zarodowych.

Teren Pomorza wykazuje już pewne nasycenie stacjami knurów zarodowych. W okresie sprawozdawczym wszystkie zgłoszenia były uwzględniane, o ile tylko były uzasadnione.

Ażeby jednakże prowadzić dalej prace w kierunku poprawy jakości ogólnego pogłowia, Izba Rolnicza przystąpiła w roku sprawozdawczym do intensywnego rozprowadzenia żeńskiego materiału zarodowego w postaci subwencjonowanych maciorek stacyjnych.

Maciorki te zakupywano w pom. chlewniach zarodowych, w wieku 8—12 tyg. o wadze żywej 16—25 kg. Udział nabywcy w cenie kupna wynosił 15 zł. Wzamian za udzieloną subwencję, nabywca zobowiązywał się zwrócić 2 maciorki z pierwszego miotu lub jedną maciorką z miotów II, III lub IV, pochodzącą po knurze stacyjnym. Tą drogą zbierany materiał służy do dalszego łańcuszkowego tworzenia nowych stacyj. Z chwilą zwrotu maciorki — stacjonowana maciora przechodzi na własność utrzymującego stację.

W roku 1936-37 założono 671 stacyj, tak, że stan czynnych stacyj na 1. IV. 1937 r. wynosił 893.

Tabela III.

Zestawienie ilości maciorek subwencjonowanych, dostarczonych przez P. I. R. do poszczególnych powiatów.

Powiat	Ilość maciorek stacyjn. dnia *1. 4. 36*	Zlikwidowano od *1. 4 1936* do *31. 3 37*	Założono od *1. 4. 36* do *31. 3. 37*	Stan maciorek stacyjn. na dzień *1. 4. 1937*
Brodnica	*46*	*24*	*41*	*63*
Chełmno	*21*	*19*	*64*	*66*
Chojnice	*11*	*5*	*61*	*67*
Działdowo	*4*	*4*	*4*	*4*
Grudziądz	*16*	*16*	*50*	*50*
Kartuzy	*22*	*19*	*46*	*49*
Kościerzyna	*49*	*36*	*63*	*76*
Lubawa	*73*	*23*	*90*	*140*
Morski	*3*	*3*	—	—
Sępolno	—	—	—	—
Świecie	*45*	*30*	*42*	*57*
Starogard	*2*	—	*15*	*17*
Tczew	*9*	*6*	*50*	*53*
Toruń	*112*	*22*	*45*	*135*
Tuchola	*19*	*4*	*11*	*26*
Wąbrzeźno	*4*	*6*	*89*	*90*
Razem	*436*	*214*	*671*	*893*

Niezależnie od stacjonowania subwencjonowanych macior przez Izbę rozwinięto silną propagandę w kierunku zaopatrywania się rolników w rozpłodowy materiał zarodowy drogą prywatnych transakcyj. W rezultacie tej propagandy, chlewnie zarodowe przez długi okres czasu były wyczerpane z materiału prosięcego.

Dostawy kontraktowe.

Poza rozprowadzeniem męskiego i żeńskiego materiału rozpłodowego, Izba Rolnicza prowadziła w Kołach Producentów Trzody Chlewnej pracę instruktorską w zakresie racjonalnego żywienia, wychowu i pielęgnowaniu. Rezultaty tych prac na poszczególnych terenach ilustruje najlepiej jakość i ilość dostarczonych bekonów.

Ogólne dostawy w porównaniu do roku 1935-36 przedstawia następujące zestawienie.

Tabela IV.

Ogólne dostawy kontraktowego żywca bekonowego w r. 1936/37 w porównaniu do roku 1935/36.

	Rok *1935/36*	Rok *1936/37*
1. Kontyngent kontrakt. dostaw	*81 195*	*79 223*
2. Zakupiono sztuk razem	*74 827*	*73.522*
3. % wypełnienia kontyngentu	*92.15*	*92.80*
4. Zakupiono sztuk:		
a) I. klasy	*35.793 5*	*37.427,5*
w %%	*47,88*	*50,77*
b) II. klasy	*25.429,5*	*22.864*
w %%	*33,99*	*31,09*
c) III. klasy	*8.185*	*6.874*
w %%	*10,93*	*9,34*
d) wybrakowano sztuk	*5.419*	*6.456,5*
w %%	*7,24*	*8,80*

Z zestawienia tego wynika, że ilościowo dostawy powiększyły się minimalnie. Mianowicie wypełnienie kontyngentu z 92,15% wzrosło tylko do 92,80%.

Wydaje się, że przy obecnej organizacji dostaw kontraktowych pełne wypełnienie kontyngentu praktycznie nie jest osiągalne, gdyż dowozy w miesiącach letnich z reguły zawodzą. Dlatego też wypełnienie kontyngentu ponad 90% należy uważać za maksymalne.

Natomiast obserwujemy dalszą poprawę jakości bekonów kontraktowych. Do klasy I zaliczono przeszło połowę (50,77%) wszystkich dostarczonych sztuk. Procent drugiej klasy zmalał z 34% na 31, jak również klasy III z 10,93 na 9,34%.

Szczegółowe zestawienie jakości i ilości dostaw w poszczególnych okręgach przedstawia załączona tablica.

Tabela V.

	PRZETWÓRNIE									
	„Sair" Grudziądz		St. Jaugsch i Ska Toruń		H. Carstens Gdańsk		a) Pom. Fabr. Bek. Kościerzyna b) Kuj. Sp. Przetw. Czerniewice		Standart Bacon Świecie	
	1935/36	1936/37	1935/36	1936/37	1935/36	1936/37	1935/36	1936/37	1935/36	1936/37
Kontyngent kontraktowych dostaw (sztuk)	12.381	11.558	9.691	9.162	11.523	11.617	10.830	(a 6.292 b) 3 769	8.210	7 785
Zakupiono razem (sztuk)	9.560	9.081	9.982	8.060	12 660	11.374	8.849	a) 4 743 b) 3 144	6.892	7 990
% wypełnienia kontyngentu kontraktowe	77,21	78,56	103,—	87,97	109,86	97,90	81,70	a) 75,38 b) 83,41	83,94	102,63
Klasyfikacja zakupionych sztuk:										
I. klasa	3 854,5	3.457	2.997,5	3.143,5	4.602	5.389	3 400	a) 1.469 30.97 % b) 534	4.280	5.528
%%	40,31	38,06	30,02	39.—	36,35	47,38	38,42	16,98 %	61,23	69,18
II. klasa	3 241	3 044	4.299,6	2.853	5.780	4.185	4 142	a) 2 407 50,74 % b) 1.020	2.137	2.015
%%	33,90	33,52	43,07	35,39	45 65	36,79	46,80	32,44 %	31,—	25.21
III. klasa	868	852	1.880	932	2.198	1.706	639	a) 280 5,92 % b) 662	157	50
%%	9.07	9,40	18,83	11,58	17,29	15,—	7,22	21,05 %	2,27	0,64
wybrakowano	1.596,5	1,728	805	1.131,5	88	94	668	a) 587 12,37 % b) 928	378	397
%%	16,72	19,02	8,08	14,03	0,71	0,83	7,56	29,53 %	6,50	4,97

Tabela V. (ciąg dalszy).

	PRZETWÓRNIE									
	„Bacon-Export" Chojnice		H. B. Moeller Gdańsk		J. E. Pfeiffer Sopoty		H. B. Moeller Brodnica		Bacon-Export Tczew	
	1935/36	1936/37	1935/36	1936/37	1935/36	1936/37	1935/36	1936/37	1935/36	1936/37
Kontyngent kontraktowych dostaw sztuk	6.504	6.174	5.119	4.465	3 852	3.648	4.505	4.260	8.580	10.493
Zakupiono razem (sztuk) . .	6.285	6 274	4.873	4.447	1.700	3.303	7.633	5.622	6 393	9.484
% wypełnienia kontyngentu kontraktowe	96,63	101,61	95 19	99,59	44,13	90,54	169,43	131,97	74,51	90,38
Klasyfikacja zakupionych sztuk:										
I. klasa	1.107,5	1 194	2.138	2.159	266	900	7 196	4 355	6.015	9 199
%%	17,60	19,03	43,67	48,54	15,64	27,24	94 26	77,46	94,08	96,99
II. klasa	3.145	3.463	2 011	1.637	674	1.432	—	663	—	145
%%	50,—	55,19	41,26	36,81	39,64	43,35	—	11,79	—	1,52
III. klasa	1.189	806	667	600	558	806	37	180	—	—
%%	19,—	12,84	13,68	13,49	32.82	24,40	0,48	3,21	—	—
wybrakowane	846,30	811	57	51	202	165	400	424	378	140
%%	13,40	12,94	1,19	1,19	17,90	5,01	5 26	7,54	5,92	1,49

Charakteryzując jakość bekonu w okresie sprawozdawczym, nie należy zapominać, że dnia 14. XII. 1936 roku zostały wprowadzone poważne obostrzenia do klasyfikacji poubojowej. Obostrzenia te jednakże w minimalnym tylko stopniu odbiły się na ilości premiowanych sztuk. Wynika więc z tego, że żywiec pomorski jest już bardzo daleko zaawansowany w dostosowaniu się do wymagań przemysłu bekonowego. Natomiast nie bez dużego wpływu na ogólną klasyfikację pozostały dostawy kościerskie, które transportowane do Czerniewic, ulegały tak poważnym uszkodzeniom, że ilość sztuk premiowanych z przeszło 81% spadła do 50%.

Bekony najlepszej jakości produkuje okręg świecki: ilość sztuk kl. I i II wynosi 94.39%.

Pomorski Związek Hodowców Trzody Chlewnej.

Chlewnie zarodowe zrzeszone w Pom. Związku Hodowców Trzody Chlewnej były źródłem nabywania materiału rozpłodowego, kształtującego pogłowie w kierunku dostosowania go do potrzeb rynków zbytu. Fachową opiekę nad chlewniami roztaczał inspektor hodowli trzody chlewnej P. I. R., będący równocześnie fachowym kierownikiem Związku.

Na czoło poczynań Związku w okresie sprawozdawczym wysunęła się sprawa uznania przez specjalną Komisję nowej rasy trzody chlewnej, pod nazwą rasy „wielkiej białej pomorskiej". Uchwała o uznaniu, mająca historyczne znaczenie dla rozwoju polskiej hodowli trzody chlewnej, zapadła w dniu 5. XII. 1936 r. na konferencji zwołanej przez P. I. R. w majątku Lipienek.

Wykonując uchwałę z dnia 22. IV. 1936 r. — w roku sprawozdawczym przystąpiono do szerokiej propagandy hodowli zarodowej trzody wśród drobnych rolników. W wyniku tej akcji przyjęto w poczet członków Pom. Związku 22 chlewnie zarodowe, posiadające 3 knury i 34 maciory licencjonowane. Drobne chlewnie znajdują się pod opieką miejscowych instruktorów hodowli trzody chlewnej P. I. R. Z pośród większej własności przyjęto 12 nowych chlewni.

Do ksiąg zarodowych trzody chlewnej wpisano (licencjonowano) 39 knurów i 201 macior — razem 240 sztuk.

Stan sztuk zarodowych na 1. IV. 1937 r. wynosił 41 knurów i 313 macior.

W związku z wejściem w życie ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec, opracowano nowy statut Związku. Statut ten został przyjęty na Nadzwyczajnym Walnym Zebraniu Związku w dn. 21. X. 1936 r., a następnie zarejestrowany w Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim.

W biurze Związku jak i w chlewniach zarodowych wprowadzono nową księgowość hodowlaną, opracowaną przez Polskie Towarzystwo Zootechniczne.

Do Stacji Doświadczalnej w Starym Brześciu wysłano 3 grupy świń celem zbadania ich wartości użytkowych.

W chlewniach zarodowych rozwinięto propagandę chowu okólnikowego młozieży. System ten zaprowadzony jest już całkowicie w Papowie Toruńskim oraz Gwiżdzinach. Obecnie w budowie są okólniki w całym szeregu chlewni.

D. HODOWLA OWIEC.

Ogólną sytuację w hodowli owiec w okresie sprawozdawczym da się podzielić na dwa etapy. Pierwszy trwający do końca września 1936 r. i będący pomyślnym dla rozwoju hodowli owiec i drugi mniej pomyślny dla chowu owiec, trwający od 1 października do końca okresu sprawozdawczego.

W pierwszym okresie hodowla owiec cieszyła się w dalszym ciągu pomyślną koniunkturą dzięki dobrze rozwijającemu się eksportowi skopów do Francji oraz utrzymaniu się na wysokim poziomie cen za wełnę krajową. Korzystna koniuktura na produkty owcze w stosunku do niskich cen paszy owczej zapewniała hodowcom opłacalność chowu owiec. W tym okresie eksport skopów do Francji uległ poważnemu rozszerzeniu, co należy zawdzięczyć umiejętnie prowadzonej polityce naszych eksporterów skopowiny we Francji przez uzyskiwanie kompensacyjnych kontyngentów na wywóz mięsa owczego na drodze zakupu owiec hodowlanych i ogierów wardeńskich z Francji. W porównaniu z rokiem ubiegłym, wywóz skopowiny wzrósł o około 20% przy utrzymaniu się cen na poziomie poprzedniego roku, tj. 70—80 gr za kg żywej wagi tuczonych jagniąt loco hodowla. W tym okresie zapoczątkowano również wywóz opasów owczych w postaci żywca, który jednakże gorzej się kalkulował od eksportu bitego mięsa. Francja importowała z Polski około 55% zapotrzebowania mięsa baraniego z krajów europejskich. Polska zatem zajęła na rynku paryskim bardzo poważne miejsce wśród eksporterów mięsa owczego do Francji. W tym eksporcie Pomorze partycypowało w około 40 procentach.

Dalszym odbiorcą mięsa owczego był rynek gdański, którego pojemność z roku na rok maleje. W roku sprawozdawczym wywieziono na rynek gdański około 5.000 sztuk opasów owczych. Ceny za skopy na rynek gdański kalkulowały się o około 10% taniej, jak do Francji. Poza

tym wywieziono nieznaczne ilości cięższych opasów owczych do Czechosłowacji, za które płacono około 65 gr za kg żywca loco hodowla.

Głównym odbiorcą na rynku wewnętrznym były formacje wojskowe, które na terenie D. O. K. VIII. konsumowały w przecięciu rocznym 1 raz na dekadę mięso owcze. Ceny płacone przez dostawców wojskowych wynosiły 46—50 gr za kg żywca.

Ceny wełny w pierwszej połowie okresu sprawozdawczego podniosły się z zł 3,00 do zł 3,30 w przecięciu i dochodziły na Jarmarkach Wełny w Poznaniu za dobre gatunki wełn o wysokiej wydajności do zł 4,50 za kg niepranego surowca. Zwyżka cen wełny została spowodowana z jednej strony stosowaniem obowiązku 55% domieszki surowca krajowego i wyrobów dla instytucyj rządowych, a z drugiej strony przez wprowadzenie zarządzeń dewizowych, które utrudniły przemysłowi import wełn zagranicznych.

Korzystna koniunktura dla hodowli owiec wywierała w dalszym ciągu poważny wpływ na zwiększenie pogłowia owiec tak w większych, jak i drobnych gospodarstwach. Dzięki udzieleniu kredytów na zakładanie owczarń przez Państwowy Bank Rolny powstało kilkanaście nowych owczarń. W okresie sprawozdawczym Izba zaopiniowała 16 wniosków o kredyt na zakładanie owczarń.

W drugiej połowie okresu sprawozdawczego nastąpiło pewne załamanie korzystnej koniunktury na produkty owcze. Tego rodzaju stan rzeczy został spowodowany:

1. przez dewaluację franka francuskiego, na skutek czego opłacalny eksport mięsa owczego do Francji stał się deficytowym. Wobec takiej sytuacji eksporterzy skopów wstrzymali przez kilka tygodni wysyłkę mięsa owczego na rynek francuski. Po czym podjęto ponowne wysyłki przy obniżeniu ceny do 70 gr;
2. przez brak popytu na wełnę krajową, co zostało spowodowane przesunięciem dostaw na materiały dla instytucyj rządowych do 31 lipca 1937 r., oraz przydziałem za wielkiej ilości dewiz dla przemysłu na zakup wełny zagranicznej. Brak popytu na wełnę krajową przy równoczesnej zwyżce cen wełny na giełdzie światowej, stworzył niemożliwość sprzedania znacznych ilości partii wełn zgromadzonych na Jarmarkach w Poznaniu. Cena wełny sprzedanej w wolnym handlu uległa zniżce o około 10%;
3. przez zwyżkę paszy owczej.

Z uwagi na powyższe, opłacalność hodowli owiec w drugiej połowie okresu sprawozdawczego została poważnie zachwianą.

Akcja zmierzająca do podniesienia hodowli owiec była podobnie, jak w ubiegłym roku prowadzona w drobnostadnej hodowli owiec bezpośrednio przez Izbę, a w wielkostadnych hodowlach przez Pomorski Związek Hodowców Owiec, ściśle współpracujący z Izbą.

Drobnostadną hodowlę rozwijano nadal w powiatach: morskim, kartuskim, kościerskim, chojnickim, sępoleńskim, lubawskim i działdowskim.

Akcja hodowlana oparta na przyjętej metodyce wyrażała się w:

1. uruchomieniu 50 nowych stacyj tryków;
2. przeprowadzeniu 23 pokazów owiec, w których brało udział 573 rolników, przedstawiając 1668 owiec;
3. zorganizowaniu 5 nowych zespołów konkursowych wychowu jagniąt i zamknięciu 4 starych zespołów;
4. zorganizowaniu 3 nowych kół hodowców owiec;
5. przeprowadzeniu licencji 948 owiec u 171 rolników;
6. pośredniczeniu w zbycie maciorek hodowlanych, które zostały sprzedane do centralnych województw Polski;
7. urządzeniu 23 kursów oświatowych na terenie poszczególnych kół hodowlanych;
8. staraniu się o uruchomienie w Kościerzynie składnicy dla wymiany wełny surowej na przędzę.

W hodowli drobnostadnej stwierdzono znaczną poprawę przychówku, tak pod względem wełny, jako też i figur, co należy głównie przypisać wpływowi rasowych tryków stacyjnych i maciorek konkursowych. Zainteresowanie rolników do chowu owiec wzmogło się poważnie. Ceny za miejscowy materiał hodowlany znacznie wzrosły. Napływ reflektantów na tryki stacyjne i maciorki konkursowe wzmógł się znacznie.

Jak w latach ubiegłych, tak i w okresie sprawozdawczym przeprowadziła Izba kontrolę owczarń zapisanych do ksiąg rodowodowych Pom. Związku Hodowców Owiec i produkujących tryki na sprzedaż. Kontrola ta wykazywała dalszy postęp tych hodowli w kierunku poprawy figur, jak i wełny.

Ceny tryków sprzedawanych na licytacjach, urządzanych w miesiącu maju w owczarniach kierunku merino-précoce wahały się pomiędzy zł 200—500. Tryki typu Ile-de-France w nowopowstałej owczarni w Papowie Biskupim cieszyły się bardzo dużym popytem i przeciętna ich cena wynosiła zł 450. Tryki typu owcy pomorskiej, holsztyńskiej i fryzyjskiej były sprzedawane z wolnej ręki w cenie zł 150—200.

W dniu 12. XI. 1936 r. zwołała Izba Rolnicza komisję, w której brali udział przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa, Polskiego Instytutu Weł-

noznawczego, Wiedzy Naukowej, Izb Rolniczych Wielkopolskiej i Pomorskiej oraz Wielkopolskiego Towarzystwa i Pomorskiego Związku Hodowców Owiec, celem stwierdzenia dotychczasowych wyników hodowlanych importowych owiec z Francji typu Ile-de-France, Cotentin i Berrichonne. Komisja ta obejrzała owczarnię w Papowie Biskupim, własności p. Waligóry, typu Ile-de-France i merino-précoce, oraz owczarnię w Zakładzie Doświadczalnym Pomorskiej Izby Rolniczej w Kończewicach typu owcy holsztyńskiej i pomorskiej, gdzie były używane tryki Cotentin i Berrichonne. Komisja ta po zwiedzeniu tych owczarń odbyła posiedzenie w Izbie Rolniczej w Toruniu i uznała jednogłośnie celowość importu owiec francuskich.

W okresie sprawozdawczym Izba wystawiła świadectw, stwierdzających krajowe pochodzenie wełny na 174.080 kg.

Działalność Pomorskiego Związku Hodowców Owiec.

Działalność Związku w okresie sprawozdawczym była bardzo ożywiona. Związek liczył 128 członków, posiadających około 27.000 macior. Do ksiąg rodowych, których Związek prowadził dla 8 kierunków hodowlanych, zostało zapisanych 4.722 sztuk, z tego 411 tryków, 4.311 macior.

Działalność Związku wyrażała się:

1. w prowadzeniu klasyfikacji owczarń;
2. w licencji macior i tryków;
3. w prowadzeniu ksiąg rodowodowych owiec;
4. pośredniczeniem w zakupie materiału hodowlanego i to głównie tryków;
5. w zorganizowaniu w dniach 18 i 19. IV. 1936 pokazu tryków w Toruniu wspólnie z Wielkopolskim Towarzystwem Hodowców Owiec. W pokazie tym brało udział 9 owczarń z Pomorskiego Związku Hodowców Owiec oraz 3 owczarnie z Wielkopolskiego Towarzystwa Hodowców Owiec. Każda z owczarń wystawiała po 3 tryki ze stawki przeznaczonej na sprzedaż. Celem pokazu było zademonstrowanie materiału wyprodukowanego przez owczarnie związkowe, a tym samym zorientowanie hodowców, w której z owczarń otrzymają najlepsze rozpłodniki;
6. w przeprowadzeniu w lutym 1936 r. importu owiec hodowlanych z Francji w ilości: 12 tryków, 48 macior rasy Ile-de-France oraz 7 tryków rasy Berrichonne, czyli razem 72 sztuk.
7. w wydawnictwie broszury pod tytułem „10 lat pracy Pomorskiego Związku Hodowców Owiec" z okazji 10-letniego istnienia Związku. Broszura ta została rozesłana do Ministerstwa Rolnic-

twa, wszystkich Izb Rolniczych oraz do wszystkich członków Związku.

8. w wystawianiu świadectw krajowego pochodzenia wełny odnośnie owczarń członkowskich;
9. w reprezentowaniu owczarń członkowskich na Jarmarkach Wełny w Poznaniu;
10. w staraniu się o zbyt na opasy owcze.

Związek dzięki swej wytężonej pracy oraz ilości zrzeszonych owczarń stał się najpoważniejszą organizacją hodowców owiec w Polsce.

E. HODOWLA DROBNEGO INWENTARZA.

Rok 1936/37 należy zaliczyć do lat mniej pomyślnych dla hodowli drobiu na Pomorzu. Wzmożona na całej linii produkcja nie znalazła rentownego zbytu. Wywóz drobiu opasowego — wobec zamknięcia przetwórni w Brodnicy i Kościerzynie — ograniczył się do nieznacznych ilości zapotrzebowanych przez mało chłonny rynek gdański. Produkcja jaj nie wytrzymała konkurencji wywozowej taniej produkcji Małopolski, ziem wschodnich i centralnych. Wywóz gęsi, uzależniony od czynników Polskiego Związku Eksporterów Drobiu, niedopisał zupełnie. Ciężką sytuację producentów gęsi i indyków pogłębiła w dodatku likwidacji przetwórni w Kościerzynie, która w latach ubiegłych była dla tych produktów poważną odbiorczynią. Cała prawie wytwórczość drobiowa skazana była na zmienną koniunkturę rynku miejscowego, chwiejność której wywoływał tani produkt, zwłaszcza jaj, dowożony z innych ziem.

Mimo tych trudności, poziom hodowli i stopień jej natężenia utrzymał się na poziomie zeszłorocznym, a w gospodarstwach mniejszych doznał, dzięki akcji konkursowej, poprawy.

Hodowli zarodowych, uznanych przez Izbę, było ogółem 17, w tym:

4 hodowle kur rasy Rhode Island;
9 hodowli kur rasy Leghorn;
4 hodowle kur rasy Sussex.

Hodowle te podlegały stałej kontroli, wykonywanej 4-krotnie w roku przez fachowca Izby. Wykaz tych hodowli został przed sezonem wylęgowym podany do publicznej wiadomości w prasie fachowej. Do stad zarodowych importowano z Niemiec 12 kogutów, celem zwiększenia dzielności użytkowej. Popyt z Pomorza na materiał zarodowy — pod wpływem dekoniunktury — zmniejszył się poważnie, wzmógł się natomiast ze strony producentów innych województw. Hodowle zarodowe rozpro-

wadziły za pośrednictwem Izby 3225 kurcząt jednodniowych, 164 sztuk drobiu dorosłego między drobną własność.

Wylęg i wychów w roku sprawozdawczym poprawił się znacznie.

Również poprawił się znacznie pod względem użytkowości stan hodowli kur zarodowych, dowodem czego są wyniki na ogólnokrajowym konkursie nieśności. Pomorskie hodowle wysłały na ten konkurs 17 stad, z których 13 zostało nagrodzonych. Z 102 kur konkursowych, zniosło 22 kur 200—262 jaj. Najlepsze stadko zniosło 242 jaj przeciętnie, zdobywając puchar honorowy.

Wszystkie hodowle zarodowe brały udział w wystawach drobiu w Inowrocławiu, Warszawie, Bydgoszczy i Poznaniu, zdobywając najwyższe nagrody w postaci medali złotych, srebrnych i brązowych.

W ciągu roku sprawozdawczego przeprowadzono badanie drobiu na białą biegunkę. Badania dowiodły, że stan choroby uległ znacznemu osłabieniu. W hodowlach, które wykazały ponad 5% chorych sztuk, przeprowadzono ponowne badanie. Ogółem pobrano 5867 prób; w 424 wypadkach stwierdzono przez weterynaryjną pracownię rozpoznawczą zakażenie baccilus — pullorum. Powtórne badanie wykazało na 1095 prób 102 zakażeń.

Zakłady wylęgowe o pojemności 32 tys. jaj w Morczynach, Sławkowie, Kurzętniku, Zalesiu i Białachowie były w zupełności wykorzystane. Procent wylęgów dochodził do 82%. Pojemność wylęgarni okazała się mała.

Wśród drobnej własności zorganizowano konkursy producentów drobiu, które obejmowały konkursy wychowu kurcząt. Z 28 zorganizowanych zespołów konkursowych zamknięto 23 z wynikiem dobrym. — Ogółem w tych konkursach brało udział 393 gospodarstw drobnych, z których 231 zakończyło konkursy. Jako nagrody rozdzieliła Izba 57 kogutów, 17 kur, 557 kurcząt, 9 gęsi, 16 kaczek i 10 indyków oraz 250 jaj wylęgowych. Poza tym otrzymali uczestnicy konkursu 2868 piskląt jednodniowych.

Akcja budowy tanich kurników (słomianych), które to kurniki okazały się w użyciu bardzo dobre, postępowała naprzód. Ogółem wybudowano słomianych kurników 12.

Inspektorat urządził na terenie Kaszub 48 stacyj gąsiorów, których istniało w końcu roku sprawozdawczego 151, łącznie z gąsiorami stacjonowanymi w latach poprzednich.

Akcja stacjonowania gąsiorów wydała dalsze owoce, uwydatniające się w ujednostajnieniu pogłowia i podniesienia szybkości dojrzewania. W nowo utworzonych osadach Leźno i Wyczychowo na Kaszubach została akcja hodowli gęsi specjalnie nasilona.

Stada zarodowe gęsi.

W końcu roku sprawozdawczego było na terenie działania Izby 5 hodowli zarodowych gęsi pomorskich białych, które materiał zarodowy zbywają przeważnie do innych województw.

Stada zarodowe kaczek.

Stada zarodowe kaczek pokrywały zapotrzebowanie Pomorza na materiał wylęgowy i hodowlany w zupełności.

Hodowle zarodowe indyków.

W hodowlach zarodowych indyków, do których sprowadzono 4 indory amerykańskie Mamuty, celem odświeżenia krwi i powiększenia wagi, cieszyły się również zbytem materiału hodowlanego do innych województw.

Hodowla królików.

Hodowla królików, zwłaszcza rasy angorskiej, wzmaga się znacznie. Inspektorat uznał dwie hodowle jako zarodowe. Obecnie znajdują się na terenie Pomorza 4 hodowle zarodowe królików. Brak funduszów uniemożliwił przeprowadzenie konkursów wychowu królików. Wobec tego Izba Rolnicza ograniczyła się do propagowania właściwej wyprawy i konserwacji skórek, wskazując producentom równocześnie źródła zbytu.

Hodowla kóz.

Akcja rozwoju kóz w gospodarstwach osadniczych i małorolnych nie ruszyła jeszcze naprzód z braku środków propagandowych. Przeprowadzona w okresie sprawozdawczym ankieta dowiodła, że stan tej hodowli jest na ogół zły i wymaga daleko idącej pomocy w postaci materiału rozpłodowego, aby unicestwić daleko posunięty chów kazirodczy.

Przeprowadzono licencję kóz rasy saaneńskiej w Zamartem, gdzie zakwalifikowano 2 capy i 8 kóz do księgi wstępnej. Mleczność w Zamartem jest wysoka, najlepsza koza dała w 9 miesiącach 724 ltr. mleka. — Kółko hodowli kóz w Tczewie nie wykazuje niestety należytej żywotności. Poza tym zorganizował Wydział spęd kóz w Kurzętniku dla Lwowskiej Izby Rolniczej. Delegat jej zakupił 2 capy czystej rasy, 46 kóz starych i 8 kóz młodych.

Kursy hodowlane.

Z okazji organizowania i zamknięcia konkursów producentów drobiu, przeprowadził inspektorat 34 kursów drobiowych. Kursy cieszyły się dużą frekwencją.

Wszechświatowy Kongres drobiowy.

Referent działu drobiowego organizował stoisko Polski na Wszechświatowym Kongresie drobiarstwa w Lipsku.

F. RYBACTWO.

Prace Izby w dziale rybactwa, wzorem roku ubiegłego, obejmowały nie tylko Pomorze, lecz również województwo Poznańskie.

Uruchomiony w roku 1935, staraniem Pomorskiej Izby Rolniczej, zakład wylęgowy ryb łososiowych w Gródku, przeprowadził w roku 1936-1937 szereg kampanii zarybieniowych, zwiększając czterokrotnie, w porównaniu do ubiegłego roku, produkcję materiału obsadowego na ziemiach zachodnich, wpływając tym samym na ponowne obniżenie, kształtujących się dotychczas na terenie Pomorza i Wielkopolski cen na ikrę i narybek sielawy, sieji i pstrąga.

Zakończono rozbudowę ośrodka zarybieniowego w Bucharzewie.

Zakład wylęgowy i Stację Rozdzielczą w Bydgoszczy rozszerzono celem wyprodukowania większej ilości zaoczkowanej ikry szczupaka, oraz celem rozdziału narybku węgorza (monteé), którego zapotrzebowanie stale wzrasta.

W wymienionych zakładach poczyniono szereg inwestycyj i rozbudowano inwentarz wylęgowy i transportowy.

Przebieg kampanii hodowlanej w gospodarstwach stawowych, w roku 1936/37 kształtował się na ogół pomyślnie.

Wskutek pomyślnych warunków atmosferycznych, tarło ryb w stawach odbyło się normalnie, przeważnie jednak w drugiej połowie maja.

Zabieg karmienia ryb był stosowany bardziej intensywnie, niż w roku ubiegłym. Przebieg hodowli narybku karpia w okresie letnim należy uważać również za pomyślny.

Wyhodowany narybek z powodu dużych mrozów wykazał na wiosnę w czasie odłowów większe niż w roku ubiegłym manco.

Produkcja karpia konsumpcyjnego w roku 1936 r., była na ogół większa, co znajduje swe uzasadnienie w wspomnianych już lepszych warunkach atmosferycznych oraz intensywnym żywieniu.

Przebieg kampanii hodowlanej w gospodarstwach jeziorowych i rzecznych należy uważać za średni. Niski stan wód na ogół nie wpłynął dodatnio na przebieg tarła.

Bezśnieżna zima i brak należytej pokrywy lodowej opóźniły niewodowe połowy zimowe. W miesiącu grudniu oraz styczniu rynki rybne odczuwały brak podaży ryb jeziorowych i rzecznych.

Ceny za ryby uległy poważnej zwyżce, utrzymując się na wysokim poziomie przez dłuższy okres czasu, nie notowany od paru lat. Na zwyżkę cen wpłynęły przede wszystkim momenty hodowlane, jak również gospodarcze. Mianowicie na głównych rynkach zbytu wskutek braku ryb jeziorowych i rzecznych, gros produkcji rocznej, stawowej wysprzedano wcześniej i rynki te zaczęły odczuwać brak ryb. Na tendencję zwyżkową wpłynęło poza tym: wstrzymanie, względnie ograniczenie dowozu ryb słodkowodnych z zagranicy, oraz znaczne zwiększenie konsumpcji ryb słodkowodnych, dzięki prowadzonej od paru lat propagandzie spożycia ryb i wprowadzonym przepisom ograniczającym ubój rytualny. Wreszcie ostatnim czynnikiem, wpływającym na zwyżkę cen było odciążenie głównych rynków zbytu rybą z północnych Kresów Wschodnich, w związku z zorganizowaniem na tamtejszym terenie handlu rybami i powstawaniem spółdzielni rybackich.

Ruch zakładania nowych gospodarstw stawowych, względnie rozbudowa istniejących, doznał większego ożywienia, przeważnie jednak na terenie województwa Poznańskiego. Na terenie województwa Pomorskiego ruch budowlany rozwinął się przeważnie w powiatach wschodnich.

Personel Izby w zakresie rybactwa był przeważnie zatrudniony przy pracach urządzeniowych, organizacyjnych i hodowlanych na wodach otwartych.

Głównym i podstawowym zadaniem Izby nad podniesieniem i organizacją rybactwa słodkowodnego jeziorowego i rzecznego, było przestrzeganie i pilnowanie zasady, aby warsztaty pracy, jakimi miały być obwody rybackie, dostały się w ręce rybaków fachowców, najbardziej wartościowych, poza tym, aby te warsztaty pracy były należycie zagospodarowane, i dawały odpowiedni stały i regularny dochód.

W tym celu Izba wykonała następujące czynności:

Prace urządzeniowe na wodach otwartych.

W okresie sprawozdawczym Inspektorat Rybactwa Pomorskiej Izby Rolniczej był zatrudniony w pierwszym rzędzie przy urządzaniu i zagospodarowaniu obwodów rybackich w dorzeczu rzeki Brdy, Mątawy, Wierzycy, Raduni, Słupy i Łeby.

Prace urządzeniowe, wykonywane przez Inspektorat Rybacki polegały na badaniu w terenie warunków hodowlanych i gospodarczych poszczególnych części dorzeczy, poza tym na opracowywaniu projektów podziału wód otwartych na obwody rybackie. Przedkładane Urzędowi Wojewódzkiemu projekty podziału wód otwartych, prócz opisów warunków hodowlanych i gospodarczych, zawierały szczegółowe plany zagospodarowania obwodów rybackich z podaniem norm zarybieniowych oraz wskazówki hodowlano-gospodarcze. Prace te prowadzone były w okresie sprawozdawczym wyłącznie na terenie województwa Pomorskiego. — Ogółem w roku sprawozdawczym zaprojektowano 56 obwodów rybackich. Prócz tego zebrano w terenie materiały, potrzebne do podziału wód otwartych dorzecza Mątawy, Wierzycy, Raduni, Słupy i Łeby. Materiały te są w opracowaniu.

Prace organizacyjne na wodach otwartych.

W okresie sprawozdawczym wdrożono szeroką akcję w kierunku organizowania na utworzonych obwodach rybackich spółek rybackich jeziorowych.

Prócz prac informacyjnych i organizacyjnych, wykonywanych przy zakładaniu spółek rybackich, a polegających na zwoływaniu zebrań właścicieli obwodów rybackich, wygłaszaniu referatów, udzielaniu pomocy fachowej przy określaniu wartości udziałów itp., sporządzono dla powstających spółek rybackich odpowiednie plany zagospodarowania obwodów, wymagane przez statuty spółek. Ogółem współpracowano przy zorganizowaniu 28 spółek rybackich jeziorowych, z czego na terenie województwa pomorskiego — 21 spółek, na terenie województwa poznańskiego — 7 spółek.

Prace zagospodarowania obwodów rybackich.

Mając na uwadze, by właściciele obwodów rybackich własnych przy zawieraniu umów na dzierżawę swych wód w sposób należyty uwzględnili potrzeby danego rybołówstwa, Pomorska Izba Rolnicza na życzenie zainteresowanych, sporządziła szereg dokładnych planów zagospodarowania obwodów rybackich, oraz dostarczyła wzorowych druków umów dzierżawnych. W ten sposób Izba ułatwiła właścicielom rybołóstw prowadzenie na swoich, wydzierżawionych obwodach rybackich, racjonalnej gospodarki rybnej, jak również przyczyniła się do usunięcia trudności, mogących powstać przy zatwierdzaniu kontraktów dzierżawnych.

Straż rybacka.

Celem usprawnienia czynności, związanych z ochroną rybołówstwa na utworzonych owodach rybackich, Pomorska Izba Rolnicza w dalszym ciągu kontynuowała prace, związane z organizowaniem straży rybackiej.

Na przestrzeni obwodów rybackich górnego biegu rzeki Wisły zostały utworzone 4 grupy — dzierżawców obwodów rybackich. Na czele poszczególnej grupy został powołany przez dzierżawców mąż zaufania, który w porozumieniu z Inspekorem Rybactwa Izby, zaangażował strażnika rybackiego dla danej grupy. Strażnik rybacki, instrukcją służbową, został podporządkowany wyłącznie mężowi zaufania i Izbowemu Inspektorowi Rybactwa, oraz władzom wojewódzkim i powiatowym.

Zorganizowany w ten sposób przez Izbę dozór rybacki, już w drugim roku swej działalności w wysokim stopniu przyczynił się do zmniejszenia kłusownictwa rybackiego i należytego przestrzegania przez dzierżawców obwodów rybackich przepisów ochronnych ustawy. Świadczy o tym fakt, że w roku sprawozdawczym na 42-ch obwodach rybackich rzeki Wisły wykupiono 325 kart wędkarskich.

Wydawanie opinii o kandydatach na dzierżawę obwodów rybackich.

W dążeniu, aby utworzone obwody rybackie były obsadzone przez rybaków-fachowców najbardziej wartościowych, dających gwarancję prowadzenia racjonalnej gospodarki rybnej i wywiązywania się z przyjętych na siebie obowiązków umowy dzierżawnej, Pomorska Izba Rolnicza na życzenie starostw, Dyrekcji Lasów oraz osób prywatnych i spółek jeziorowych, wydawała szczegółowe opinie o zaletach gospodarczych i fachowych kandydatów na dzierżawę obwodów rybackich.

Prace prowadzone w tym kierunku wydały na ogół dobre rezultaty. Starostwa powiatowe, po otrzymaniu ze strony Izby poszczególnych danych, co do zalet gospodarczych kandydatów, oraz co do wysokości oferowanego czynszu dzierżawnego, miały możność wybrać właściwego kandydata na dzierżawę obwodu rybackiego. Obwody rybackie dostały się w ręce rybaków-fachowców. W ten sposób interesy i kilkoletnie dążenia zawodowego rybaka nie zostały pominięte. Ogółem w okresie sprawozdawczym wydano opinii o 275 oferentach.

Propaganda w kierunku zwiększenia spożycia ryb słodkowodnych.

Doceniając wagę propagandy w kierunku zwiększenia spożywania ryb przez szersze warstwy społeczeństwa, Izba zorganizowała przy pomo-

cy Wielkopolskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego, lokalnych oddziałów Związków Pań Domu oraz Państw. Szkoły Przysposob. w Gosp. Rodzinnym w Toruniu, akcję propagandową w Toruniu i w Bydgoszczy. Akcja została zapoczątkowana odpowiednio skomponowaną reklamą kinową, uliczną oraz reklamą w lokalach restauracyjnych i rozrywkowych. Zakończeniem propagandy były kursy - pokazy racjonalnego sprawiania i przyrządzania ryb w Toruniu i w Bydgoszczy, połączone z wystawą potraw z ryb. Kursy cieszyły się dużym powodzeniem. Ogółem obecnych było przeszło 600 osób na każdym z pokazów.

Akcja propagandowa będzie nadal kontynuowana z funduszów zebranych wśród producentów ryb stawowych, jeziorowych i rzecznych.

Kierownictwo fachowe w pracach organizacyj rybackich oraz opieka nad nimi.

Pomorska Izba Rolnicza otoczyła fachową opieką istniejące na terenie województwa pomorskiego oraz poznańskiego organizacje rybackie, a w szczególności: Wielkopolskie i Pomorskie Towarzystwo Rybackie w Bydgoszczy wraz z jego agendami, ośrodkami zarybionymi, zakładami wylęgowymi i Kółkami Rybackimi. Na zlecenie Izby Inspektorat Rybacki kierował wyżej wymienionymi organizacjami i nastawiał ich pracę w kierunku racjonalnego zagospodarowania i użytkowania wód otwartych. — Współpracując ściśle z wymienionymi organizacjami, Izba zetknęła się bezpośrednio z terenem i miała możność bliżej zapoznać się z interesami, tak rybołówstwa, jak i z interesami właściciela oraz rybaka.

Prace zarybieniowe.

W trosce, aby właścicielom i dzierżawcom wód otwartych ułatwić nabycie materiału zarybieniowego, gatunków ryb szlachetnych, obecnie zanikłych, a niegdyś masowo występujących, o wysokiej wartości hodowlanej i po cenach przystępnych, Izba rozpoczęła szeroką akcję w kierunku zwiększenia produkcji ryb obsadowych. Starania te wydały w ostatecznym wyniku całkiem zadawalniające rezultaty. Produkcja niektórych gatunków ryb obsadowych, w porównaniu do ubiegłego sezonu, została wydatnie zwiększona (sielawa, pstrąg, sieja, szczupak), poza tym w związku z wybudowaniem ośrodka zarybieniowego w Bucharzewie rozpoczęto hodowlę ryb obsadowych dotychczas przez organizacje rybackie na ziemiach zachodnich Polski nie produkowanych (palczaki sandacza).

Akcje zarybieniowe wykonywane były przy współudziale i za pośrednictwem, działającego na terenie województwa pomorskiego i poz-

nańskiego — Wielkopolskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego w Bydgoszczy.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono następujące kampanie zarybieniowe i uzyskano następujące ilości materiału zarybieniowego:

a) kampanię siejową przeprowadzono na jeziorach międzychodzickich w wojew. poznańskim. Wylęg ikry uskuteczniono w wylęgarni ryb łososiowatych w Gródku. Ogółem wyprodukowano 418.000 ziarn zaoczkowanych ikry sieji. Poza tym sprowadzono z Estonii 200.000 ziarn, z Białej Waki (woj. Wileńskie) — 75.000 ziarn. Ogółem rozprowadzono do jezior pomorskich i poznańskich 693.000 ziarn. Produkcja w porównaniu do roku ubiegłego wzrosła o 1286%. Tegoroczne zapotrzebowanie na ikrę sieji zostało pokryte;

b) kampanię sielawową przeprowadzono na jeziorach pomorskich i poznańskich. Wylęg ikry uskuteczniono w wylęgarni ryb łososiowatych w Gródku.

Ogółem wprodukowano 3.727.000 ziarn zaoczkowonej ikry sielawy. W roku ubiegłym 1.000.000 ziarn. Produkcja w porównaniu do roku ubiegłego wzrosła o przeszło 370%. Ikrę sielawy użyto do zarybienia jezior przeważnie pomorskich i poznańskich, częściowo wileńskich. Tegoroczne zapotrzebowanie na ikrę sielawy zostało pokryte;

c) kampanię pstrągową przeprowadzono na strugach Prondzonie i Chocinie (woj. pomorskie). Wylęg ikry uskuteczniono w wylęgarni w Gródku. Ogółem wyprodukowano 68.000 szt. wylęgu pstrąga potokowego. Poza tym sprowadzono z wylęgarni w Mylofie (Pomorze) 30.000 sztuk., z wylęgarni Krajoznawczego Towarzystwa Rybackiego w Krakowie (woj. Krakowskie) — 30.000 sztuk wylęgu pstrąga potokowego. Ogółem rozprowadzono do rzek pomorskich (Brdy, Drwęcy, Osy i Weli) 128.000 szt. pstrąga. W roku ubiegłym 80.000 szt. pstrąga. Ilość rozprowadzonego pstrąga potokowego w porównaniu do roku ubiegłego wzrosła o 60%. Tegoroczne zapotrzebowanie na wylęg pstrąga zostało pokryte.

d) kampanię szczupakową przeprowadzono częściowo w Bydgoszczy (posługując się tarlakami, dostarczonymi przez miejscowych kupców rybnych), przeważnie jednak na jeziorach poznańskich i pomorskich. Wylęg ikry uskuteczniono w wylęgarni Wielkopolskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego w Bydgoszczy. Ogółem wyprodukowano 7.200.000 ziarn zaoczkowanej ikry szczu-

paka. W roku ub. 5.700.000 ziarn. Produkcja w porównaniu do roku ubiegłego wzrosła o 26%. Ikrę szczupaka użyto do zarybienia obwodów rybackich rzeki Wisły, Noteci, Warty, jezior pomorskich, poznańskich, łódzkich, oraz obwodów rzecznych na terenie województwa Kieleckiego oraz Krakowskiego. Tegoroczne zapotrzebowanie na ikrę szczupaka zostało pokryte.

e) kampanię sandaczową przeprowadzono na terenie ośrodka zarybieniowego w Bucharzewie (Poznańskie). Ogółem wyprodukowano ca 90.000 ziarn zaoczkowanej ikry sandacza. Ostateczne wyniki kampanii uważać należy za słabe. Kampania sandaczowa na ogół się nie udała wskutek uśnięcia odłownionych tarlaków sandacza. Prace nad metodą masowej produkcji ikry sandacza w dalszym ciągu są kontynuowane. Tegoroczne zapotrzebowanie na ikrę sandacza nie zostało pokryte;

f) kampanię węgorzową przeprowadzono w Węgorzowej Stacji Rozdzielczej w Bydgoszczy. Ogółem zostało wykonanych zamówień na 540 kg (2.160.000 sztuk), narybku węgorza (montée). W roku ubiegłym 438 kg (ca 1.756.000 sztuk). Wykonanie zamówień w porównaniu do roku ubiegłego wzrosło o 23%. Narybek węgorza użyto do zarybienia jezior i rzek na terenie wszystkich województw Rzplitej Polskiej. Zapotrzebowanie na narybek zostało pokryte. Wszystkie przesyłki z zarybieniem doszły na miejsce przeznaczenia w stanie dobrym.

Poza tym w roku 1936/37 przeprowadzono próbną kampanię leszczową oraz brzanową z wynikiem zadawalniającym.

W roku sprawozdawczym wysłano do Estonii pierwszą próbną przesyłkę z narybkiem węgorza montée w ilości 8 kg, jako wymianę za dostarczone 200.000 ziarn zaoczkowanej ikry sieji „peipusowskiej". Należy się spodziewać, że wymiana ryb obsadowych z Estonią w roku przyszłym znacznie wzrośnie.

Poza tym Izba ułatwiała zainteresowanym nabycie materiału obsadowego, współpracując z istniejącymi gospodarstwami rybnymi, regulując podaż ryb obsadzonych i uzgadniając cenę materiału zarybieniowego z producentami.

Dużej pomocy fachowej w zakresie akcyj zarybieniowych udzielił Inspektorat Rybactwa Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, który wydelegował swego technika rybackiego p. Urbanowskiego Wacława do pomocy przy przeprowadzaniu kampanii zarybieniowych, dzięki czemu można było akcje wymienione rozwinąć na szerszą skalę.

Inne prace.

Na skutek wieloletnich starań Pomorskiej Izby Rolniczej, Związku Organizacyj Rybackich, Wielkopolskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego i innych organizacyj rybackich, sprawa zwolnienia gospodarstw rybnych od podatku przemysłowego znajduje się w stadium decydujących rozstrzygnięć. Ministerstwo Skarbu okólnikiem z dnia 26 lutego 1937 r. zwolniło, poczynając od dnia 1 stycznia 1937 r., od państwowego podatku rybołówstwo, prowadzone zawodowo i zarobkowo, jako wyłączny, lub przeważający rodzaj gospodarstwa rolnego, lub leśnego. Zwolnienie dotyczy osób, prowadzących gospodarstwo własne, lub dzierżawione.

Poza tym Izba opracowała:

1. wzory umów dla obwodów własnych (spółek rybackich jeziorowych);
2. normy przeciętne dochodu z rybołówstw jeziorowych i rzecznych, które to materiały będą służyć urzędom skarbowym przy określaniu podatku dochodowego; wreszcie Izba nawiązała ścisły kontakt z Inspektorami Rybackimi przy Urzędach Wojewódzkich w Toruniu i Poznaniu, poza tym współpracowała z szeregiem organizacyj rybackich w kierunku usprawnienia wwozu ryb zagranicznych do Polski, zorganizowania handlu rybami i obrony interesów rybactwa słodkowodnego.

G. MLECZARSTWO.

W okresie sprawozdawczym sytuacja na rynku mleczarskim uległa pewnej poprawie. Poprawę wywołały: zwiększone dostawy mleka do zakładów mleczarskich, wzmożony eksport masła na rynki zagraniczne, nieznaczna zwyżka cen wypłacanych dostawcom za jednostkę tłuszczu.

Ustawa o mleczarstwie i rozporządzenia wykonawcze.

Do ustawy o mleczarstwie, uchwalonej przez Izby Ustawodawcze w kwietniu 1936 roku (Dz. U. R. P. Nr. 35 z dnia 6. V. 1936 r.), został wydany w październiku 1936 r. szereg rozporządzeń wykonawczych, z których należy wymienić: rozporządzenie Ministra Rolnictwa i R. R. o pomieszczeniach i urządzeniach zakładów mleczarskich, rozporządzenie Ministra Rolnictwa i R. R. o wywozie masła za granicę, oraz rozporządzenie Ministra Rolnictwa i R. R. o wyłączeniu niektórych zakładów mleczarskich z pod działania ustawy o mleczarstwie.

Z wymienionych rozporządzeń specjalne znaczenie mają rozporządzenie o pomieszczeniach i urządzeniach zakładów mleczarskich, będące podstawą rejestrowania zakładów mleczarskich przez Izby Rolnicze, oraz rozporządzenie o wywozie masła za granicę, dopuszczające do wywozu za granicę masło wytworzone w zakładach wpisanych do rejestrów zakładów mleczarskich wywozowych. Poza tym ostatnie rozporządzenie rozróżnia dwa rodzaje masła wywożonego za granicę: standaryzowane, jako lepszego gatunku i niestandaryzowane, jako gorszego gatunku.

Z uwagi na to, iż ustawa o mleczarstwie weszła w życie z dniem 6 sierpnia 1936 roku, a niektóre rozporządzenia z dniem ogłoszenia, Izba Rolnicza zmuszona była w dość krótkim czasie zorganizować biuro dla spraw mleczarskich. W związku z powyższym Izba Rolnicza nawiązała potrzebny kontakt z urzędami państwowymi, instytucjami samorządowymi i organizacjami rolniczymi, celem uzgodnienia toku postępowania urzędowego. Poza tym inspektor mleczarstwa i instruktor serowarstwa wzięli udział w specjalnym kursie instrukcyjnym, urządzonym w Warszawie przez Ministerstwo Rolnictwa.

Ilość zakładów mleczarskich.

Nadzorowi Izby Rolniczej podlegają wszystkie zakłady mleczarskie, które podzielić można na trzy grupy zasadnicze.

Do grupy pierwszej zaliczyć należy zakłady o charakterze przemysłowym. Według opracowania statystycznego w dniu 1 stycznia 1936 r. czynnych było na obszarze województwa 202 zakładów mleczarskich wytwórczych (mleczarń, maślarń, serowni), oraz 205 punktów pomocniczych (zlewni mleka, śmietańczarń). Wśród 202 zakładów wytwórczych było 78 spółdzielczych, czyli 38% ogólnej ilości, oraz 124 prywatnych, czyli 62% ogónej ilości. Ogółem przerobiły zakłady wytwórcze 194 milionów litrów mleka, z czego spółdzielcze 129 miln. litrów, czyli 66,5% całego przerobu, a prywatne 65 miln. litrów, czyli 33,5% ogólnego przerobu. Produkcja tej grupy zakładów zamyka się w poważnych cyfrach:

produkcja masła	6.335.000 kg
produkcja serów (głównie tylżyckich	990.000 kg

a udział jej w eksporcie masła za granicę w b. poważnej cyfrze 2.300.000 kg, stanowiącej około 40% ogólnego eksportu masła z Polski.

Do grupy drugiej zaliczyć należy zakłady o charakterze rolniczym (gospodarstw rolnych, produkujących ponad 300 litrów mleka dziennie i puszczających je w obrót bez pośrednictwa zakładów grupy przemysłowej). Według dotychczasowych obliczeń, tych zakładów czynnych jest około 50.

Rejestracja zakładów mleczarskich.

Po zorganizowaniu biura i ustaleniu toku postępowania, Izba Rolnicza przystąpiła do rejestrowania zakładów mleczarskich. Przebieg rejestracji jest następujący: zakłady zgłoszone do Izby otrzymują odpowiedni kwestionariusz do wypełnienia. Po zwróceniu kwestionariusza przedstawiciel Izby wyjeżdża do zakładu na lustrację, z której sporządza protokół. W czasie lustracji badane są pomieszczenia i urządzenia techniczne zakładów pod względem odpowiadania ich postanowieniom rozporządzenia. Następnie na podstawie wyników lustracji, Izba Rolnicza wydaje orzeczenie o potrzebie przystosowania zakładu do przepisów rozporządzenia, wymieniając w nim terminy wykonania. Po wydaniu orzeczenia Izba Rolnicza wpisuje zakłady, jako warunkowo zarejestrowane, do odpowiedniej księgi rejestracyjnej. Gdy zakłady w zupełności dostosują się do wymagań rozporządzenia, mogą być zarejestrowane bez zastrzeżeń.

Do dnia 1 kwietnia 1937 r. Izba Rolnicza przeprowadziła lustrację 64 zakładów mleczarskich grupy przemysłowej, wpisując je równocześnie warunkowo do rejestru ogólnego zakładów mleczarskich. W liczbie 64 zakładów znajduje się 52 spółdzielczych i 12 prywatnych.

Ze względu na dopuszczenie masła do wywozu z dniem 1 kwietnia 1937 r. tylko z zakładów rejestrowanych w rejestrze zakładów wywozowych, Izba Rolnicza przeprowadzała lustrację wymienionych zakładów pod kątem odpowiadania ich warunkom ustalonym dla zakładów wywozowych. W rejestrze zakładów wywozowych zostało zapisanych 54 zakładów mleczarskich (44 spółdzielczych, 10 prywatnych). Z pośród 54 zakładów wywozowych zostało wpisanych w części II rejestru wywozowego, z prawem eksportu masła standaryzowanego, 46 zakładów (40 spółdzielczych, 6 prywatnych), oraz w części I rejestru, z prawem eksportu masła tylko niestandaryzowanego, 8 zakładów (4 spółdzielczych, 4 prywatnych).

Kontrola wypłat za mleko.

Izba Rolnicza na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa prowadziła kontrolę wypłat za mleko tych zakładów mleczarskich, które wywoziły masło na rynki zagraniczne i które podpisały odpowiednią deklarację co do sposobu wypłacenia dostawcom. Zakłady te nadsyłały Izbie co miesiąc sprawozdanie kontrolne z uskutecznionych wypłat za mleko. Kontroli wypłat podlegało 83 zakładów.

Ocena masła.

W dążeniu do doskonalenia wyrobu masła i poprawienia jego jakości Państwowy Komitet Ocen Masła i Serów urządził w Poznaniu w maju 1936 r. ocenę masła w beczkach i w kawałkach dla zakładów z województwa poznańskiego i pomorskiego. Pomorska Izba Rolnicza, doceniając znaczenie ocen, przeprowadziła odpowiednią propagandę wśród zakładów wojew. pomorskiego. Na ocenę w Poznaniu wysłało masło z Pomorza 69 zakładów (52 spółdzielczych, 17 prywatnych). W wyniku oceny otrzymały:

10 zakładów klasyfikację bardzo dobrą, klasy I B
35 zakładów klasyfikację dobrą, klasy II
24 zakładów klasyfikację wadliwą, klasy III
24 zakładów klasyfikację złą, klasy IV
24 zakładów klasyfikację zdyskwalifikowanych.

Ogólny wynik oceny należy uznać jako dobry.

Popieranie serowarstwa.

Z uwagi na to, iż województwo pomorskie jest wybitnym rejonem produkcji sera tylżyckiego, Izba Rolnicza w dalszym ciągu wykonywała program prac nad racjonalizacją tej produkcji. W tym celu Izba przeprowadziła lustracyjny objazd 39 serowni w celu szczegółowego poznania techniki i warunków produkcji i udzielenia porad technicznych. Zebrany materiał posłużył Izbie do opracowania charakterystyki serowarstwa na Pomorzu.

Poza tym Izba Rolnicza w dalszym ciągu czyniła poszukiwania takiego obiektu, któryby nadawał się na ośrodek doświadczalnej produkcji sera tylżyckiego, jako podstawowego warunku rozwiązania całego zagadnienia.

Rozporządzenie o dozorze nad mlekiem.

Na odcinku uszlachetnienia produkcji mleka, Izba Rolnicza udzielała informacyj i pouczeń o racjonalnej produckji mleka za pośrednictwem korespondencji i artykułów w prasie, w szczególności o higienicznym utrzymaniu obór, o sposobie dojenia i o obchodzeniu się z mlekiem po wydojeniu oraz rozpowszechniała wśród producentów mleka ulotki, zawierające najważniejsze wskazówki produkowania czystego i zdrowego mleka.

Kursy racjonalnego dojenia.

Uznając potrzebę fachowego przygotowania zawodowych szwajcarów oborowych (dojarzy), aby w ten sposób przyczyniać się do podnosze-

nia hodowli bydła i uszlachetnienia produkcji mleka, Izba Rolnicza urządziła 10-dniowy kurs dojenia w Szkole Rolniczej w Pawłowie. Kurs odbył się według programu metodycznego szkolenia zawodowych dojarzy przy współudziale Związku Szwajcarów Oborowych w Polsce. Kurs ukończyło i złożyło egzamin z wynikiem zadowalającym 10 szwajcarów oborowych.

Czynności ogólne.

W związku z ustawą o mleczarstwie, Izba Rolnicza opiniowała szereg projektów rozporządzeń na jej podstawie opracowywanych, oraz wysyłała swoich przedstawicieli na konferencje w Ministerstwie Rolnictwa i w Związku Izb i Organizacji Roln.

W związku z ustawą o mleczarstwie oraz w związku z planową siecią zakładów mleczarskich, Izba Rolnicza utrzymuje kontakt z organizacjami spółdzielczymi, oraz stara się koordynować program pracy różnych organizacyj i instytucyj w dziedzinie rozwoju mleczarstwa.

W związku z wykonywaniem ustawy o mleczarstwie, Izba Rolnicza na podstawie art. 4 ustawy o mleczarstwie wydała 48 osobom i zakładom opinię co do celowości założenia zakładu, oraz co do zgodności planów pomieszczeń i urządzeń technicznych z wymaganiami rozporządzenia.

Izba Rolnicza rozpoczęła akcję mającą na celu uspołecznienie spółdzielni mleczarskich i ułatwienie wstępowania na członków szerokim warstwom rolniczym.

Izba Rolnicza ogłosiła drukiem pracę statystyczną Inż. Komara „Mleczarstwo Województwa Pomorskiego w latach 1934 i 1935".

W związku z rejestracją zakładów mleczarskich, Izba Rolnicza ogłosiła kilka komunikatów w prasie i przez radio.

W związku z propagandą spożycia mleka wygłoszono stosowne dwie pogadanki przez radio.

W związku z wykonywanymi czynnościami według prowadzonego wykazu, odbyli podróży służbowych: inspektor mleczarstwa 93 dni, instruktor serowarstwa 99 dni.

IV. Oświata rolnicza.

Do zakresu prac Wydziału Oświaty i Szkolnictwa Rolniczego, należy:

1. Szkolnictwo rolnicze;
2. Przysposobienie rolnicze;
3. Koła Gospodyń Wiejskich;
4. Wydawnictwo „Kłosy";
5. Referat radiowy;
6. Referat społeczno-organizacyjny.

A. SZKOLNICTWO ROLNICZE.

W okresie sprawozdawczym, Pomorska Izba Rolnicza prowadziła 6 szkół męskich i 2 żeńskie. Męskie: w Chełmży, Brodnicy, Pawłowie, Kościerzynie i Świeciu (polska i niemiecka). Żeńskie: w Kowalewie i Zagórzu. Frekwencja szkół w roku szkolnym 1936/37 była następująca:

L. p.	Szkoła w:	uczniów (enic)			Uwagi
		I kurs	III kurs	razem	
1.	Chełmży	41	19	60	dwuzimowa (3 semestralna)
2.	Brodnicy	28	9	37	„ „
3.	Pawłowie	12	15	27	„ „
4.	Kościerzynie	18	9	27	„ „
5.	Świeciu (polska)	22	12	34	„ „
6.	„ (niem.)	10	13	32	„ „
7	Kowalewie			25	jedenasto - miesięczna
8.	Zagórzu			35	2 kursy 5-ciomiesięczne
	Razem			277	

Ogólna frekwencja w stosunku do roku szkolnego 1935/36 zwiększyła się o 22%.

Personel nauczycielski męskich szkół rolniczych, poza nauczaniem w szkole, prowadził szereg prac oświatowych w terenie, a mianowicie:

a) kontrolę nad wykonywaniem przez uczni zadań praktycznych w czasie semestru letniego połączoną z doradztwem fachowym w gospodarstwach rodziców;

b) przysposobienie rolnicze;

c) akcje oświatowo-rolnicze na terenie Kółek Rolniczych, Związków celowych i Kół absolwentów;

d) doświadczalnictwo, kwalifikację ziemiopłodów, walkę ze szkodnikami;

e) różne akcje hodowlane.

W związku z powyższymi pracami, męskie szkoły rolnicze miały dni wyjazdów służbowych: Chełmża 256, Brodnica 278, Świecie 254, Pawłowo 252, Kościerzyna 268.

Żeńskie Szkoły Rolnicze prowadziły pracę oświatową na terenie Kół Gospodyń Wiejskich oraz częściowo w zespołach Przysposobienia Rolniczego i w związku z tym miały dni wyjazdowych razem 71.

B. PRZYSPOSOBIENIE ROLNICZE.

W roku sprawozdawczym rozpoczęło pracę 256 zespołów i 1706 młodzieży, a zakończyło ją 221 zespołów i 1270 młodzieży. Procent wytrwałości wynosi: 86,3% dla zespołów i 74,4% dla młodzieży.

Udział organizacyj w zakończonej pracy był następujący:

	Zesp.	%	młodzieży	%
K. S. M. męsk.	*74*	*33,5*	*408*	*32,1*
K. S. M. żeńsk.	*85*	*38,4*	*506*	*39,8*
Związek Strzelecki	*20*	*9,0*	*108*	*8,5*
Młoda wieś	*6*	*2,7*	*29*	*2,3*
Inne (Kółka Roln., K. G. W., bezorganiz.)	*36*	*16,4*	*218*	*17,3*

Podział pracy według stopni sprawności: na I. stopniu było 106 zespołów i 678 młodzieży, na stopniu II — 76 zespołów i 417 młodzieży, a na stopniu III — 39 zespołów i 175 młodzieży.

Średnio na zespół wypadło 5,7 uczesników.

Stan pracy według powiatów przedstawiał się następująco:

		zespołów	młodzieży
1	Brodnica	8	45
2	Chełmno	14	77
3	Chojnice	9	45
4	Działdowo	8	49
5	Grudziądz	25	130
6	Kartuzy	21	121
7	Kościerzyna	17	113
8	Lubawa	22	127
9	Morski	12	80
10	Sępolno	3	17
11	Starogard	8	57
12	Świecie	15	87
13	Tczew	7	46
14	Toruń	21	123
15	Tuchola	13	57
16	Wąbrzeźno	18	96
		221	1270

W miesiącu czerwcu zorganizowano i przeprowadzono 3-tygodniowy obóz przysposobienia rolniczego w szkole rolniczej w Pawłowie pod Chojnicami. Na obozie tym przeszkolono 30-tu peerowców, przeważnie wybitniejszych przodowników i przygotowano ich do roli lustratorów społecznych. Obóz P. R. w Pawłowie był pierwszą tego rodzaju próbą w Polsce i dał pożądane wyniki. Większość uczestników obozu zajęła się przysposobieniem rolniczym w najbliższej okolicy, co odbiło się dodatnio na jakości pracy i dało znaczny przyrost nowych zgłoszeń w tych miejscowościach na rok bieżący.

W okresie jesiennym odbyło się 58 pokazów rejonowych P. R. organizowanych przez miejscowe zespoły, na których młodzież peerowa przedstawiła dorobek swej całorocznej pracy. Organizacja pokazów spoczywała przeważnie w rękach samej młodzieży i na ogół stała na wysokim poziomie. W wielu pokazach brały udział ze swymi eksponatami miejscowe Kółka Rolnicze i Koła Gospodyń Wiejskich. Zainteresowanie pokazami było wszędzie bardzo znaczne. Do pracy w przysposobieniu rolniczym na rok 1937 zgłosiło się 351 zespołów z ilością 2447 młodzieży. W stosunku do ilości zgłoszeń z roku ubiegłego wynosi to przyrost: zespołów o 37,1%, młodzieży o 43,4%.

Według stopni sprawności podział jest następujący:

	zesp.	młodz.
I stopień	191	1553
II „	87	546
III „	73	348

Udział organizacyj w pracy przedstawia się jak następuje:

	zesp.	%	młodz.	%
K. S. M. m.	*118*	*33,6*	*823*	*33,7*
K. S. M. ż.	*121*	*34,5*	*820*	*33,5*
Związek Strzelecki	*19*	*5,4*	*120*	*4,8*
Młoda Wieś	*16*	*4,5*	*105*	*4,3*
Inne	*77*	*22,0*	*579*	*23,7*

Wszyscy przodownicy zgłoszonych zespołów zostali przeszkoleni na 3-dniowych kursach, urządzonych oddzielnie dla stop. I, a oddzielnie dla stopni wyższych. Kursy rozpoczęto w drugiej połowie listopada, a zakończono w pierwszej połowie lutego. Ogółem odbyło się 9 kursów dla stop. I i tyleż kursów dla stopni wyższych. Ponadto personel sprawujący opiekę nad p. r. przeprowadził lotną kontrolę pracy oświatowej, urządzał rejonowe kursy dla uczestników i zakończył w marcu odprawy dla przodowników.

Poszczególne powiaty zajmują następującą kolejność według zgłoszonych zespołów:

1.	Toruń	39 zespołów
2.	Grudziądz	38 „
3.	Lubawa	35 „
4.	Kościerzyna	28 „
5.	Świecie	27 „
6.	Wąbrzeźno	25 „
7.	Morski	24 „
8.	Kartuzy i Chojnice	21 „
9.	Tuchola	19 „
10.	Starogard	16 „
11.	Sępolno	15 „
12.	Chełmno	14 „
13.	Działdowo	13 „
14.	Brodnica	9 „
15.	Tczew	7 „

Średnio wypada na powiat 22 zespołów i 153 młodzieży.

Bezpośredni udział w pracy w zakresie Przysposobienia Rolniczego brali: Inspektor Przysp. Roln. — dni wyjazdów służbowych 102; personel nauczycielski Szkół Rolniczych Izby (15 osób) dni wyjazdów 466; instrukt. P. R. (pow. Grudziądz) dni wyjazdów 144.

C. KOŁA GOSPODYŃ WIEJSKICH.

Ogólne kierownictwo pracą fachową w dziale Kół Gospodyń Wiejskich prowadzone jest przez Wydział i skupiało się w Inspektoracie K.

G. W. Siłami pracującymi w terenie były instruktorki w liczbie 10-ciu, będące na etacie Pom. Zrzeszenia K. G. W. Poza tym żeńskie szkoły rolnicze P. I. R. w Kowalewie i Zagórzu również brały udział w pracy K. G. W. położonych w ich rejonach.

Stan organizacyjny Pom. Zrzeszenia K. G. W. na dzień 1. IV. 1937 przedstawia się następująco: Kół 191, członkiń 3712, oddziałów powiatowych 12.

Pracę oświatowo-zawodową na terenie Kół Gospodyń Wiejskich w okresie sprawozdawczym ilustrują następujące zorganizowane i przeprowadzone kursy:

1. Pieczenia.

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania	L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1	Nowe Dobra . .	14	4 dni	11	Skłudzewo . . .	6	4 dni
2	Czarze	10	4 „	12	Ogorzeliny . .	13	3 „
3	Zielona Góra .	14	4 „	13	Warzno	9	3 „
4	Wysoka	10	4 „	14	Góra	7	3 „
5	Grabowo . . .	16	6 „	15	Paparzyn . .	10	2 „
6	Brodnica Górna	16	4 „	16	Rybieniec . . .	13	3 „
7	Unisław	6	4 „	17	Linowiec i Krzesin . . .	14	2 „
8	Dąbrowa Chełm	13	1 „				
9	Małe Czyste	14	4 „	18	Tylice	8	4 „
10	Brzozowo . . .	6	2 „	19	Wielkawieś . .	13	3 „
			Razem	19	kursów	212	uczest.

2. Gotowania.

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania	L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1	Parchowo . . .	9	2 tyg.	8	Połczyno .	12	2 tyg.
2	Mrzezino . . .	12	1 „	9	Zagórze	5	1 „
3	Gorczenica . .	9	1 „	10	Luzino	14	1 „
4	Kościerzyna . .	20	2 „	11	Czarze	11	3 „
5	Pawłowo . . .	10	1 „	12	Tuchola	14	2 „
6	Krojanty	7	1 „	13	Sumówko . . .	11	2 „
7	Grabowo . . .	10	2 „	14	Lipinki . . .	14	2 „
			Razem	14	kursów	158	uczestn.

3. Robót ręcznych.

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania	L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1	Dąbrówka . .	20	3 tyg.	19	Szczuka	12	2 tyg.
2	Żalno	15	3 „	20	Szczepanki . . .	15	3 „
3	Luzino	14	2 „	21	Bobowo . . .	14	2 „
4	Liniewo	30	4 „	22	Klonówka . . .	12	2 „
5	Kamień	20	5 „	23	Grabowo	22	2 „
6	Zbiczno	12	2 „	24	Linówiec	23	3 „
7	Ogorzeliny . . .	13	2 „	25	Michale	6	5 dni
8	Stary Bukowiec .	20	3 „	26	Łowin	10	2 tyg.
9	Szumleś Szlach. .	9	2 „	27	Brzeźno	12	2 „
10	Niedomowo . .	14	2 „	28	Brodnica Gór. . .	14	1 „
11	Rębiechowo . .	10	9 „	29	Prokowo	12	1 „
12	Krojanty . . .	10	2 „	30	Somonino	11	4 dni
13	Opalenie	20	2 „	31	Borcz	8	5 „
14	Goluszyce . . .	19	2 „	32	Bysław	15	3 „
15	Płochocinek . .	14	2 „	33	Sośno	20	3 „
16	Małe Czyste . .	14	1 „	34	Brzozowo	10	6 „
17	Dąbrowa Chełm.	12	1 „	35	Nowe dobra . .	15	6 „
18	Świerczyny . . .	7	2 „				
			Razem 35 kursów			504 uczest.	

4. Hodowli drobiu.

L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania	L. p.	Miejscowość	Ilość uczest.	Czas trwania
1	Bruczno	30	1 dzień	4	Marianki	30	1 dzień
2	Jeżewo	25	1 „	5	Drzycim	20	1 „
3	Brzeźno . . .	50	1 „	6	Brzozowo	30	1 „
						razem 185 uczest	

5. Prania i prasowania

1	Somonino	17	4 dni	4	Świekatowo . . .	10	3 dni
2	Wysoka . . .	11	3 „	5	Osie	12	3 „
3	Żalno	12	3 „			razem 62 uczest.	

6. Warzywnictwa.

1	Zelgno	8	1 dzień
2	Papowo Bisk. . .	8	1 „
		razem 16 uczest.	

7. Wyrobu serów domowych.

L. p.	Miejscowość	Ilość uczestn.	Czas trwania	L. p.	Miejscowość	Ilość uczestn.	Czas trwania
1	Wielkawieś . . .	14	2 dni	6	Głęboczek . . .	9	3 dni
2	Lipno	6	2 dni	7	Sulnówko . . .	10	4 dni
3	Grabowo	16	4 dni	8	Kazanice	12	4 dni
2	Brzeźno	10	4 dni	9	Mszano	9	4 dni
5	Sumówko	19	4 dni	10	Osieczno	14	3 dni
						100 uczestn.	

8. Przetworów owocowych.

1	Luzino	6	1 dzień	5	Rafa-Mózgowina .	8	4 dni
2	Mrzezino . . .	8	1 dzień	6	Brzozowo	10	3 dni
3	Zamostne	12	1 dzień			52 uczestn.	
4	Zelewo	8	1 dzień				

Ogólne zestawienie kursów.

Nazwa kursu	Ilość	Czas trwania	Ilość kursistek
Gotowania	14	1—2 tyg.	158
Pieczenia	19	3—5 dni	212
Przetworów owocowych	6	3-5 dni	52
Wyrobu serów domowych	10	3—5 dni	109
Robót ręcznych	35	2—3 tyg.	504
Warzywnictwa	2	1—2 dni	16
Hodowli drobiu	6	1 dzień	185
Prania i prasowania	5	3—5 dni	62
Ratownictwo	1	6 dni	33
Razem	98		1331

Zorganizowano i przeprowadzono konkursy:

Liczba	Nazwa konkursu	Ilość uczestniczek
2	Uprawy lnu	30
5	„ pomidorów	35
7	„ ogród. warzyw.	59
1	„ fasoli	7
3	„ ogródków kwiat.	19
2	Konkursów zdrowia	20
11	Producentów drobiu	150
31		320

Do prac oświatowo-zawodowych należy dodać jeszcze znaczną ilość pogadanek na tematy gospodarstwa kobiecego, wygłoszonych przez instruktorki na zebraniach Kół Gosp. Wiejskich, prowadzenia doradztwa bezpośrednio w gospodarstwach członkiń, zwłaszcza na terenach nowopowstających osad, wreszcie organizacyj licznych wycieczek sąsiedzkich.

W pokazach rolniczych, organizowanych przez zespoły P. R., Koła Gospodyń Wiejskich brały czynny udział, wykazując się poważnym dorobkiem swej pracy w różnorodnych działach gospodarstwa kobiecego.

D. „KŁOSY".

Organ Pomorskiej Izby Rolniczej „Kłosy" jest zarazem organem Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego, Związku Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gosp. w Toruniu, Pomorskiego Zrzeszenia Kół Gospodyń Wiejskich oraz Pomorskich Związków Hodowlanych.

W roku sprawozdawczym „Kłosy" ukończyły 30 rok swego istnienia.

Stałym dążeniem Redakcji było możliwe zbliżenie wydawnictwa do zainteresowań i potrzeb szerokich warstw rolników Pomorza, a że cel ten został w dużej mierze osiągnięty, najlepiej świadczyć może o tym poważne zwiększenie w roku bieżącym ilości prenumeratorów, których przyrost wyniósł w porównaniu do roku ubiegłego przeszło 40%.

Również dowodem zwiększenia się poczytności „Kłosów" był fakt czterokrotnego zwiększenia się nadesłanych przez prenumeratorów zapytań do redakcji i udzielonych na nie na szpaltach pisma odpowiedzi.

W celu dostarczenia gospodyniom wiejskim właściwego materiału oświatowo-zawodowego z zakresu gospodarstwa kobiecego, „Kłosy" wydają bezpłatny dodatek miesięczny „Gospodyni Pomorska".

Prenumeratorom rocznym został rozesłany w postaci premii „Rolniczy Kalendarz Pomorski".

E. REFERAT RADIOWY.

Rok bieżący był drugim rokiem obsługi działu rolniczego Rozgłośni Pomorskiej przez Wydział. Na całość programu składały się: pogadanki, skrzynka rolnicza i komunikaty.

Pogadanek wygłoszono 103 na aktualne zagadnienia z dziedziny: uprawy, hodowli, warzywnictwa i sadownictwa, łąkarstwa, rybactwa, pszczelarstwa, leśnictwa, spółdzielczości rolniczej. oraz przysposobienia rolniczego młodzieży.

Skrzynek rolniczych wygłoszono 17.

Komunikatów Wydziału Oświaty oraz gospodarczo - rolniczych w opracowaniu Wydziału Ekonomicznego dostarczono Rozgłośni do wygłoszenia 336.

F. REFERAT SPOŁECZNO-ORGANIZACYJNY.

1. Okręgowe Rady Rolnicze.

Wszystkie Okręgowe Rady Rolnicze odbyły swe doroczne zebrania, ustalając plan pracy dla swych rejonów na podstawie specjalnie opracowanych planów prac poszczególnych Wydziałów Pom. Izby Rolniczej oraz miejscowych Towarzystw Rolniczych Powiatowych. Na powyższych zebraniach przy udziale pp. Przewodniczących Wydziałów Powiatowych, jako członków Okręgowych Rad Rolniczych, zostały również przeprowadzone projekty preliminarzy budżetowych w dziale popierania rolnictwa dla poszczegónych Samorządów Powiatowych, które następnie prawie bez zmian zostały przyjęte na zebraniach budżetowych Rad Powiatowych.

W ten sposób Okręgowe Rady Rolnicze w dalszym ciągu przyczyniły się poważnie do koordynacji pracy i wysiłków Pomorskiej Izby Rolniczej, Towarzystw Rolniczych Powiatowych oraz Samorządu Powiatowego w kierunku podniesienia stanu rolnictwa na terenie swych okręgów.

2. Współpraca z Pomorskim Towarzystwem Rolniczym.

Należy stwierdzić, że w okresie sprawozdawczym zacieśnienie współpracy z Pomorskim Towarzystwem Rolniczym doznało dalszego pogłębienia. Daje się zwłaszcza zauważyć ten pożądany objaw w coraz bliższym kontakcie Towarzystw Rolniczych Powiatowych ze szkołami rolniczymi Pom. Izby Rolniczej, które są ośrodkami pracy fachowej w terenie.

Bardzo celowym w tym kierunku okazało się wprowadzenie w roku bieżącym wspólnych kwartalnych konferencji w szkołach rolniczych, pracującego na terenie Okręgowych Rad Rolniczych: personelu nauczycielskiego i instruktorskiego Pom. Izby Rolniczej, miejscowych Towarzystw Rolniczych Powiatowych oraz instruktorek Kół Gosp. Wiejskich.

Naczelnik Wydziału, biorąc udział w zebraniach Tow. Roln. Powiatowych Pom. Tow. Roln. oraz Rad Samorządów Powiatowych, stale referował zagadnienia organizacji współpracy z Pomorską Izbą Rolniczą, oraz kontrolował wykonanie jej ze strony personelu szkół rolniczych, będąc jednocześnie w stałym kontakcie z dyrekcją Pom. Tow. Rolniczego.

3. Współpraca z Zrzeszeniem Pomorskich Kół Gosp. Wiejskich.

Współpraca na tym odcinku jest najzupełnej ścisła, kierownictwo pracą fachową i organizacyjną centralizuje się w Wydziale w inspektoracie K. G. W., który równocześnie pełni obowiązki sekretariatu Zrzeszenia.

Rozwój pracy na terenie K. G. W. i jej rezultaty są najlepszym dowodem celowości, opieki i pomocy udzielanej przez Pomorską Izbę Rolniczą Zrzeszeniu Pom. K. G. W.

4. Wycieczki rolnicze.

Wydział przyjął i zorganizował bezpośrednio lub za pomocą szkół rolniczych zwiedzanie gospodarstw rolnych i placówek spółdzielczych na terenie Pomorza 27-miu wycieczkom rolniczym z województw centralnych i wschodnich. Ogółem brało w nich udział przeszło 1500 osób.

Naczelnik Wydziału z tytułu bezpośredniego prowadzenia działu szkolnictwa rolniczego i referatu społeczno-organizacyjnego, oraz sprawowania kontroli nad resztą działów i referatów, miał dni wyjazdowych służbowych w roku sprawozdawczym 123.

V. Leśnictwo.

A. OŚWIATA I PROPAGANDA.

Praca oświatowa i propagandowa wykazuje w porównaniu do roku ubiegłego dalszy postęp wskutek posiadania większych funduszów i zdobytego doświadczenia.

Ogłoszono na temat leśnictwa artykuły w „Kłosach" p. t. „Zaczynamy zalesiać", „Sprawa karczowania poręb", „Nowy sposób otrzymania żywicy", „Grzyby", „Prace jesienne w gospodarstwie leśnym". Poza tym umieszczono w „Kłosach" 18 różnych komunikatów i wyjaśnień na tematy leśne. Podobnie jak w latach 1933 i 1935, urządzono 6-tygodniowy kurs dokształcający dla personelu leśnego. Na kurs stawiło się ogółem 43 kandydatów. Do egzaminu zgłosiło się 11 kandydatów z kursu 1935 r. — 8 z kursu 1933 r. i 20 z kursu 1936 r., razem 39 kandydatów, w tych na podleśniczych 26, na leśniczych 13.

Komisja egzaminacyjna nie mogła 2 kandydatów zgłoszonych do egzaminów uznać za należycie przygotowanych i oceniła ich wiadomości fachowe ujemnie.

Poza kursem dla leśników zawodowych, przeprowadzono podobnie jak w latach ubiegłych (1 i 2 dniowe) kursy z działu leśnictwa w 3 szkołach rolniczych, a mianowicie w Kościerzynie, Pawłowie i Świeciu.

B. ZALESIANIE NIEUŻYTKÓW I OPIEKA NAD LASAMI DROBNEJ WŁASNOŚCI.

Do 1932 roku istniał obowiązek gospodarowania na podstawie programów gospodarstw leśnych także i dla lasów o powierzchni poniżej 30 ha.

Z chwilą nowelizacji ustawy o ochronie lasów, niestanowiących własności Państwa, nastąpiła możliwość zwiększonych wyrębów w lasach drobnej własności. Niewątpliwie podobna sytuacja ujemnie by się odbić mogła na stanie gospodarki leśnej u małorolnych, gdyby Izba w innym kierunku nie przyszła z pomocą. Pomoc ta objawiła się przede

wszystkim w udzielaniu wyczerpujących pouczeń, wskazówek i instrukcyj, szczególnie na zebraniach kółek rolniczych, jak i przez zalecanie zakładania małych szkółek leśnych, celem wyprodukowania niezbędnie potrzebnych, tanich i zdrowych sadzonek na miejscu, oraz przez dostarczanie przez Izbę sadzonek na ulgowych warunkach, tak dla akcji zalesiania nieużytków, jak i gruntów leśnych (halizn — po dokonanych wyrębach), należących do małorolnych. Dopłata na ten cel, za pośrednictwem Izby, obejmowała w roku sprawozdawczym ogólną kwotę 4.668 zł.

Na rachunek powyższych wydatków, z budżetów na rok 1936-37 niektóre wydziały powiatowe (do 31. III. 1937) wpłaciły do kasy Izby na popieranie akcji zalesiania nieużytków ogólną kwotę 1.600 zł (Morski 400 zł, Sępolno 100 zł, Starogard 100 zł, Świecie 500 zł i Tuchola 500 zł). Pod koniec okresu sprawozdawczego, niektóre Wydziały Powiatowe zapowiedziały dalsze wpłaty (po 1. IV. 1937) na powyższy cel (Chojnice 400 zł, Sępolno 100 zł, i Tczew 500 zł) na ogólną sumę 1.000 zł.

Skutek tej pomocy finansowej uwydatnił się w znacznym powiększeniu zalesionych halizn, t. j. leśnych gruntów leżących dotychczas odłogiem, a przede wszystkim w wydatnej akcji zalesiania nieużytków. Gdy bowiem w roku ubiegłym Izba dostarczyła małorolnym ogółem 1.623 tysięcy sadzonek, którym to materiałem zalesiono około 110.8 ha nieużytków, to w roku sprawozdawczym, w następstwie współudziału fachowego Izby, ilość użytych do zalesień sadzonek wzrosła o blisko 300%. Powiększyła się również w roku sprawozdawczym i ilość rolników, zgłaszających się do zalesienia i zamawiających za pośrednictwem Izby sadzonki, a to: ze 142 w roku 1935/36 — do 262 w roku 1936/37.

Czynny udział Izby przy zalesianiu tych obszarów, jak i w dziedzinie opieki nad drobną własnością leśną, uwydatnił się na skutek częstego delegowania przez Izbę do właściwych ośrodków swego fachowca, inspektora leśnictwa, który objął swą działalnością 214 miejscowości (w tym 48 kółek rolniczych wraz z T. R. P.), w 15 powiatach, zużywając w tym celu w roku sprawozdawczym, ogółem 82 dni pracy w terenie i obsługując w ten sposób pod względem techniczno-leśnym i społeczno-gospodarczym ponad 12.000 ha powierzchni manipulacyjnej.

Wyniki akcji zalesiania nieużytków w czasie sezonu 1936/37 pod fachowym kierownictwem Izby, na terenie województwa pomorskiego, przedstawiają się następująco:

w 15 powiatach, w 91 miejscowościach, zalesiono 270.6 ha, przy czym, przy fachowej pomocy Izby zużytkowano 4.230 tysięcy sadzonek, z czego 90.3% szpilkowych (głównie sosny, b. nieznacz-

nie świerka), a 9.7% liściastych (głównie brzozy, a tylko nieco olchy).

Podczas gdy w ub. roku 1935/36 założono pod wskazówkami i opieką Izby małych szkółek leśnych u 6 drobnych rolników na powierzchni około 30 arów, to w roku sprawozdawczym akcję tą Izba rozszerzyła i pogłębiła pod względem fachowym i organizacyjnym, na skutek czego zaprowadzono w trzech powiatach (Chojnice, Kościerzyna i Świecie) 22 szkółek u poszczególnych rolników z drobnej własności leśnej i u właścicieli nieużytków, na ogólnej powierzchni 60.5 arów. Nadto dla zainteresowanych rolników Izba przygotowała do bezpłatnego przydziału 20.15 kg nasienia sosnowego, celem obsiewu wymienionej powierzchni małych szkółek, w ciągu kwietnia 1937 r.

Niezależnie od powyższego, celem zabezpieczenia sobie na następny rok materiału sadzonkowego, a pochodzącego z własnej produkcji, przygotowano w ciągu roku sprawozdawczego (jesienią 1936 roku i wczesną wiosną 1937 r. — 21 szkółek własnych o ogólnej powierzchni 157.0 arów w 10 powiatach (Chełmno, Chojnice, Działdowo, Kartuzy, Kościerzyna, Morski, Sępolno, Świecie, Tczew, Toruń i Tuchola). Do obsiewu i tych szkółek Izba przygotowała 223.90 kg nasion leśnych.

W roku sprawozdawczym Izba sporządziła program gospodarstwa leśnego u 1 rolnika w powiecie chojnickim (Wiele) dla lasu ochronnego o powierzchni ogólnej 34,97 ha.

Z uznaniem należy podkreślić bezinteresowną współpracę społeczną z Izbą, tak niektórych właścicieli lasów, jak i leśników prywatnych, oraz leśniczych z administracji Lasów Państwowych, a także pomoc organizacyjną w terenie ze strony wszystkich Towarzystw Rolniczych Powiatowych i przeważnej części kółek rolniczych.

C. ORGANIZACJA GOSPODARSTW LEŚNYCH.

Do ważnych zadań gospodarczych zalicza Izba urządzenie gospodarstw leśnych. Ruch w tym dziale był w roku sprawozdawczym dość ożywiony ze względu na kończący się u wielu właścicieli lasów 10-cio letni okres gospodarczy, na który zwykle sporządza się plany leśne. Poza tym wykonano 4 elaboraty oszacowania wartości gospodarstw leśnych.

Prace wymienione przedstawiają się ilościowo, jak następuje:

L. p.	Rodzaj pracy	Obszar w ha	Ilość objektów	Uwagi
1	Taksacje lasów z uzupełniającymi pomiarami	2.173.07	10	
2	Taksacje lasów z nowymi pomiarami	227.20	3	
3	Wykończone plany gospod. leśnych	4.305 11	23	lasy m. Grudziądza, maj.ı Kamienica, Parchowo, Rodzone
4	Szacowanic lasów	3.130.00	4	
	Razem . .	9.837.60	40	

Dla dokonania powyższych czynności zużyto 90 dni wyjazdowych.

Celem utrzymania stałego kontaktu z właścicielami lasów, Izba powadzi od szeregu lat dział poradnictwa fachowego za ustaloną ryczałtową opłatą. Stała porada leśna pozwala na szczegółowy wgląd w stan zagospodarowania lasów i na wpływanie w kierunku prowadzenia prawidłowej gospodarki.

Ilość korzystających ze stałej porady leśnej obejmowała w roku sprawozdawczym razem 72 gospodarstw leśnych z ogólnym obszarem 32.285 ha.

Inspekcje leśne obejmują również zagadnienia zalesiania nieużytków. Udzielone na miejscu wskazówki i porady łączą się ostatecznie w udzielaniu pomocy przy nabywaniu zdrowych i niedrogich sadzonek. Dział ten jednak Izba stopniowo likwiduje, w miarę postępującej propagandy zakładania na miejscu własnych szkółek leśnych, tak u większej, jak i u mniejszej własności. Po zorganizowaniu dostatecznej ilości szkółek, mogących zaspokoić zapotrzebowanie, Izba dział ten będzie mogła znieść w przeświadczeniu, iż pośrednictwo nabywania sadzonek leśnych okaże się zbędnym.

Dla dokonania wymienionych czynności inspekcyjnych, zużyto 54 dni wyjazdowych.

W roku sprawozdawczym korzystało z pośrednictwa Izby w zakresie dostarczania sadzonek 13 właścicieli lasów, a potrzebujących nasion leśnych było w tymże roku 31. Wynika z tego, że wysiłki Izby osiągają właściwy skutek przez stałe pouczanie zainteresowanych.

Ilość dostarczonych sadzonek za pośrednictwem Izby, wynosiła w roku sprawozdawczym 124.100 sztuk, przeważnie gatunków szpilkowych i 755 kg nasion leśnych.

Ochronę lasów w dziale zwalczania osutki sosnowej ułatwiano, umożliwiając opryskiwaniem upraw przy pomocy bordoliny, jako dotychczas najlepszego i najbardziej przystępnego środka. Dla ułatwienia właścicielom lasów nabycia potrzebnego siarczanu miedzi po cenie znacznie tańszej, niż w handlu detalicznym, Izba, zbierając pojedyncze zamówienia, pośredniczyła w dostawie tego środka wprost z fabryki, oszczędzając zainteresowanym zabiegów i wyższych kosztów. Z tej pomocy korzystało w roku sprawozdawczym 10 właścicieli lasów, którym dostarczono 1.400 kg siarczanu miedzi. Celem umożliwienia spryskiwania upraw sosnowych bordoliną, Izba wypożyczała kolejno 3 posiadane opryskiwacze w Inspektoracie Leśnictwa. Poza tym udzielano porad ustnych i pisemnych w sprawach dotyczących ochrony lasów.

Księgowość leśną dostosowaną do lokalnych warunków prowadziła Izba w szeregu gospodarstw leśnych. O praktyczności ksiąg rachunkowych Izby, świadczyć może ta okoliczność, że ruch sprzedażny utrzymał się na ogół na poziomie roku ubiegłego, a kwota uzyskana ze sprzedaży wynosiła 357.31 zł. Dowodzi to również, że ruch sprzedażny drewna w roku sprawozdawczym powiększył się znacznie.

D. CZYNNOŚCI OGÓLNE.

Z całokształtu swych czynności, zdawała Izba stale ustną i pisemną relację Inspektoratowi Ochrony Lasów przy Urzędzie Wojewódzkim Pomorskim. Współpraca na tym polu rozwijała się coraz intensywniej, opierała się na stałym kontakcie i była korzystną.

Niezależnie od tego, Izba utrzymywała stały kontakt i współpracowała z następującymi organizacjami:

1. ze Związkiem Właścicieli Lasów Prywatnych na Pomorzu;
2. z Pomorskim Towarzystwem Łowieckim;
3. ze Związkiem Leśników Rz. P. Oddział Pomorski, Sekcja Leśników Prywatnych w Grudziądzu.

Funkcje kierownika względnie sekretarza pierwszych dwuch organizacji pełnił kierownik Inspektoratu Leśnictwa Izby.

VI. Organizacja gospodarstw.

Metodyka, cele i zadania akcji organizacji gospodarstw małych w roku sprawozdawczym utrzymane zostały bez zmian, jak w roku ubiegłym (vide „Sprawozdanie Pomorskiej Izby Rolniczej za rok 1935/36, str. 25—27").

W roku sprawozdawczym szczegółowo akcja organizacji gospodarstw przedstawia się następująco: opieką indywidualną objęto miejscowości 56, gospodarstw 99,

w tym pierwszy rok opieki 18 gospodarstw — 18%
w tym drugi rok opieki 24 gospodarstw — 24%
w tym trzeci rok opieki 26 gospodarstw — 26%
w tym czwarty rok opieki 31 gospodarstw ± 32%

Z 99 gospodarstw objętych opieką indywidualną, w ciągu roku sprawozdawczego odpadło spod opieki 8 gospodarstw —8%; zakończyło okres opieki 32 gospodarstw — 32%; przeszło pod opiekę na rok 1936/37 — 59 gospodarstw ± 60%.

Rachunkowość systemu inż. Curzytka i „Kasę drobnego rolnika" prowadziło 40 gospodarstw.

Opieką terenową objęto: miejscowości 59, gospodarstw 973.

Opieką ściślejszą terenową objęto: 58 miejscowości spośród objętych opieką indywidualną. W tych miejscowościach przeprowadzono konkursów drobiowych 24, 46 zespołów przysposobienia rolniczego młodzieży i 30 konkursów budowy gnojowni.

Opieką zbiorową objęto: miejscowości powstałych z parcelacji 1935 i 1936 roku — 65, gospodarstw 1189.

LICZBOWY WYNIK PRAC INSTRUKTORSKICH.

Opieka indywidualna.

Dla gospodarstw, w których opieka została zakończona i które pozostały nadal pod opieką w liczbie (32 + 59) = 91, wykonano:

1. obliczeń zapotrzebowania pasz na rok następny dla 91 gospodarstw;
2. planów zasiewów na rok następny dla 91 gospodarstw;
3. preliminarzy pasz i zboża dla 91 gospodarstw;
4. planów zagospodarowania sadów dla 85 gospodarstw;
5. projektów zagospodarowania osad w kompletny inwentarz żywy dla 91 gospodarstw;
6. orientacyjnych obliczeń zapotrzebowania paszy dla projektowanej liczby;
7. kompletnego inwentarza żywego dla 91 gospodarstw;
8. uzasadnień projektowanego płodozmianu dla 91 gospodarstw;
9. podział pól i płodozmian dla 91 gospodarstw;
10. przejścia do płodozmianu dla 91 gospodarstw.

56 miejscowości objętych opieką indywidualną instruktorzy odwiedzili 519 razy, czyli przeciętnie jedną miejscowość więcej niż 8,5 razy na rok.

99 gospodarstw, będących pod opieką indywidualną, w ciągu roku otrzymało na miejscu 844 porad instruktorskich, czyli przeciętnie na 1 gospodarstwo (od 4 do 9), przeciętnie przeszło 8,5 porad.

Opieka terenowa.

58 miejscowości objętych opieką terenową odwiedzili instruktorzy 515 razy, czyli przeciętnie jedną miejscowość prawie 6 razy.

W czasie tych odwiedzin zlustrowano gospodarstwa i udzielono porad sezonowych 1343.

Opracowano skróconych projektów org. gosp. dla 2 gospodarstw.

Zorganizowano 7 lustracyj zbiorowych gospodarstw.

W sezonie zimowym odbyto 169 kursów organizacyj gospodarstw.

W Kółkach Rolniczych wygłoszono 139 pogadanek.

Instruktorzy wzięli udział w zebraniach organizacyj rolniczych swych rejonów 120 razy, a na zjazdach różnych instytucyj, poza rejonem swojej działalności, 39 razy.

W poradniach w dni urzędowania przyjęto 1500 interesentów.

W miejscowościach objętych opieką terenową i zbiorową pracuje 79 Kółek Rolniczych, 40 Kół Gospodyń Wiejskich, 33 Kół Producentów trzody.

Opieka ściślejsza terenowa.

Przeprowadzono do końca 5 konkursów budowy gnojowni przy udziale 60-ciu gospodarstw. Wydano nagród kosztem 339 zł, w naturze

(15 q żyta Włoszanowskiego I odsiew, i 7,5 q kainitu, przy czym kainit otrzymano od T. E. S. P-u bezpłatnie). W miejscowościach objętych opieką były prowadzone 41 grup przysp. roln. młodzieży, 22 konkursy drobiowe, założono 29 konkursów budowy gnojowni.

Opieka zbiorowa.

Objęto nią 65 miejscowości i 1189 gospodarstw, powstałych z parcelacji 1935 i 1936 r. 38 miejscowości z parcelacji 1935 r. — gospodarstw 519 zakończyło okres opieki zbiorowej i przeszło 469 gospodarstw i 50 gogospodarstw opiekę indywidualną.

Miejscowości te odwiedzono 824 razy, czyli jedną miejscowość przeciętnie około 12,6 razy w ciągu roku sprawozdawczego.

W ciągu tego czasu udzielono 4534 porad, czyli na 1 gospodarstwo przeciętnie około 4 porady, przy tym sporządzono dla wszystkich gospodarstw, które ukończyły okres opieki zbiorowej:

1. uzasadnienie projektu zagospodarowania;
2. podział pól i płodozmian;
3. przejście do płodozmianu;
4. plan zagospodarowania sadu.

Instruktorzy.

Zatrudnionych było instruktorów 11. Przepracowali 114,5 miesięcy, zamiast 132, gdyż 17,5 mies. odeszło na urlopy i praktyki oraz kursy w Warszawie, wyjeżdżając 2002 dni, czyli na 1 instruktora wypada 182 dni wyjazdowych rocznie, a przeciętnie na miesiąc przeszło 17 dni wyjazdowych.

Zjazdów instruktorów odbyto dwa: jeden 18 i 19 września 1936 r., drugi 10 i 11 marca 1937 r. w Toruniu w Pomorskiej Izbie Rolniczej. — W dniu 15—19 czerwca odbył się zjazd inspektorów organ. gosp. m. izb rolniczych.

VII. Ekonomika i Statystyka.

Ogólne zagadnienia polityki rolniczo-gospodarczej.

Cechą charakterystyczną okresu sprawozdawczego był wprawdzie powolny, jednak systematyczny wzrost cen produktów rolniczych, i to zarówno w dziedzinie produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej. Spadek cen w niektórych miesiącach posiadał charakter wyłącznie sezonowy i nie zatrzymywał ogólnej linii wzrostu. Zjawiska te przypisać należy zmienionej polityce gospodarczej, prowadzonej na odcinku rolnictwa. Utrzymując zasady polityki gospodarczej, stosowane w roku poprzednim 1935/36, ustalone wytyczne polityki zbożowej na rok 1936/37 szły w kierunku obniżki zwrotów cła (t. zw. premia) na artykuły zbożowe, natomiast uzyskane tą drogą oszczędności wykorzystane zostały na powiększenie pozycyj popierania eksportu hodowlanego. W ustaleniu zasad polityki zbożowej na okres bieżącego roku gospodarczego, które w zasadniczych liniach nie odbiegały od zasad ustalonych na rok gospodarczy 1935/36 — Izba Rolnicza brała udział w posiedzeniach, zwoływanych przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych, na których przedstawiane były regionalne potrzeby rolnictwa Pomorskiego.

O ile wyniki prowadzonej polityki gospodarczej na odcinku podniesienia cen były wybitnie dodatnie, to jednakże należy stwierdzić, że potencjonalność produkcji rolnictwa Pomorskiego pozostaje nadal na linii pochyłej, odbiegając znacznie od poziomu przed wojną i z okresu lat 1928/30, oraz w przeciwieństwie do podnoszącej się linii wzrostu dla całego kraju, a szczególnie województw wschodnich.

Na podstawie cyfr, ustalonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, zmiany w produkcji rolnej województwa Pomorskiego przedstawiają się następująco:

Zbiory 4 zbóż w %%.

	1909 13	1928/30	1934/36
Polska	100.0	109 0	107.7
Wojew. Pomorskie	100.0	88 5	78.9

Ziemniaki.

	1909/13	1928/30	1932/36
Polska	100.0	121.4	134 8
Wojew. Pomorskie	100.0	82,4	78.7

Pogłowie zwierząt.

	Koni		Bydła		Trzody chlewnej	
	1929	1936	1929	1936	1929	1936
Polska	100.0	94.4	100.0	112.6	100,0	146 1
Wojew. Pomorskie	100.0	97.0	100 0	102,0	100.0	124.0

Przerób mleka podniósł się w stosunku do roku 1928 (biorąc za podstawę rok 1928 — 100%):

w Polsce w roku 1935 do 178%;

w Wojew. Pom. w roku 1935 tylko do 137%.

W związku z tym udział województwa Pomorskiego w przerobie mleka w stosunku do całej Polski, który wynosił w roku 1928 — 18,7%, spadł do 14,4%.

Należy podnieść, że na Pomorzu zbiory z roku 1936 wypadły wyjątkowo niekorzystnie, w związku z czem powołana została przez p. Wojewodę Pomorskiego, na skutek zabiegów organizacyj rolniczych, Wojewódzka Komisja Klęskowa dla stwierdzenia wysokości ubytku zbiorów w porównaniu z przeciętnymi normalnymi zbiorami i na podstawie zebranych przez zimę materiałów został opracowany plan pomocy dla okolic dotkniętych klęskami.

Regionalne potrzeby Pomorza.

Powyżej krótko scharakteryzowane położenie rolnictwa Pomorskiego równocześnie nakreśliło ramy działalności Wydziału Ekonomicznego dla obrony interesów rolnictwa Pomorskiego.

Giełda Zbożowo-Towarowa w Bydgoszczy.

Wydział Ekonomiczny podtrzymywał nadal ścisły kontakt i współpracę z Giełdą Zbożowo-Towarową w Bydgoszczy, biorąc udział w Komisji Notowań Cen, szczególnie w tych okresach, gdy następowała gwałtowna zniżka, lub też w sposób niczem nieumotywowany spadały ceny zbóż. Dzięki interwencji na giełdzie zniwelowano nienormalne zjawisko wyso-

kiego kształtowania się cen w pierwszych 8 dniach miesiąca kalendarzowego, a spadku w dniach następnych. Zjawisko to było wywołane spekulacją kilku firm, dostarczających żyto do Gdańska. Współpraca z Giełdą pozwoliła na unormowanie ceny otrąb i ustalenie bardziej racjonalnego dla niej stosunku odnośnie do żyta i pszenicy.

Bezpośrednie dostawy ziemiopłodów przez producenta.

Chcąc związać bezpośrednio producenta z odbiorcą, Izba Rolnicza nawiązała kontakt z Intendenturą, która zobowiązała się odebrać wprost od rolników i spółdz. roln. handl. całe zapotrzebowanie żyta i owsa. Mimo opracowania w szczegółach planu działania, napotkano na pewną niechęć ze strony spółdzielni do współpracy z wojskiem, co tłómaczono dość rygorystycznymi wymaganiami technicznymi, jak i przewlekłą procedurą płatności, natomiast sami rolnicy tylko w nieznacznej ilości dostarczyli zboże intendenturze.

Mimo, że usiłowania te nie dały pełnych rezultatów, Izba Rolnicza nadal kontynuuje swą działalność w określonym powyżej kierunku i należy spodziewać się, że przy rozwinięciu dalszej propagandy i zainteresowania przez organizacje rolnicze powiatowe szerszych warstw rolników, sprawa bezpośrednich dostaw do wojska w przyszłym roku gospodarczym wyda pożądane wyniki. Niezbędnym jest jednak ściślejsze współdziałanie spółdzielni na Giełdach w okresie zakupu zboża przez wojska od spółdzielni, gdyż w tym czasie notowania, szczególnie owsa, poczynają zniżkować. Również Izba zachęcała rolników do bezpośrednich dostaw dla oddziałów wojskowych, domów karnych i instytucyj publicznych.

Celem zapewnienia rolnictwu pełnych korzyści ze skontyngentowanego eksportu płodów rolnych, Izba organizowała dostawy trzody chlewnej wprost od producenta do bekoniarni i gęsi dla eksporterów.

W związku z tym Izba interweniowała, czy to w Komisji Porozumiewawczej rolnictwa i przetwórstwa w Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych, czy też w Zrzeszeniu Esporterów drobiu i Ministerstwach.

Młynarstwo Pomorskie znalazło się w okresie sprawozdawczym w wyjątkowo trudnym położeniu z uwagi na to, że podaż zboża na Pomorzu, z powodu nieurodzaju była niedostateczna i układ taryf przewozowych kolejowych preferował wywóz zbóż z województw południowych i wschodnich. W związku z tym i na skutek zabiegów Syndykatu Eksportowego Młynów Pomorskich, Izba Rolnicza poparła wnioski młynarstwa, idące w kierunku zmiany przepisów taryfowych, mających na celu

przywrócenie konkurencyjności dowozu zboża i dostawy mąki przez młyny Pomorskie na eksport i do większych ośrodków w Polsce.

W swych wystąpieniach Izba Rolnicza, szczególnie podkreśliła ten moment, że dalsze pogłębienie, rysującego się w przemyśle młynarskim, przesilenia, musiałoby niekorzystnie odbić się na położeniu wsi Pomorskiej przez to, że rolnictwo utraciłoby w młynach handlowych poważnego bardzo odbiorcę na zboże i z tego powodu mogłyby powstać duże trudności w finansowaniu zbiorów.

W związku z zagadnieniem młynarstwa, Izba, a przede wszystkim Komisja Ekonomiczna wielokrotnie zajmowała się ceną otrąb, jako środka produkcji hodowlanej, interweniując w tej sprawie u władz centralnych i na Giełdzie.

Również zajęto się sprawą kosztów przemiału przez młyny przemysłowe oraz gospodarskie, domagając się ich obniżki.

ZBYT PRODUKTÓW ZWIERZĘCYCH.

Trzoda chlewna.

W okresie sprawozdawczym, sprawa zbytu produktów hodowlanych przedstawiała się dla rolnictwa Pomorskiego niekorzystnie. Po zawarciu traktatu niemieckiego, jak również nowego porozumienia z Wiedniem co do eksportu trzody chlewnej, oraz w związku z tendencjami woj. wschodnich, budowania na ich terenie nowych przetwórni mięsnych, województwa te podniosły problem równomiernego rozłożenia kontyngentu eksportowego trzody chlewnej żywej i mięsa na teren całego Państwa. Istotnie znaczne podniesienie pogłowia trzody chlewnej na terenie województw wschodnich i centralnych, zaktualizowało sprawę zdjęcia nadwyżek świń z tych terenów, gdyż tanie świnie na wschodzie automatycznie obniżały cenę świń na zachodzie. Dlatego też słusznym było i leżało w interesie rolnictwa zachodniego możliwie najszybsze zlikwidowanie nadwyżek trzody chlewnej w tamtych województwach. Ze strony jednak zarówno organizacyj rolniczych, jak i władz państwowych, został wywarty silny nacisk w kierunku rozłożenia kontyngentów eksportowych i usztywnienia ich na terenie województw wschodnich. Firmy eksportujące zostały zmuszone do nabywania świń na wschodzie. Firmy te, spostrzegłszy różnicę w cenie, nabywały na wschodzie trzodę chlewną nie tylko do Niemiec, ale również i do Wiednia, a co najważniejsze, także i na konsumcję wewnętrzną krajową i przywożąc świnie ze wschodu do Łodzi, Poznania, czy Katowic, obniżały cenę rynkową w tych ośrodkach. Ten stan rzeczy doprowadził do tego, że Izba Rolnicza musiała interweniować nie tylko

w Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych, ale również na terenie Związku Izb i Organizacyj Rolniczych i Ministerstw, o każdą niemal świnię eksportową. Dzięki tym wystąpieniom udało się częściowo wywalczyć dla Pomorza kontyngent trzody chlewnej do Niemiec i Wiednia, jak również spowodować utrzymanie kontyngentu bekonowego na Pomorzu.

W zakresie polityki gospodarczej, na odcinku hodowlanym, Wydział Ekonomiczny w ścisłym porozumieniu z Wydziałem Hodowlanym utrzymywał kontakt z organizacjami eksporterów żywca i przetworów mięsnych, oraz brał udział w odnośnych konferencjach, zwoływanych czy to przez władze centralne, czy przez organizacje rolnicze, a szczególnie w Komisji porozumiewawczej i kontraktowej Związku Eksporterów bekonu i Artykułów Zwierzęcych.

Sprawa wywozu gęsi z Pomorza do Niemiec.

Od sierpnia 1936 r. Izba Rolnicza czyniła zabiegi o przyznanie dla województwa Pomorskiego wyższego kontyngentu eksportowego do Niemiec. W początku października ub. r. Izba uzyskała zapewnienie, że kontyngent ten zostanie ustalony na 30—35 tysięcy sztuk gęsi. Przy końcu października po kilku konferencjach, jakie delegaci Izby odbyli ze Związkiem Izb i Org. Roln., ze Związkiem Eksporterów Drobiu, z Dr. Siebeneichenem, przewodniczącym Komisji Mieszanej Polsko-Niemieckiej, z Dr. Pilchem, nacz. wydz. w Min. Roln., Instytutem Eksportowym i z Min. Przem. i Handlu, Izba otrzymała zawiadomienie, że kontyngent został ustalony na 35.000 sztuk i że ma być wywieziony do 15 grudnia rb. przez członków Związku Eksporterów Drobiu.

Realizacja tej uchwały napotkała jednakże na duże trudności przede wszystkim z tego powodu, że wyznaczone przez Związek Eksporterów Drobiu firmy, mające swą siedzibę w innych województwach, i nie znające lokalnych warunków i stosunków na Pomorzu, zraziły sobie dostawców. W końcowym efekcie jedynie nieznaczna część wyznaczonego kontyngentu Pomorskiego została zakupiona i wywieziona z Pomorza, w tym na spędach urządzonych przez organizacje rolnicze jedynie 1.200 szt. Dokładnej cyfry wywozu podać nie można ze względu na to, że poważniejsze ilości gęsi idą przez Gdańsk, a Komisja Rozdzielcza dla zbytu artykułów rolnych nie prowadzi oddzielnej statystyki dla gęsi, lecz łącznie dla drobiu w ogólności.

Korzystając z doświadczeń roku ubiegłego, Izba Rolnicza dołoży wszelkich starań, ażeby w przyszłym roku kontyngent wywozu gęsi dla Pomorza został podniesiony, wyznaczone zostały odpowiednie firmy han-

dlowe oraz, ażeby zakup odbywał się wyłącznie na spędach dla ułatwienia kontroli cen płaconych producentowi.

ZAGADNIENIA OBCIĄŻEŃ ROLNICTWA.

Na podstawie danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego stwierdzono, że ciężary, ponoszone przez rolnictwo pomorskie z tytułu podatków, jest znacznie większe niż w innych województwach (wschodnich, południowych), co dobitnie ilustrują poniżej pomieszczone cyfry:

Na 1 mieszkańca podatków bezpośrednich przypada:

w Poznańskim	29,18 zł
w Łodzi	25,86 zł
na Pomorzu	21,36 zł
w Warszawie	11,74 zł
w Lublinie	8,19 zł
na Polesiu	4,91 zł

Podatek gruntowy z 1 ha wynosi:

na Polesiu	0,49 zł
na Pomorzu	2,89 zł
w Poznańskim	3,72 zł

w tych warunkach Izba Rolnicza zmuszona była poświęcić dużo uwagi sprawom podatkowym w obronie słusznych interesów rolnictwa wobec władz skarbowych. Dlatego też z Izbą Skarbową w Grudziądzu odbyto szereg konferencji w sprawie podatku dochodowego, a w szczególności w sprawie ustalenia norm średniej dochodowości, specjalnych norm dla upraw plantacyj buraczanych, ustalenia miejsc i terminów poboru podatków bezpośrednich i pośrednich, szybkiego załatwienia odwołań podatkowych oraz szeregu innych spraw pomniejszych.

Obecnie w opracowaniu są rozporządzenia wykonawcze do ustawy o nowej klasyfikacji gruntów dla wymiaru podatku gruntowego. W związku z tym istnieje konieczność opracowania nowych okręgów ekonomicznych. W pracach nad przygotowaniem odpowiednich metod, przy pomocy których ma nastąpić wyszacowanie okręgów ekonomicznych rolniczych, Izba Rolnicza przyjmuje żywy i bezpośredni udział, zarówno w Biurze Ekonomicznym w Poznaniu, jak i w Związku Izb i Org. Roln. w Warszawie. Podkreślić należy, że niektóre wnioski Izby w tym zakresie wpłynęły na odpowiednie nastawienie osób, opracowujących to zagadnienie.

ZAGADNIENIE KREDYTU I ZADŁUŻENIE ROLNICTWA.

Podług wyników badań, publikowanych przez Państwowy Instytut Puławski, zadłużenie drobnej własności najmniej spadło na terenie województw zachodnich. Gdy na 1 lipca 1935 r. zadłużenia w stosunku do sumy na dzień 1 lipca 1931 r. w województwach południowych spadły o 45%, w województwach centralnych o 39%, w województwach wschodnich o 28.2, to w województwach zachodnich tylko o 14.5%. Jeżeli chodzi o kredyt zorganizowany, to w tym samym czasokresie zadłużenie w nim na obszarze województw centralnych i południowych zmniejszyło się przeciętnie o 35%, na terenie województw zachodnich wzrosło o 7%. W roku 1936 należy się liczyć z pewną obniżką w tym typie zadłużenia rolniczego, jednak procentowy stosunek obniżki nie da się porównać ze stosunkiem w innych województwach.

Opierając się na powyższym materiale analitycznym, Izba Rolnicza opracowała szereg wniosków, czy to dla Komisji martinowskiej, czy dla Związku Izb i Org. Roln., przedstawiając konieczność zniwelowania zadłużenia, szczególnie w kredycie zorganizowanym. Stanowisko Izby Rolniczej co do uregulowania zadłużenia rolniczego przejawiło się w memoriałach, przedłożonych przez przedstawicieli rolnictwa Panu Prezydentowi Rzplitej oraz Panu Ministrowi Rolnictwa i Reform Rolnych, jak i w szeregu opiniach, wypowiadanych w stosunku do projektów ustawowych.

Biorąc pod uwagę, że przez szereg lat ostatnich gospodarstwa rolne nie uzupełniały, z powodu braku gotówki, swego stanu inwentarzy martwych, Izba Rolnicza występowała z wnioskiem o spowodowanie Banków Państwowych do udzielania rolnikowi dogodnego kredytu na zakup maszyn i narzędzi rolniczych.

Pragnąc utrzymać ceny zbóż na pewnym ustabilizowanym poziomie z tendencją wzrostu, jeszcze przed żniwami Izba wystąpiła do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych z memoriałem w sprawie przeznaczenia większej ilości gotówki na kredyt zastawowy zbóż, oraz na kredyt zaliczkowy dla drobnej własności.

Izba wyszła i z tego założenia, że należy umożliwić także kupiectwu finansowanie zakupu zboża, gdyż w ten sposób kupiec, mając w ręku większą ilość pieniędzy, będzie mógł łatwiej zdjąć na rynku lokalnym większe ilości zboża. Z tych względów Izba wystąpiła razem z Izbą Przemysłowo-Handlową w Gdyni z wnioskiem o przeznaczenie przez Państwowy Bank Rolny poważniejszych kredytów na finansowanie zakupu zboża tak przez Spółdzielnie, jak i przez firmy prywatne. Wniosek ten został

przychylnie załatwiony i na Pomorze przeznaczono około dwa miliony złotych z obniżonym oprocentowaniem do 4½% od sta w stosunku rocznym.

W końcu należy wspomnieć o wystąpieniach Izby Rolniczej o przydział większych kredytów na spłaty rodzinne przy działach majątkowych; wnioski te dały pozytywne rezultaty.

Na uwagę zasługuje podjęta wspólnie z Izbą Przemysłowo-Handlową akcja w kierunku wzmożenia aktywności bankowości polskiej na Pomorzu i wzięcia przez nią czynnego udziału w jak najszerszym finansowaniu życia gospodarczego. Reprezentanci samorządu rolniczego Pomorza odbyli w tym celu konferencję z władzami Banku Związku Spółek Zarobkowych w Poznaniu, która miała na celu pobudzenie tego banku do większej aktywności, a gdyby to nie nastąpiło, są w opracowaniu projekty rozbudowy bankowości polskiej na Pomorzu.

ZAGADNIENIE SPÓŁDZIELCZE.

Podobnie jak w latach poprzednich, Izba Rolnicza poświęcała dużo uwagi zagadnieniom spółdzielczości rolniczej i pozostawała w ścisłym kontakcie z Okręgowym Związkiem Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo Gospodarczych w Toruniu.

Chcąc ułatwić zbyt zboża, Izba Rolnicza zainteresowała Powiatowe Towarzystwa Rolnicze sprawą Spółdzielni Rolniczo-Handlowych, zachęcając je do powolnej i ostrożnej akcji organizacyjnej, szczególnie w powiatach, nieposiadających dotychczas ani sprawnego kupiectwa prywatnego, ani innych polskich placówek zbytu. Do takich należą przede wszystkim powiaty: Morski, Sępoleński, Wąbrzeski. Sprawa ta jest dalej w opracowaniu i będzie przedmiotem dalszych w tym kierunku starań. Ze Związkiem Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych w Toruniu, Wydział nawiązał kontakt w sprawie zbadania potrzeby utworzenia na Pomorzu specjalnej centrali rolniczo-handlowej, względnie o ściślejsze powiązania Pomorskich Spółdzielni z Centralą Rolników.

W wyniku tych zabiegów, Centrala Rolników powołała do życia w Toruniu swą delegaturę, która ma być łącznikiem między Spółdzielniami a Centralą Rolników.

OPINIOWANIE USTAW W ZAKRESIE ROLNICTWA.

Opiniowanie ustaw zostało skoncentrowane w Wydziale Ekonomicznym z tym, że Wydział w tym zakresie ma utrzymywać najściślejszy kontakt i współpracę z innymi Wydziałami Izby. Takie postawienie sprawy

jest słuszne, gdyż nie chodzi o zaopinowanie projektu ustawy, ani z punktu widzenia techniki produkcyjnej, ani z uwagi na finezję prawną, lecz z punktu widzenia daleko-falowej polityki gospodarczej. Z tym nastawieniem zaopiniowała Izba następujące projekty ustaw:

1. ustawę mleczarską wraz z 3 rozporządzeniami;
2. projekt ustawy o skumulowaniu wszelkich dodatków do podatku gruntowego;
3. projekt ustawy o podatku wyrównawczym;
4. projekt ustawy drogowej;
5. projekt rozporządzenia, dotyczący zasad postępowania układowego dla spółdzielni rolniczo-handlowych;
6. projekt ustawy o kasach targowych;
7. projekt ustawy o uznaniu pewnych działów przemysłu rolniczego za instytucje o charakterze rolniczym;
8. projekt ustawy o zwalczaniu chorób zwierzęcych;
9. projekt ustawy o aukcjach;
10. kilka projektów z zakresu ustawodawstwa oddłużeniowego.

WSPÓŁPRACA Z ORGANAMI PAŃSTWOWYMI I ORGANIZACJAMI GOSPODARCZYMI ORAZ DZIAŁALNOŚĆ KOMISJI EKONOMICZNEJ.

W związku z powyżej krótko scharakteryzowanymi pracami, zachodziła konieczna potrzeba brania bezpośredniego udziału w konferencjach, zwoływanych, czy to przez władze, czy też przez organizacje rolnicze z Związkiem Izb i Organizacyj Rolniczych w Warszawie, oraz Biurem Ekonomicznym w Poznaniu na czele.

W okresie sprawozdawczym było ogółem poza siedzibą Izby Rolniczej 79 wyjazdów służbowych personelu Wydziału Ekonomicznego, zajmujących 119 dni podróży, w tym:
nacz. Wydz. Ekonom. mgr. Głębowicz 43 wyjazdów — 62 dni podróży;
st. referent Wydziału Ekonom. Manthey 19 wyjazdów — 22 dni podróży;
referent Wydziału Ekonom. mgr. Radtke 19 wyjazdów — 28 dni podróży.

Poza tym Wydział Ekonomiczny utrzymywał w zakresie spraw ekonomicznych ścisły kontakt z miejscowymi władzami administracyjnymi, oraz pozostawał w ściślejszym porozumieniu z Towarzystwami Rolniczymi Powiatowymi.

Ważniejsze zagadnienia gospodarcze były przedstawiane Komisji Ekonomicznej w celu zasięgnięcia jej opini, zanim opracowanie przedłożono miarodajnym czynnikom.

W okresie sprawozdawczym odbyły się 4 posiedzenia Komisji Ekonomicznej, na których omawiano i ustalano poglądy Izby Rolniczej w takich sprawach, jak:

program polityki zbożowej i hodowlanej na rok 1936/37, sprawy utworzenia przymusowego zrzeszenia producentów krochmalu, udział Izby Rolniczej w Radzie Handlu Zagranicznego, przedyskutowanie planu pracy i budżetu Wydziału Ekonomicznego na rok 1937/38, sprawa określenia minimum obszaru dla gospodarstw samodzielnych na Pomorzu.

DZIAŁALNOŚĆ PUBLICYSTYCZNA I ADMINISTRACYJNO-PRAWNA.

Działalność publicystyczna była kontynuowana w okresie sprawozdawczym w ramach dotychczasowych. Opracowywano periodyczne sprawozdania kwartalne i miesięczne dla Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych oraz innych urzędów i instytucyj, których działalność łączy się z pracami Izby Rolniczej.

Poza tym umieszcza się w „Kłosach" krótkie omówienie aktualnych spraw polityki gospodarczej i posunięć ustawodawczych w dziedzinie skarbowej, socjalnej, organizacji zbytu itd.

Ponadto prowadzi się działalność informacyjną przez rozsyłanie komunikatów do prasy pomorskiej o aktualnych zagadnieniach bieżących.

Dla Rozgłośni Polskiego Radia w Toruniu, Izba Rolnicza opracowuje nadal w odstępach tygodniowych komunikaty radiowe, tak, że aktualne zagadnienia interesujące rolnictwo Pomorskie podawane są nie tylko w prasie pomorskiej, ale również wygłaszane przez radio.

Kontynuowana była w okresie sprawozdawczym działalność w dziedzinie udzielania porad fachowych rolnikom, bądź to bezpośrednio listownie, bądź przez umieszczanie ich w „Kłosach" w skrzynce pytań i odpowiedzi.

Prowadzenie spraw sądowych nadal należy do zakresu działania Wydziału Ekonomicznego. W okresie sprawozdawczym załatwiono definitywnie 15 spraw sądowych, a w toku postępowania sądowego wzgl. egzekucyjnego znajdowało się przed 1 kwietnia 1937 r. 91 spraw.

STATYSTYKA ROLNA.

Podobnie, jak w latach poprzednich, w dziale statystyki prowadzone są prace stałe, niezbędne dla opracowania zagadnień bieżących i zapotrzebowania ze strony innych Wydziałów oraz prace specjalne w miarę nasuwających się potrzeb.

Prace stałe to: notowanie cen zbóż i cen zwierząt rzeźnych, cen produktów nabiałowych, notowania cen artykułów pierwszej potrzeby na rynkach lokalnych itd., oraz prowadzenia statystyki upraw i zbiorów, jak również statystykę przetwórstwa mleka przez mleczarnie Pomorskie.

Z prac specjalnych przeprowadzonych systemem ankietowym wymienia się:

a) badanie zagadnienia przemysłu ludowego;
b) statystykę klęsk żywiołowych na Pomorzu;
c) statystykę uprawy wikliny;
d) statystykę uprawy nasion oleistych;
e) badanie na zlecenie Komisji Artykułów Zwierzęcych cen eksportowych za żywiec płaconych producentowi.

OKRĘGOWA KOMISJA TARGOWISKOWA.

W r. b. przybył Wydziałowi Ekonomicznemu specjalny dział pracy, a mianowicie prowadzenie agend Okręgowej Targowiskowej Komisji Nadzorczej. Komisja ta ma na celu ustalenie zasad i warunków obrotu zwierzętami rzeźnymi. Organem wykonawczym Komisji jest okręgowy inspektor targowiskowy, którym jest urzędnik Wydziału Ekonomicznego p. mgr. Radtke.

Obecnie na szeroką skalę są przeprowadzane prace analityczno-badawcze wszystkich targowisk i rzeźni na terenie Pomorza. Jest to praca żmudna, gdyż brak jest jakichkolwiek materiałów lub statystyk ją ułatwiających i dlatego urzędnik Wydziału musi ustalać cały szereg spraw na miejscu i na podstawie zebranego materiału wyciągać odpowiednie wnioski.

VIII. Biuro Rachunkowości Gospodarczej.

Pomimo zmienionych ram organizacyjnych Biura Izby i stąd poczynionej korekty w statucie organizacyjnym, zakres czynności i kierunek prac Biura Rachunkowości Gospodarczej w stosunku do lat poprzednich w niczym nie uległ zmianie. Nie mniej jednak z wielu względów jest wskazane na wstępie niniejszego sprawozdania omówienie strony organizacyjnej Biura Rachunkowości i zakresu jego czynności.

Biuro Rach. Gospodarczej organizacyjnie dzieli się na 5 działów, względnie referatów i tak:

I. — **ogólny:** rzeczoznawstwo w sprawach rachunkowości wiejskiej, opinie z zakresu rentowności gospodarstw rolnych, ocena projektów ustaw i rozporządzeń z zakresu podatku dochodowego, ocena memoriałów i wniosków do władz z dziedziny dochodowości, rentowności, kosztów produkcji i t. p., sprawy propagandy rachunkowości wiejskiej, doradztwo z zakresu rachunkowości i wymiaru dochodu podatkowego, organizacja i kierownictwo kursów rachunkowości wiejskiej, opracowywanie oryginalnych wzorów dla rachunkowości i instrukcyj do prowadzenia ksiąg.

II. — **rachunkowość gospodarstw dużych i średnich:** prowadzenie rachunkowości dla gospodarstw, zastępstwo kierowników gospodarstw w sprawach odwołań podatkowych wobec władz skarbowych, doradztwo fachowe na miejscu w gospodarstwach i organizacja rachunkowości, wstępne uporządkowywanie i opracowywanie materiału rachunkowego do zestawień statystyczno-porównawczych.

III. — **rachunkowość gospodarstw małych:** doradztwo fachowe na miejscu w gospodarstwach i organizacja rachunkowości, organizacja i prowadzenie rachunkowości w gospodarstwach dla celów badawczych Państwowego Instytutu Naukowego, współpraca z Inspektoratem Organizacji Gospodarstw Małych w zakresie organizacji i rachunkowości w go-

spodarstwach rolnych, wstępne uporządkowanie i opracowywanie materiału rachunkowego do zestawień statystyczno-porównawczych.

IV. — **statystyczno-porównawczy i prac z zakresu kosztów produkcji:** zestawienia statystyczno-porównawcze wyników z gospodarstw dużych, średnich i małych, fragmentaryczne zestawienia statystyczno-porównawcze wyników cyfrowych dla władz, urzędów i t. p., współpraca w opracowywaniu kosztów obydwu produkcyj.

V. — **handlowy:** nakład ksiąg gospodarskich i druków własnych wzorów, pośrednictwo w nabywaniu obcych wydawnictw z zakresu rachunkowości, zaopatrywanie poszczególnych gospodarstw w potrzebne księgi.

Zasadniczy i ogólny zakres czynności Biura Rachunkowości Gospodarczej przedstawia się jak następuje:

1. szerzenie idei rachunkowości wśród rolników, ze szczególnym poświęceniem uwagi drobnemu rolnictwu i pomoc w zakładaniu rachunkowości i prowadzeniu ksiąg;
2. wydawnictwo i dostarczania praktycznych wzorów rachunkowości, poszczególnych ksiąg i formularzy;
3. gromadzenie materiału cyfrowego dla celów porównawczych i badawczych z dziedziny opłacalności gospodarstw wiejskich;
4. współpraca z Państwowym Instytutem Naukowym Puławskim w dziedzinie gromadzenia materiału cyfrowego dla badań naukowych;
5. współpraca z pokrewnymi organizacjami rolniczymi, szczególnie ze Związkiem Izb i Organizacyj Rolniczych o charakterze opiniodawczym i rzeczoznawczym z zakresu specjalnych projektów, ustaw, rozporządzeń wykonawczych i t. p.;
6. opracowywanie danych cyfrowych dla celów publicznych, opracowywanie projektów norm orientacyjnych i t. p.;
7. w celu uzyskania bezpośredniego materiału cyfrowego dla potrzeb wymienionych w pkt. 3, 4, 5, 6, prócz prac o charakterze dydaktycznym i propagandowym, — udzielanie usług fachowych, jak: organizacja i prowadzenie rachunkowości w gospodarstwach wielko- i średnio-rolnych, rewizje ksiąg i bilansów, orzeczenia rzeczoznawcze i t. d.

W minionym okresie sprawozdawczym Biuro zatrudniało, prócz kierownika biura, 3 siły techniczne starsze, 3 pomocnicze i jedną w charakterze dietariusza, nadto z dniem 1 grudnia 1936 roku przyjęty został praktykant rachunkowości w miejsce jednej siły starszej zredukowanej w m. styczniu tegoż roku.

W ciągu roku sprawozdawczego, Biuro prowadziło rachunkowość lub nadzorowało prowadzoną na miejscu w gospodarstwach — jak następuje:

a) w 40 gospodarstwach folwarcznych;

b) w 73 gospodarstwach małorolnych, dostarczających materiał dla celów badawczych Instytutu Puławskiego;

c) w 80 gospodarstwach osadniczych — przodowniczych, sprawując nad rachunkowością opiekę pośrednią, ponieważ są one pod bezpośrednim nadzorem instruktorów organizacyj gospodarstw małych.

Jednocześnie, w tymże okresie, między innymi wykonano następujące prace:

a) opracowano zamknięć rachunkowych dla Instytutu Puławskiego z 54 gospod. małorolnych (w roku poprzednim 38);

b) opracowano 55 zamknięć rocznych dla celów praktycznych gospodarzy małorolnych (w roku zeszłym z 40 gospod.);

c) wykonano dla gospodarstw folwarcznych zamknięć rocznych z 38 obiektów;

d) wykonano tymczasowych zamknięć okresowych dla nadzorów sądowych w 5 wypadkach;

e) dokonano kilku dorywczych lustracyj w większych obiektach majątkowych, celem sporządzenia orzeczeń dla sądów i nadzorów sądowych lub opiekuńczych;

f) opracowano materiał statystyczno-porównawczy (na razie z działu najważniejszych zagadnień dochodowości) z ostatniego okresu gospodarczego, t. j. z roku 1935/36 z 38 gospodarstw dużych i 38 gospodarstw małych;

g) wypracowano na okręg Izby Skarbowej w Grudziądzu normy i ceny orientacyjne dla bilansów i zamknięć rocznych z okresu 1935/36 r.;

h) opracowano szereg danych liczbowych do ankiet Związku Izb i Organiz. Roln.;

i) opracowano dane cyfrowe dla P. I. N. z 47 gospodarstw folwarcznych za ostatnie 3-ch lecie;

k) wypracowano szereg obliczeń z zakresu dochodowości i rentowności gospodarstw — na pisemne prośby rolników dla celów praktyczno-prawnych;

l) wykonano szereg obliczeń, danych cyfrowych, oraz zestawień porównawczych z zakresu dochodowości i rentowności gospodarstw na prośby niektórych działaczy społecznych, oraz dla ce-

lów publicznych i prawnych (władze sądowe, administracyjne, podatkowe i t. p.).

Do dalszych prac i działalności o charakterze publicznym i propagandowym, między innymi zaliczyć należy:

a) bezpośrednie nawiązanie przez delagata Biura porozumienia z Izbą Skarbową i kierownikami większości urzędów skarbowych z wynikiem pomyślnym w sprawie rewizji ksiąg gospodarskich w związku z wymiarem dochodu;

b) udział delegata Biura w konferencjach poza siedzibą Izby między innymi: w sprawach ustalenia niektórych norm orientacyjnych, projektu rozporządzenia wykonawczego do ordynacji podatkowej i innych sprawach;

c) udział delegata Biura w sekcji ekonomicznej Zjazdu Naukowego Rolniczo-leśnego w Poznaniu;

d) wygłoszenie ze studia rozgłośni toruńskiej 6-ciu popularnych pogadanek, przeznaczonych dla gospodarstw małych i jednej dla kierowników gospodarstw dużych;

e) zamieszczenie w tygodniku „Kłosy" paru artykułów fachowych z zakresu dochodowości gospodarstw rolnych i wymiaru podatku dochodowego;

f) opracowanie wzoru rachunkowości dla gospodarstw średnich (małofolwarcznych) i wielkokmiecych — druk, którego zostanie wykonany w pierwszych miesiącach następnego okresu sprawozdawczego.

W związku z działalnością Biura Rachunkowości Gospodarczej, załatwiono w okresie sprawozdawczym 423 interesantów, w tym 243 w różnych sprawach ogólnej natury i 180 w sprawach handlowych, oraz odbyto 71 podróży do 170 miejscowości przy 191 dni pobytu w drodze.

Pod koniec niniejszego sprawozdania wskazane jest, na podstawie posiadanego materiału cyfrowego omówić pokrótce stan przeciętnej rentowności gospodarstw rolnych w okresie 1935/36 roku w stosunku do poprzedzających kilku lat, względnie do poprzedniego roku gospodarczego.

Jak wynika z porównań cyfrowych, zaczerpniętych z posiadanego materiału rachunkowego z około 80 warsztatów rolnych, rok gospodarczy w kategorii gospodarstw dużych wykazał ten sam mniej więcej ustalony stan w ciągu poprzednich dwóch lat, natomiast kategoria gospodarstw małych wykazuje jakby lekką poprawę w dochodzie ostatecznym (przychód czysty). Niemniej jednak, dochód ostateczny obydwu kategoryj gospodarstw w dalszym ciągu kształtuje się na poziomie graniczącym z

wynikiem ujemnym, bowiem od wielkości zwanej dochodem czystym przedsiębiorstwa w gospodarstwach folwarcznych lub przychodem czystym w gospodarstwach małych — od tej wielkości wahającej się od 9 do zł 25 z 1 ha, przedsiębiorstwo (gospodarstwo) jeszcze poniosło wydatki na obsługę zadłużenia, względnie pozostały zaległości z tego tytułu.

Poniższa tabela obrazuje cyfrowo wyżej omówiony stan ostatniego trzechlecia.

Porównanie wyników na 1 ha użytków rolnych:

	Gosp. folwarczne			Gosp. małe		
	1933/34	*1934/35*	*1935/36*	*1933/34*	*1934 35*	*1935/36*
Przychód brutto z prod. roślinnej . . . . . zł.	*142,89*	*154,40*	*145,09*	*75,49*	*71,94*	*73,97*
Przychód brutto z prod. zwierzęcej . . . . . zł.	*77,35*	*73,48*	*87,70*	*120,07*	*108,86*	*121,73*
Przychód brutto z różnych źródeł . . . . . zł.	*15,22*	*15,80*	*22,22*	*30,14*	*27,92*	*22,39*
Przychód brutto razem (przychód surowy) . . . . . zł.	*235,46*	*243,68*	*255,01*	*225,70*	*208,72*	*218,09*
Rozch. brutto (nakład gosp.) zł	*213,40*	*219,06*	*231,93*	*204,87*	*199,51*	*192,72*
Dochód czysty przedsięb. / Przychód czysty przeds. } zł.	*22,06*	*24,62*	*23,08*	*20,83*	*9,21*	*25,37*

Bilans i wykonanie budżetu

Pomorskiej Izby Rolniczej za 1936/37

od 1. IV. 36 — 31. III. 37

DOCHODY	Preliminowano	Wpłynęło	Mniej	Więcej
DOCHODY OGÓLNE POM. IZBY ROLNICZEJ . . .	1.137.544	1.160.037,58	87.435,37	109.928,95
I. **Dochody z podatków** . . .	521 238	519.288,96	1.949,04	—
II. **Inne dochody własne Izby** .	278.154	276.177,65	68 218,90	66.242,55
1. Opłaty za świadcz. i usługi dozwolone przez Izbę . .	*2.375*	*7.684.42*	*199,99*	*5.509,41*
2. Opłaty pobierane na podst. ustaw i rozporządzeń . .	*80.450*	*111.148 80*	*15.934,07*	*46.632,87*
3 Dochody brutto rolniczych zakładów specjalnych . .	*142.314*	*139.696,97*	*14.139,32*	*11.522,29*
4. Czyste zyski z majątków Izby	*53.015*	*17.647;46*	*37.945,52*	*2.577,98*
III. **Zasiłki**	338.152	364.570,97	17.267,43	43.686,40
1. Zasiłki Min. Roln. i Reform Rolnych . . .	*157.730*	*151.622,11*	*10.594,08*	*4.486,19*
2. Inne zasiłki państwowe . .	*65 772*	*65.814,—*	*2 653,—*	*2.695,—*
3. Zasiłki samorządowe . . .	*8 000*	*12 977,08*	*820,35*	*5.797,43*
4. Zasiłki instytucyj i osób prywatnych	*106.650*	*134.157,78*	*3.200,—*	*30.707,78*

STAN OGÓLNY

		Wpłynęło		
Dochody	*1.137 544*	*1.160.037,58*	—	*22.493,58*
Wydatki	*1.137.544*	*1.134.953,86*	*2.590,14*	—
Wpłynęło więcej	—	*22.493,58*	—	—
Wydano mniej	—	*2 590,14*	—	—
Nadwyżka . . .	—	25.083,52	—	—

WYDATKI	Preliminowano	Wydano	Mniej	Więcej
WYDATKI OGÓLNE POM. IZBY ROLNICZEJ . .	1.137.544,—	1.134,953.86	75.890,15	73.300,01
I. Zarząd Ogólny	341.894,—	343.567.77	16.345,29	18.019,06
1. Organa Izby	*27.230,—*	*18 923,48*	*8.350,71*	*44,19*
2. Biuro Izby	*233.346,—*	*233.005,37*	*7.255,18*	*6 914,55*
3. Zasiłki Izby dla instytucyj i organizacyj rolniczych .	*36.060,—*	*35.320.60*	*739,40*	—
4. Dopłaty do objektów maj.	—	*377,30*	—	*377,30*
5. Spłata długów	*45 258,—*	*55 941,02*	—	*10.683,02*
II. Wytwórczość Roślinna . . .	193 320,—	204.649,32	8.288,72	19.618,04
1. Wydatki ogólne	*17 874,—*	*16 490.68*	*1.383,32*	—
2. Zakłady specjalne	*116.776,—*	*118.253.98*	*6 116,67*	*7 594,65*
4. Nasiennictwo	*2 500,—*	*9 337.07*	—	*6 837,07*
5. Dośw. Rolnicze	*19.543,—*	*19 806,37*	*585,93*	*849,30*
7. Łąki i pastwiska	*13.706,—*	*13.713,59*	*72,57*	*80,16*
8. Ogrodnictwo	*7 230,—*	*8.622,41*	*32.09*	*1.424,50*
11. Leśnictwo	*15.691,—*	*18.425,22*	*98.14*	*2.832,36*
III. Wytwórczość Zwierzęca . .	204 846,—	212 013.98	16.475,19	23.643,17
1. Wydatki ogólne	*12 421.—*	*12.755,75*	*115,25*	*450,—*
3. Hodowla koni	*17.951,—*	*16.501.49*	*1.559,36*	*109,85*
4. Hodowla bydła	*57.491,*	*57.149,50*	*1 657,49*	*1 315,99*
5. Hodowla trzody chlewnej	*61.150,—*	*76 368.71*	*3 955,92*	*19.174,63*
6. Hodowla owiec	*21.861,—*	*21.505,50*	*1 560,25*	*1.204,75*
7. Hodowla drobiu	*9,957,—*	*10.381,94*	*40,66*	*465,60*
8. Rybactwo	*8.230,—*	*8.326,30*	*34,80*	*131,10*
11. Popieranie przetwórstwa .	*5 669,—*	*5.260,25*	*1.200,—*	*791,25*
12. Weterynaria	*10 116,—*	*3.764.54*	*6.351,46*	—
IV. Szkolnictwo	177.618,—	169.083.12	12.747,01	4.212,13
1. Wydatki ogólne	*16.049,—*	*16,275,80*	*150,95*	*377,75*
2. Szkoły Rolnicze	*161.569,—*	*152.807,32*	*12.596,06*	*3.834,38*
V. Popieranie właściwych sposobów gospodarowania . .	120.997,—	121.156.92	3.787,50	3.947,42
1. Wydatki ogólne	*1.000,—*	*903,12*	*96,88*	—
2. Zakłady specjalne . . .	*29.748,—*	*29.866,10*	—	*118,10*
3. Gospod. przodown. mn.	*65.505,—*	*63 604,06*	*2,392,86*	*491,92*
4. Przysp. roln młodz. . . .	*17.175,—*	*20.458,20*	*54,20*	*3 337,40*
7. Prace Kół Gosp. Wiejskich	*5.369,—*	*4.599,24*	*769,76*	—
9. Dokształcanie pracowników fach. i działaczy społ. . .	*2.200,—*	*1.726,20*	*473,80*	—
VI. Ekonomiczny	84.643,—	82 751,76	5 751,43	3 860 19
1. Wydatki ogólne	*13.478,—*	*12 438.20*	*1.039,80*	—
2. Zakłady specjalne	*22.365,—*	*22 609,66*	—	*244,66*
3. Polityka gospodarcza i statystyka	*26.593,—*	*28.499,81*	*599,80*	*2.506,61*
4. Ekonomika gosp. wiejskich	*13.081,—*	*13 601,23*	*588,69*	*1.108,92*
5. Nadzory sądowe	*9 126,—*	*5.602,86*	*3 523,14*	—
WYDATKI NADZWYCZAJNE	14.226,—	1.730,99	12.495,01	—
I. **Zarząd ogólny i Organa Izby**	14.226,—	1.730,99	12.495,01	—

Bilans Pomorskiej Izby Rolniczej za 1936/7.

AKTYWA			PASYWA		
1. Kasa		11.026.96	1. Akcepty		8.000.—
2. Banki		198,484.87	2. Zobowiązania Pom. Izby Roln.		382.003.23
3. Weksle obce		50.—	3. Wierzyciele		—
4. Akcje i papiery wartościowe		84.822 —	4. Zaliczki od klientów na świadczenia		17.283.61
5. Nieruchomość		7.381.—	5. Subwencje nie-wykorzystane:		
6. Ruchomości		336.937.44	Min. Rol. i Ref. Roln.	34.870.84	
7. Dłużnicy:			Wydz. Pow. i inne	6 512.49	41.383.33
Za opłaty na Izbę	381.059.36		6. Kapitał emerytalny		163.372.53
Za świadczenia Izby	115.115.29		7. Kapitał Izby		487.087.87
Rachunki osobiste	16.482.—	512.656.63	8. Nadwyżka budżetowa za 1936/7		25.083.72
8. Salda debetowe przejściowe		22 437.51	9. Saldo kredytowe przejściowe		49.582.12
BILANS		1.173.796.41	BILANS		1.173.796.41

PREZES:
(—) *J. Donimirski*

DYREKTOR:
(—) *inż. J. Buczek*

NACZ. WYDZ. OGÓLNEGO:
(—) *inż. W. Serczyk*

BUCHALTER:
(—) *L. Pawłowski*

KOMISJA REWIZYJNA:
(—) *Lucjan Prądzyński*, przewodniczący

CZŁONKOWIE:
(—) *Wł. Maleszewski* (—) *T. Kuhnke* (—) *St. Preibisz*

Spis rzeczy

CZĘŚĆ OGÓLNA

Władze Izby 5
Personel Biura Pomorskiej Izby Rolniczej 11
Przemówienie Prezesa Pomorskiej Izby Roln. p. Jana Donimirskiego 16
Stan ekonomiczny rolnictwa pomorskiego w 1936-1937 24

CZĘŚĆ SPRAWOZDAWCZA

I. Zarząd ogólny 34

II. Wytwórczość roślinna 42

A. Doświadczalnictwo rolnicze 43
B. Ogrodnictwo 45
C. Łąkarstwo i melioracje rolne 50
D. Zakład Doświadczalny w Kończewicach . . 54
E. Stacja Ochrony Roślin 60
F. Nasiennictwo 68
G. Stacja Oceny Nasion 71
H. Laboratorium Chemiczne 73
I. Inspektorat Nadzorów Sądowych 75

III. Wytwórczość zwierzęca 76

A. Hodowla koni 77
B. Hodowla bydła 85
C. Hodowla trzody chlewnej 93
D. Hodowla owiec 104
E. Hodowla drobnego inwentarza 108
F. Rybactwo 111
G. Mleczarstwo 118

IV. Oświata rolnicza 123

A. Szkolnictwo rolnicze 123
B. Przysposobienie rolnicze 124
C. Koła Gospodyń Wiejskich 126
D. Kłosy 130
E. Referat radiowy 130
F. Referat społeczno-organizacyjny 131

V. Leśnictwo 133

A. Oświata i propaganda 133
B. Zalesianie nieużytków i opieka nad lasami drobnej własności 133
C. Organizacja gospodarstw leśnych 135
D. Czynności ogólne 137

VI. Organizacja gospodarstw 138

VII. Ekonomika i statystyka 141

Ogólne zagadnienia polityki rolniczo-gospodarczej 141
Zbyt produktów zwierzęcych 144
Zagadnienia obciążeń rolnictwa 146
Zagadnienia kredytu i zadłużenia rolnictwa . . 146
Zagadnienia spółdzielcze 148
Opiniowanie ustaw w zakresie rolnictwa . . . 148
Współpraca z organami państwowymi i organizacjami gospodarczymi oraz działalność Komisji Ekonomicznej 149
Działalność publicystyczna i administracyjno-prawna 150
Statystyka rolna 150
Okręgowa Komisja Targowiskowa 151

VIII. Biuro Rachunkowości Gospodarczej 152

WYKONANIE BUDŻETU I BILANS POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ ZA 1936/37 ROK.

Wykonanie budżetu 158
Bilans 160